
Хавсралт 6 Байгаль орчин, нийгмийн менежментийн систем

Агуулга

<i>Товчилсон нэршлүүд</i>	5
<i>Оршил</i>	6
1.1. Сангийн тойм	6
1.2. Баримт бичгийн зорилго	7
1.3. Хяналт ба стратегийн дэмжлэг	9
<i>2. БОНМС-ийн зорилго, хамрах хүрээ</i>	10
2.1. Хамрах хүрээ:	10
<i>3. Байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлийн ангилал</i>	11
3.1. Шалгаруулалтын үйл явц.....	11
<i>4. Холбогдох стандарт, бодлогууд</i>	12
<i>5. Байгаль орчин, нийгмийн хянан баталгаа (БОНХБ (ESDD))</i>	<i>Error! Bookmark not defined.</i>
<i>6. Улс орны түвшний эрсдэлийн нөхцөл байдал</i>	15
6.1. Казахстан Улс.....	15
6.2. Узбекистан	17
6.3. Монгол Улс	18
<i>7. Хөтөлбөрийн Байгаль орчин ба Нийгмийн эрсдэл</i>	21
7.1. Салбарын онцлогт суурилсан эрсдэл, нөлөөлөл, удирдлагын хүрээ	21
7.2. Байгаль орчны эрсдэл.....	22
7.3. Нийгмийн эрсдэл	22
7.3.1. Уугуул иргэд.....	23
<i>8. ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандартуудыг ашигласан эрсдэл ба нөлөөлөл</i>	24
Үзүүлэлт.....	27
Үүрэг.....	27
Эрсдэл, түүнийг бууруулах арга хэмжээ.....	27
Үзүүлэлт.....	28
Үүрэг.....	28
Эрсдэл, түүнийг бууруулах арга хэмжээ.....	28
<i>9. Сангийн түвшний БОНЗ менежмент</i>	30
9.1. Ерөнхий тойм.....	30
<i>10. Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн компанийн түвшний БОНМС</i>	34
<i>11. Засаглал, чадавх, нөөцийн хуваарилалт</i>	36
11.1. Байгаль орчин, нийгмийн үүрэг, хариуцлага	37
<i>12. Удирдлагын арга хэмжээ, саармагжуулах хэрэгслүүд</i>	38
<i>13. Хяналт, тайлагнал</i>	39
13.1. Үйл явцын тойм	39

13.2. Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн компанийн хяналт-шинжилгээ	39
13.3. Сангийн түвшний хяналт-шинжилгээ.....	40
13.4. Мэдээлэл ил болгох.....	40
13.5. Оролцогч талуудтай хийсэн зөвлөлдөх уулзалтуудын хураангуй болон гомдол барагдуулах үйл явцын шинэчлэлтүүд.	41
14. Жендерийн тэгш байдал, нийгмийн оролцоо (ЖТБНО)	43
15. Уугуул иргэд ба соёлын өв.....	44
15.1. Хөтөлбөрийн түвшний скрининг, загвар боловсруулах үеийн оролцоо	44
15.2. Уугуул иргэдийн төлөвлөлтийн хүрээ (УИТХ).....	45
15.3. Дэд төслийн түвшний шаардлагууд (PS7/PS8).....	48
15.4. Ил тод байдал, хяналт-шинжилгээ.....	48
16. БМХД хамгаалалтын арга хэмжээ	49
17. Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ, тайлагнал	50
18. Оролцогч талуудтай харилцах, мэдээллийг нээлттэй болгох.....	51
19. Гомдол барагдуулах механизм.....	52
20. Үүрэг, хариуцлага ба чадавх.....	54
21. Бүртгэл хөтлөлт, баримтжуулалт	55
22. БОНМС-ийн хяналт, шинэчлэл, байнгын сайжруулалт	56
23. Хавсралтууд (Дэмжих хэрэгсэл ба загварууд).....	57
<i>Хавсралт А БОНЗ шалгах хуудас .....</i>	<i>59</i>
<i>Хавсралт В Байгаль орчин, нийгмийн скрининг ба ангиллын загвар.....</i>	<i>65</i>
<i>Хавсралт С: Байгаль орчин, нийгмийн хянан баталгааны тайлан.....</i>	<i>68</i>
<i>Хавсралт D: Хасах жагсаалт .....</i>	<i>82</i>
<i>Хавсралт E: Байгаль орчин, нийгмийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (БОНУАТ- БОМТ)-ний жишээ.....</i>	<i>84</i>
<i>Хавсралт F: Газар чөлөөлөлт, нүүлгэн шилжүүлэлтийн хүрээ (ГЧНШХ) болон Нүүлгэн шилжүүлэлтийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (НШУАТ) боловсруулах удирдамж.....</i>	<i>85</i>
<i>Хавсралт G: Хөрөнгө оруулалт хүлээн авагчдад зориулсан чадавх үнэлэх хэрэгсэл .....</i>	<i>92</i>
<i>Хавсралт H: Зөвлөлдөх үйл явцын хураангуй болон Оролцогч талуудын оролцооны төлөвлөгөө (Stakeholder Engagement Plan – SEP)-ийн жишиг загвар .....</i>	<i>94</i>
<i>Хавсралт I: Гомдол барагдуулах механизмын удирдамж.....</i>	<i>95</i>
<i>Хавсралт J: Сангийн гомдлын бодлого (Гомдол барагдуулах механизм).....</i>	<i>100</i>
<i>Хавсралт K: Байгаль орчин, нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээ (БОННУ)-ний удирдамж</i>	<i>104</i>
<i>Хавсралт L: Байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлийн ангилал – Багцын хэмжээнд .....</i>	<i>106</i>
<i>Хавсралт M: - СС Азийн уур амьсгалын сан-ийн Бэлгийн мөлжлөг, хүчирхийлэл, дарамтад (БМХД) хандах хандлага .....</i>	<i>107</i>
<i>Хавсралт N: БМХД (SEAH) болон Жендэрт суурилсан үйл ажиллагааны талаарх СС Азийн уур амьсгалын сан-ийн Багцын компаниудад зориулсан удирдамж .....</i>	<i>110</i>

<i>Хавсралт О: БМХД эрсдэлийн скрининг шалгах хуудас, хариу арга хэмжээний протокол.....</i>	<i>113</i>
<i>Хавсралт Р: Жендэрийн арга хэмжээний төлөвлөгөө (ЖАХТ) – Загвар.....</i>	<i>114</i>
<i>Хавсралт Q: Уугуул иргэдийн скрининг ба УИТ-ийн загвар.....</i>	<i>115</i>
<i>Хавсралт R: Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ (M&E)-ний үзүүлэлтийн жагсаалт.....</i>	<i>116</i>
<i>Хавсралт S: Салбарын онцлогт тохирсон менежментийн төлөвлөгөөний хүрээ.....</i>	<i>118</i>
<i>Хавсралт T: Онцгой байдлын бэлэн байдал, хариу арга хэмжээний төлөвлөгөө (ОБББХАХТ)-ний загвар.....</i>	<i>123</i>
<i>Хавсралт U: Нийлүүлэлтийн сүлжээний зохистой харьцаа.....</i>	<i>125</i>
<i>Хавсралт V: Санамсаргүй олдвор илрүүлэх журам – Загвар ба удирдамж.....</i>	<i>126</i>

Товчилсон нэршлүүд

Товчилсон нэршил

СС-ACF
CO2
ХБ (DD)
БОН
ЕА
ЕСБХБ
БОЭМАБ
БОМТ
ОБББХАХТ
БОНУАТ
БОНЗ
БОННУ
БОНМТ
БОНМС
ЧУМСЗ
ЖАХТ
УАНС
ЖТБНО
ГБМ
НСV
ОУСК
ОУХБ
УИБ
ОУСБ
ГЧНШСББ
ГЧНШТ
ҮЭБТБ
БСШ
ХЭМАБ
PS
НШУАТ
БМХД
ОТОТ
ЖДУ
USD

Бүрэн нэршил

СС Азийн уур амьсгалын сан
Нүүрстөрөгчийн хий
Хянан баталгаа
Байгаль орчин ба нийгэм
Хэрэгжүүлэгч байгууллага
Европын сэргээн босголт, хөгжлийн банк
Байгаль орчин, эрүүл мэнд, аюулгүй байдал
Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө
Онцгой байдлын бэлэн байдал, хариу арга хэмжээний төлөвлөгөө
Байгаль орчин, нийгмийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө
Байгаль орчин, нийгэм, засаглал
Байгаль орчин, нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээ
Байгаль орчин, нийгмийн менежментийн төлөвлөгөө
Байгаль орчин, нийгмийн менежментийн систем
Чөлөөт, урьдчилсан, мэдээлэлд суурилсан зөвшөөрөл
Жендэрийн арга хэмжээний төлөвлөгөө
Уур амьсгалын ногоон сан
Жендэрийн тэгш байдал ба нийгмийн оролцоо
Гомдол барагдуулах механизм
Өндөр хамгаалалтын ач холбогдол бүхий бүс
Олон улсын санхүүгийн корпораци
Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллага
Уугуул иргэдийн бодлого
Олон улсын стандартчиллын байгууллага
Газар чөлөөлөлт, нүүлгэн шилжүүлэлтийн суурь баримт бичиг
Газар чөлөөлөлт, нүүлгэн шилжүүлэлтийн төлөвлөгөө
Үндэсний эрх бүхий томилогдсон байгууллага
Байгальд суурилсан шийдлүүд
Хөдөлмөрийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдал
Гүйцэтгэлийн стандарт
Нүүлгэн шилжүүлэлтийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө
Бэлгийн мөлжлөг, хүчирхийлэл, дарамт
Оролцогч талуудын оролцооны төлөвлөгөө
Жижиг, дунд үйлдвэр
АНУ-ын доллар

Оршил

1.1. Сангийн тойм

СС-Азийн уур амьсгалын сан нь Казахстан, Узбекистан болон Монгол Улсын хувийн хэвшлийн төслүүдэд уур амьсгалын санхүүжилт татаж Өмчийн хөрөнгө оруулалтын сан хэлбэрээр ажиллана. СС-Азийн уур амьсгалын сан нь нүүрстөрөгчийн ялгарлыг бууруулах, эрчим хүч, усны ашиглалтыг сайжруулах, уур амьсгалд тэсвэртэй амьжиргааг бий болгох замаар орон нутгийн хүн амд үр өгөөж хүртээхийг зорино. Сангийн үйл ажиллагаа нь сэргээгдэх эрчим хүч, эрчим хүчний хэмнэлт, тогтвортой тээвэр, усны менежмент болон уур амьсгалд ухаалгаар дасан зохицсон дэд бүтэц зэрэг салбарт чиглэгдэнэ.

СС-Азийн уур амьсгалын сан-ийг Хонг Конгийн Засаг захиргааны тусгай бүс (Хятад улс)-д төвтэй хувийн өмчийн хөрөнгө оруулалт, үл хөдлөх хөрөнгө, бүтэцчилсэн санхүүжилт болон хөрөнгийн удирдлагын чиглэлээр хорь гаруй жилийн туршлагатай хөрөнгө оруулалтын удирдлагын компани болох СС Global Service Holdings (итгэмжлэгдсэн байгууллага, цаашид “СС GSH” гэх)-аас удирдан хэрэгжүүлнэ. Сан нь холимог санхүүжилтийн загварын дагуу үйл ажиллагаа явуулж, төрийн хөнгөлөлттэй хөрөнгийг хувийн хөрөнгө оруулалттай хослуулан, эрсдэлийг бууруулахын зэрэгцээ уур амьсгалын зорилгод нийцсэн төслүүдийн банкны санхүүжилт авах чадварыг сайжруулахад чиглэнэ.

Сан нь дараах салбарт уур амьсгалд тэсвэртэй, нүүрстөрөгчийн бага ялгаруулалттай хөгжлийн чиглэлийг дэмжин ажиллана:

- Эрчим хүч үйлдвэрлэх, дамжуулах, хадгалах дэд бүтэц: батарейн эрчим хүч хуримтлуурын систем (BESS)-тэй бүрэн хосолсон сэргээгдэх эрчим хүч; аж үйлдвэрийн зориулалттай тархмал сэргээгдэх эрчим хүч; ухаалаг цахилгаан сүлжээ;
- Нүүрстөрөгчийн бага ялгаралттай тээврийн шийдлүүд: цахилгаан тээврийн хэрэгсэл (Electric Vehicles – EV) болон цэнэглэх, түгээх дэд бүтэц;
- Эрчим хүчний хэмнэлттэй барилга байгууламж ба хотын орчин;
- Уур амьсгалд ухаалгаар дасан зохицсон хөдөө аж ахуй болон усалгааны систем, үр ашиг;
- Цэвэр болон бохир усны менежмент;
- Хог хаягдлаас эрчим хүч үйлдвэрлэх, хатуу хог хаягдлын боловсруулалт;
- Бага нүүрстөрөгчийн аж үйлдвэр: бетон, цемент.

Хөтөлбөр нь дараах хоёр үндсэн бүрэлдэхүүн хэсэгтэй байна:

- **1-р бүрэлдэхүүн** хэсэг нь хөрөнгө оруулалтын хамтарсан санхүүжилт татан төвлөрүүлж сэргээгдэх эрчим хүч, хог хаягдлаас эрчим хүч үйлдвэрлэх, эрэлтийн нөөцийн үр ашиг (үүнд эрчим хүчний хэмнэлт, усны үр ашиг орно)-ийг нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн үйл ажиллагааг дэмждэг компаниудын хэрэгжүүлж буй төслүүдэд шууд хөрөнгө оруулалт хийнэ.
- **2-р бүрэлдэхүүн** хэсэг нь удирдах зөвлөлийн идэвхтэй оролцоо, багц компанид стратегийн дэмжлэг үзүүлэх замаар тогтвортой байдлын үр дүнг бэхжүүлэх бөгөөд уур амьсгалын нөлөөллийн үзүүлэлтүүд, урт хугацааны үйл ажиллагааны болон байгаль орчны тогтвортой байдал, бат бөх засаглалын бүтэц, хяналт-шинжилгээний тогтолцоог бий болгоход анхаарна.

СС Азийн уур амьсгалын сан нь үндсэндээ Технологийн бэлэн байдлын түвшин (Technology Readiness Level – TRL) 7 болон 8-д хамаарах, хожуу үеийн венчур (late-venture), өсөлтийн эхэн шат (early-growth) болон өсөлтийн шат (growth-stage)-нд байгаа компаниудад өмчийн санхүүгийн хэрэгсэл (equity instruments)-ээр дамжуулан хөрөнгө оруулахад төвлөрнө.

1.2. Баримт бичгийн зорилго

Энэхүү баримт бичигт тодорхойлсон Байгаль орчин, нийгмийн менежментийн систем (БОНМС) нь хөрөнгө оруулалтын амьдралын мөчлөгийн туршид байгаль орчин болон нийгэмд (БОН) үзүүлэх эрсдэл, нөлөөллийг тодорхойлох, үнэлэх, удирдах, хянахад Сангийн бодлого, журмыг чиглүүлэхэд оршино. БОНМС нь Уур амьсгалын ногоон сан (УАНС)-ийн Байгаль орчин, нийгмийн шинэчилсэн бодлого, УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлого, УАНС-ийн Мэдээлэл ил тод болгох бодлого, мөн Экваторын зарчмуудтай бүрэн нийцсэн байна.

СС Азийн уур амьсгалын сан нь зөвхөн Байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлийн ангиллын В ангилал (дунд түвшний эрсдэл) болон С ангилал (бага буюу үл мэдэгдэхүйц эрсдэл)-д хамаарах дэд төслүүдийг санхүүжүүлнэ. Тус сан нь байгаль орчны тогтвортой байдал, нийгмийн оролцоо, зохицуулалтын нийцлийг хангах зорилгоор хасах шалгуур (exclusion criteria), мөн иж бүрэн скрининг, хяналт-шинжилгээ, мониторингийн тогтолцоог хэрэгжүүлдэг.

Байгаль орчин, нийгэм, засаглал (БОНЗ)-ын бодлогод тусгагдсан зарчим, амлалтууд нь Сангийн бизнесийн бүх үйл ажиллагааны үндэс суурь болно. БОНЗ-ын бодлогын хэрэгжилтийг дараах хоёр түвшинд Байгаль орчин, нийгмийн менежментийн систем (БОНМС)-ээр хангана:

- **Багц компаниудын түвшинд хэрэгжих БОНМС:** Багц компаниуд нь Сангийн БОНЗ-ын шаардлагыг мөрдөх үүрэгтэй. Багц компани бүр Сангийн шаардлагад нийцүүлэн компанийн үйл ажиллагаанаас үүсэх БОНЗ-ын эрсдэл, нөлөөллийг үнэлэх, шийдвэрлэх, хянах зорилгоор өөрийн БОНМС-ийг үүсгэж үйл ажиллагаагаа тогтвортой хадгалахад чиглүүлнэ.
- **Сангийн түвшинд хэрэгжих БОНМС:** Сангийн удирдлагын баг нь Багц компаниудын БОНЗ-ын асуудлын менежментийг үнэлж, хянаж, дэмжиж ажиллана. Сангийн БОНМС нь багцын нийт түвшинд БОНЗ-ын асуудлыг хянан зохицуулна.

Эдгээр Үйл ажиллагааны удирдамж нь БОНМС-ийн хэрэгжилт, үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэхэд шаардлагатай мэдээллээр хангахад чиглэгдэнэ. Удирдамж нь Олон Улсын Санхүүгийн Корпораци (ОУСК)-ийн Байгаль орчин, нийгмийн тогтвортой байдлын бодлого ба Гүйцэтгэлийн стандартууд (2012) болон холбогдох Удирдамжийн тэмдэглэлийг үндэслэсэн болно. Удирдамжийг Уур амьсгалын ногоон сан (УАНС)-ийн Байгаль орчин, нийгмийн стандарт ын шаардлага болон СС GSH-ийн мөрддөг стандартуудтай уялдуулан боловсруулсан болно.

Сан нь Казахстан, Узбекистан болон Монгол Улсад хэрэгжүүлэх хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагаандаа байгаль орчин, нийгэм, засаглалын өндөр стандартыг хангаж ажиллахыг эрмэлзэнэ.

Ахлах удирдлагын батламж ба харилцаа холбоо

БОНМС болон холбогдох бодлогуудыг Сангийн ахлах удирдлага буюу Ерөнхий түнш албан ёсоор баталж, байгаль орчин, нийгмийн тогтвортой байдлын талаарх дээд түвшний амлалтыг илэрхийлнэ. Батлагдсан БОНМС болон бодлогуудыг Багц компаниудын бүх ажилтанд түгээж, тэднийг тогтмол сургалтад хамруулахын зэрэгцээ дотоод, гадаадын холбогдох оролцогч талуудад мэдээлнэ. Мөн батлагдсан бодлогуудын ил тод байдал, хариуцлагыг (шаардлагатай тохиолдолд) олон нийтэд нээлттэй болгоно. Ахлах удирдлага нь БОН бодлого УАНС болон ОУСК-ийн стандарттай нийцэж буй эсэхийг үе үе хянаж, тухайн нөхцөлд нийцүүлэн дахин батална.

Эдгээр Удирдамж нь Сангийн ажилтнууд, хөрөнгө оруулалт хүлээн авагч компаниуд, зөвлөхүүд болон бусад хэрэгжүүлэгч түншүүд дараах зорилгоор үйл ажиллагаандаа ашиглана:

- Санал болгож буй хөрөнгө оруулалтын байгаль орчин, нийгэмд үзүүлэх нөлөө, эрсдэлийг үнэлэх, шалгаруулах;
- Учирч болох эрсдэлийг бууруулах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх, үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (жишээ нь БОНУАТ, БОНМТ) боловсруулах;
- Оролцогч талуудтай ил тод, хүртээмжтэй, соёлын онцлогт нийцүүлэн харилцах;
- Төслийн бүх үе шатанд БОНЗ нийцэл, гүйцэтгэлийг хянах;
- Жендэрийн тэгш байдал, уугуул иргэдийн эрх, бэлгийн мөлжлөг, хүчирхийлэл, дарамт (БМХД)-аас хамгаалах, уур амьсгалын тэсвэржилтийг хөрөнгө оруулалтын мөчлөгийн туршид уялдуулах.

Эдгээр Удирдамж нь амьд баримт бичиг бөгөөд олж авсан сургамж, УАНС эсвэл ОУСК-ийн стандартын шинэчлэл, тогтвортой хөрөнгө оруулалтын шилдэг туршлага, өөрчлөлтийг тусган тогтмол хянаж шинэчилнэ. Сан болон түүний Багц компаниуд нь эдгээр Удирдамжид тусгагдсан зарчмыг үйл ажиллагааны болон стратегийн түвшинд нийцүүлэх үүрэг хүлээнэ.

УАНС-ийн санхүүжилтийн шалгуур ба ашиглалт: УАНС-ийн санхүүжилтийг ашиглах зайлшгүй нөхцөлийн хувьд Сан нь байгаль орчин, нийгэмд үзүүлэх болзошгүй эрсдэл, нөлөөлөл нь УАНС-ийн Шинэчилсэн Байгаль орчин, нийгмийн бодлого (RESP-Хариуцлагатай байгаль орчин, нийгмийн практик)-ын В эсвэл С ангилалд хамаарах багц компани болон дэд төслүүдийг л санхүүжүүлнэ. Харин А ангиллын үйл ажиллагаа нь УАНС-ийн санхүүжилтэд хамрагдахгүй бөгөөд уг хөтөлбөрөөс бүрэн хасагдана.

УАНС-ийн санхүүжилтийн эх үүсвэрийг ашиглаж буй Сангийн багцад хамаарах бүх хөрөнгө оруулалт хүлээн авагч компаниуд — Байгаль орчин, нийгмийн стандартын (БОНС (ESS)) ангилал (В эсхүл С)-аас үл хамааран — УАНС-ийн Хариуцлагатай байгаль орчин, нийгмийн бодлого (RESP- Хариуцлагатай байгаль орчин, нийгмийн практик, үүнд бэлгийн мөлжлөг, дарамт, хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх болон хариу арга хэмжээний шаардлага – SEAH орно), УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлого (IPP), УАНС-ийн Албадан нүүлгэн шилжүүлэлтийн бодлого (IDP), мөн УАНС-ийн Жендэрийн бодлогыг ягштал мөрдөнө.

Санхүүжилтийн саналын багц: ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарттай нийцсэн энэхүү БОНМС нь УАНС-д өргөн мэдүүлдэг Санхүүжилтийн саналын багцын салшгүй хэсэг болно. Энэхүү тогтолцоо нь шалгаруулалт, ангилал, үнэлгээ, эрсдэлийг бууруулах, хяналт-шинжилгээ, тайлагналын журам, мөн оролцогч талуудын оролцоо, гомдол барагдуулах, мэдээлэл ил тод болгох (УАНС-ийн Мэдээлэл ил тод болгох бодлогын дагуу), УАНС-ийн Хараат бус гомдол барагдуулах механизм (IRM)-д хандах журмыг тодорхойлно.

Санхүүжилтийн саналын Хавсралт – Хөтөлбөрийн загварт оролцогч талуудын оролцооны хураангуй: УАНС-д өргөн мэдүүлж буй Санхүүжилтийн саналын нэг хэсэг болгон Сан нь хөтөлбөрийн загвар боловсруулахад ашигласан оролцогч талуудын оролцоог баримтжуулсан Хөтөлбөрийн загварт оролцогч талуудын оролцооны хураангуйг хавсаргана. Энэхүү хураангуйд Сангийн болон багц компанийн түвшинд оролцогч талуудын зураглал, оролцооны үйл ажиллагааны огноо, байршил, оролцогчдын жагсаалт (жендэр, харьяалал, жишээлбэл орон нутгийн иргэн, компанийн төлөөлөгч, төрийн албан хаагч, ИНБ/ТББ), хүлээн авсан чухал санаа, санал хүсэлтийг хөтөлбөрийн загвар болон энэхүү БОНМС-д хэрхэн тусгасныг үзүүлэлт болгоно.

1.3. Хяналт ба стратегийн дэмжлэг

Сан нь байгаль орчин, нийгмийн мэргэшсэн чадавхийн ач холбогдлыг зөвхөн Сангийн түвшинд бус, мөн адил Багц компаниудын түвшинд чухалчлан хүлээн авч үздэг. Багц компаниуд нь төслийн түвшинд Байгаль орчин, нийгмийн стандарт ын өдөр тутмын менежмент, хэрэгжилтэд хяналт тавьж хариуцлага хүлээдэг бөгөөд үүнд Байгаль орчин, нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээ (БОННУ), Байгаль орчин, нийгмийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (БОНУАТ), Газар чөлөөлөлт ба нүүлгэн шилжүүлэлтийн төлөвлөгөө (ГЧНШТ), Уугуул иргэдийн төлөвлөгөө (УИТ) зэрэг БОН хэрэгслүүдийг боловсруулан хэрэгжүүлдэг. Үүний зэрэгцээ Сан нь тусгайлсан БОН чиг үүргийг баримтлан ажилладаг.

Сангийн түвшинд хэрэгжих энэхүү тусгайлсан БОН чиг үүрэг нь хөрөнгө оруулалтын нийт багцын хүрээнд Байгаль орчин, нийгмийн менежментийн систем (БОНМС)-ийн засаглал, үр дүнгийн хэрэгжилтийг хангах хариуцлага хүлээнэ. Стратегийн хувьд дараах чиглэлд төвлөрөн ажиллана:

- БОН хянан баталгаа (Due Diligence): УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлого, Байгаль орчин, нийгмийн стандарт (БОНС (ESS)) болон ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандартуудад нийцүүлэн хөрөнгө оруулалтад хамрагдаж болзошгүй төсөлд байгаль орчин, нийгмийн нарийвчилсан үнэлгээ хийж, эрсдэлийг тооцоолж, боломжийг тодорхойлох.
- Стратегийн хяналт, чанарын баталгаа: Бүх Багц компаниудын үйл ажиллагаа нь БОН баримт бичгүүдийн дагуу чанарын баталгаа хангаж буй эсэхэд нарийн хяналт тавихын зэрэгцээ БОНМС болон олон улсын шилдэг туршлагад нийцэж буй эсэхийг баталгаажуулах. Үүнд БОН баримт бичгүүдийг хянах, батлах, хэрэгжилтийн үр нөлөөг голлон анхаарна.
- Эрсдэлийг бууруулах ба нийцлийн хяналт: Шинээр үүсч болзошгүй БОН эрсдэлийг урьдчилан тодорхойлох, БОН үйл ажиллагааны төлөвлөгөө болон хууль эрх зүйн үүргийн биелэлтийг хянах, Багц компаниудад эрсдэл бууруулах дорвитой арга хэмжээ боловсруулах талаар чиглэл өгөх.
- Чадавх бэхжүүлэх ба техникийн дэмжлэг: Багц компаниудын дотоод БОН менежментийн чадавхийг нэмэгдүүлэх, хамгаалалтын арга хэмжээг үр дүнтэй хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн техникийн зөвлөмж, сургалт, стратегийн зөвлөгөө өгөх.
- Гомдол барагдуулалт ба хариуцлага: Төслийн түвшинд гомдол барагдуулах механизм боловсруулах, үр нөлөөг нь хянах, БОН төвөгтэй асуудлуудыг шийдвэрлэх өндөр түвшний хандалтын цэг болж, хариуцлага хүлээх чадварыг сайжруулах.
- Гүйцэтгэлийн тайлагнал: Хөрөнгө оруулалтын багц дахь БОН нийт гүйцэтгэлийг хянаж, хөрөнгө оруулагчид болон оролцогч талуудад, түүний дотор УАНС-д ил тод, хариуцлагатай тайлагнах.
- Сан нь өөрийн БОН нөөц, чадавхийг БОН эрсдэлийн хувьсан өөрчлөгдөж буй түвшин, хөрөнгө оруулалтын багцын хэмжээ, төвөгшилтэй дүйцүүлэхэд тууштай анхаарна. Энэхүү амлалт нь санхүүжилт хүлээн авагч талуудад ногдох шууд хариуцлага хэдий ч Сан нь хөрөнгө оруулалтын амьдралын мөчлөгийн туршид байгаль орчин, нийгэмд үзүүлэх тэргүүлэх үр өгөөжийг бататгахын тулд мэргэжлийн хяналт, стратегийн дэмжлэг үзүүлнэ.

2.БОНМС-ийн зорилго, хамрах хүрээ

БОНМС нь СС-Азийн уур амьсгалын сан-ийн бүх хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагааны байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлийг удирдана. Үндсэн зорилго нь:

- Сангийн дэмжлэгтэй үйл ажиллагаа нь холбогдох үндэсний байгаль орчин, нийгмийн хууль тогтоомж, зохицуулалт, олон улсын шилдэг туршлага, түүний дотор УАНС-ийн Байгаль орчин, нийгмийн стандарт (БОНС (ESS)) болон ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандартуудтай нийцэж буйг хангах;
- Санал болгож буй бүх хөрөнгө оруулалтыг БОН эрсдэлийн түвшинд үндэслэн шалгаруулах, ангилах, үнэлэх;
- Эрсдэлийг тодорхой түвшинд бууруулах арга хэмжээг хэрэгжүүлж, Байгаль орчин, нийгмийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (БОНУАТ)-өөр дамжуулан нийцлийг удирдах;
- Оролцогч талуудын тасралтгүй үйл ажиллагааг хангаж, гомдол, осол зөрчилд үр дүнтэй хариу арга хэмжээ авах.

2.1. Хамрах хүрээ:

Энэхүү БОНМС нь Сангаас санхүүжүүлж буй бүх дэд төслүүдэд хамаарна. Үүнд хөрөнгө оруулалт хүлээн авагч компаниуд шууд хэрэгжүүлж буй болон санхүүгийн зуучлагч байгууллагаар дамжуулан хэрэгжүүлж буй дэд төслүүд багтана. Тус систем нь Сангийн багцад хамаарах өмчийн санхүүжилт, өмчийн шинжтэй санхүүжилт, түүнчлэн өрийн болон хөнгөлөлттэй санхүүжилтийн бусад хэлбэрээр олгогдсон бүх үйл ажиллагаанд үйлчилнэ. БОНМС нь хөрөнгө оруулалтын мөчлөгийн бүх үе шатанд хэрэгжинэ. Үүнд хөрөнгө оруулалтын эх үүсвэр тодорхойлох, төсөл үүсгэх үе шат, Хянан баталгаа, хэрэгжилт, хяналт-шинжилгээ, мониторинг, мөн хөрөнгө оруулалтаас гарах үе шат хүртэл хамрагдана.

Мөн БОНМС нь оролцогч талуудын оролцоо, гомдол барагдуулалт, БМХД эрсдэл, уугуул иргэдэд үзүүлж болзошгүй нөлөөллийг удирдах журмыг тодорхойлж, ил тод байдал, жендэрийн тэгш байдлыг дэмжинэ.

---

3. Байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлийн ангилал

СС-Азийн уур амьсгалын сан нь Уур амьсгалын ногоон сан (УАНС)-ийн Байгаль орчин, нийгмийн стандарт (БОНС (ESS)), УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлого болон ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандартууд (2023)-тай нийцсэн эрсдэлийн ангиллын тогтолцоог нэвтрүүлсэн болно. Эрсдэлийн ангиллын үйл явц нь дэд төслүүдийн байгаль орчин, нийгмийн нөлөөллийн шинж чанар, цар хүрээ, буцаах боломжтой байдлыг үндэслэн шалгаруулдаг.

Эрсдэлийн ангиллууд:

- В ангилал: Байгаль орчин, нийгэмд үзүүлэх болзошгүй сөрөг нөлөө нь хязгаарлагдмал, тоо хэмжээний хувьд цөөн, байршил нь тодорхой, санхүүжилтийг ихэнхдээ буцаах боломжтой бөгөөд зохих арга хэмжээний үр дүнд учирсан эрсдэлийг бууруулж амархан зохицуулж болох төслүүд.
- С ангилал: Байгаль орчин, нийгэмд үзүүлэх сөрөг нөлөө маш бага эсхүл огт байхгүй төслүүд.

СС-Азийн уур амьсгалын сан-ийн Хасах жагсаалтад орох болон УАНС-ийн шаардлагад тусгасан А ангилалд (буцаах боломжгүй, байгаль орчин, нийгэмд их хэмжээний эрсдэлтэй) хамаарах төслүүдийг санхүүжүүлдэггүй.

УАНС санхүүжилтийг тусгаарлан ашиглах: УАНС-ийн хөрөнгийг зөвхөн энэхүү БОНМС-ийн дагуу Байгаль орчин, нийгмийн стандарт (БОНС (ESS))-ын В эсвэл С ангилалд хамрагдахаар шалгарсан, баталгаажсан дэд төсөл болон багц компаниудад өгнө. Хэрэв санхүүжилт олгохоос өмнө аль нэг дэд төсөл А ангилалд хамаарахаар үнэлэгдсэн эсвэл дахин ангилагдсан тохиолдолд тухайн дэд төсөлд УАНС хөрөнгө амлахгүй бөгөөд санхүүжилт олгохгүй. Хэрэв санхүүжилт амласны дараа ийм ангилалд орсон бол УАНС-тэй тохиролцсоны үндсэн дээр санхүүжилтийн амлалтыг цуцлах эсхүл өөр зориулалтад шилжүүлнэ.

3.1. Шалгаруулалтын үйл явц

Сан нь бүх хөрөнгө оруулалтад анхан шатны үнэлгээ хийхдээ эрсдэлийн шалгаруулалтын хяналтын жагсаалтыг (Хавсралт А) ашиглана. Үүнд төслийн төрөл, байршил, цар хүрээ, эмзэг бүлэгт нөлөөлөх боломж, салбарын онцлог хамгаалалтын шаардлага үүсгэх эсэхийг үнэлэх бөгөөд УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлогын шаардлагыг (газар чөлөөлөлт, биологийн олон янз байдал) тодорхой дурдана.

Хасах шалгуур: Сан нь дараах төслүүдийг хасна:

- Албадан нүүлгэн шилжүүлэлт эсхүл албадан нүүлгэн суурьшуулах;
- Хуулиар хамгаалагдсан бүс нутагт зөвшөөрөлгүй үйл ажиллагаа эрхлэх, хэрэгжүүлэх;
- Хүүхдийн хөдөлмөр, албадан хөдөлмөр эрхлүүлэх эсхүл хөдөлмөрийн суурь стандарт зөрчсөн үйл ажиллагаа;
- Ач холбогдол бүхий байгалийн амьдрах орчныг доройтуулах;
- Уугуул иргэдийн өмчилдөг эсхүл хууль ёсны маргаантай газарт зөвшөөрөлгүй үйлдвэрлэл, үйл ажиллагаа эрхлэх, нөлөөлөх;
- Бүх төрлийн уул уурхай, ашигт малтмал олборлолт, боловсруулалт, тээвэрлэлтийн үйл ажиллагаа;
- Чулуужсан түлшний хөрөнгөд санхүүжилт олгох;
- Аюултай бодис, хориглосон Хортон шавж устгалын үйлдвэрлэл, худалдаа эрхлэх.

---

4. Холбогдох стандарт ба бодлогууд

СС-Азийн уур амьсгалын сан-ийн БОНМС нь үйл ажиллагаа явуулж буй орнууддаа олон улсын болон үндэсний стандартын нийцлэлийг удирдлага болгоно. БОНМС нь дараах бодлого, хүрээг нэгтгэн хэрэгжүүлнэ:

- УАНС-ийн Байгаль орчин, нийгмийн стандарт (БОНС (ESS)): ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандартууд дээр суурилсан;
- ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандартууд (2023): Төслийн бүх мөчлөгт хамаарах бөгөөд хөдөлмөр, нөөцийн үр ашиг, орон нутгийн эрүүл мэнд ба аюулгүй байдал, газар чөлөөлөлт ба нүүлгэн шилжүүлэлт, биологийн олон янз байдал, уугуул иргэдийн асуудлыг хамарна;
- Экваторын зарчмууд: Сан нь дэлхийн санхүүгийн салбарын БОНЗ туршлагатай нийцүүлэх зорилгоор хэрэгжүүлнэ;
- ОУСК-ийн Байгаль орчин, нийгмийн менежментийн систем (БОНМС) хэрэгжүүлэх гарын авлага —Ерөнхий (2015); <https://www.ifc.org/en/insights-reports/2015/publications-handbook-esms-general>
- ОУСК-ийн Санхүүгийн зуучлагчид зориулсан Удирдамжийн тэмдэглэл (2023); <https://www.ifc.org/content/dam/ifc/doc/2023/202309-ifc-guidance-note-on-financial-intermediaries.pdf>
- Үндэсний зохицуулалт: Дэд төсөл бүр Монгол, Казахстан, Узбекистан улсын холбогдох байгаль орчин, нийгмийн хууль тогтоомж болон нийцлийн шаардлагыг бүрэн хангана;
- УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлого, Жендэрийн бодлого, Мэдээлэл ил тод болгох бодлого, Бэлгийн мөлжлөг, хүчирхийлэл, дарамт (БМХД)-ын бодлогууд нь энэхүү БОНМС хүрээнд бүрэн тусгагдсан болно.

Дотоод бодлого

СС GSH нь мөн өөрийн БОНЗ бодлого, Ашиг сонирхлын зөрчил, Ёс зүйн дүрмийг Азийн Уур амьсгалын Сан болон хэрэгжүүлж буй бүх дэд төслийн үйл ажиллагаанд мөрдүүлнэ.

---

5. Байгаль орчин, нийгмийн хянан баталгаа

Байгаль орчин, нийгмийн хянан баталгаа (БОНХБ (ESDD)) нь бүх хөрөнгө оруулалтад хамаарах бөгөөд эрсдэлийг тодорхойлох, эрсдэл бууруулах, хэрэгцээг үнэлэх, Сангийн хамгаалалтын тогтолцоонд нийцлийг хангах зорилготой. БОНХБ (ESDD) үйл явц дараах үе шаттай хэрэгжинэ:

1. Шалгаруулалт ба ангилал: Санал болгож буй бүх хөрөнгө оруулалтыг Байгаль орчин, нийгмийн ангиллын хэрэгсэл (Хавсралт А) ашиглаж шалгаруулна. Ингэснээр төслийн эрсдэлийн түвшинг (В эсвэл С ангилал) тодорхойлж, хамгаалалтын шаардлагуудыг тогтооно.
2. Урьдчилсан хяналт: Одоогийн байдлаар мөрдлөг болгож буй байгаль орчин, нийгмийн баримт бичгүүдийг (БОННУ, зөвшөөрөл, гэрчилгээ) анхан шатанд хянаж, УАНС болон ОУСК-ийн стандарттай харьцуулан ямар зөрүү байгааг үнэлнэ.
3. Нарийвчилсан үнэлгээ: Зөрүү илэрсэн тохиолдолд нэмэлт судалгаа эсхүл оролцогч талуудтай зөвлөлдөх ажиллагаа хийх шаардлагатай байж болно. В ангиллын төслүүдэд Байгаль орчин, нийгмийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (БОНУАТ) болон/эсвэл Байгаль орчин, нийгмийн менежментийн төлөвлөгөө (БОНМТ) боловсруулах шаардлагатай.
4. Уугуул иргэд/Соёлын өв (IP/CH) ба төлөвлөлт: Санал болгож буй хөрөнгө оруулалт бүрийг УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлого болон Гүйцэтгэлийн стандарт (PS8 - Соёлын өв)-ын хэрэгжилтийн хүрээнд шалгана. УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлого хэрэгжих боломжтой гэж үзвэл Уугуул иргэдийн төлөвлөлтийн хүрээ (Indigenous Peoples Planning Framework – IPPF)-г мөрдөж, оролцооны шаардлагыг (шаардлагатай тохиолдолд Чөлөөт, урьдчилсан, мэдээлэлд суурилсан зөвшөөрөл буюу ЧУМСЗ (Free, Prior and Informed Consent, FPIC)-ийг оролцуулан) болон мөн Уугуул иргэдийн төлөвлөгөө (Indigenous Peoples Plan – IPP) боловсруулах шаардлагатай эсэхийг шийдвэрлэнэ; харин PS8 (Соёлын өв) хэрэгжих тохиолдолд Соёлын өвийн менежментийн төлөвлөгөө (Cultural Heritage Management Plan) үүнд санамсаргүй олдворын журам (chance-finds procedures)-ыг боловсруулах шаардлага үүснэ.
5. УАНС-ийн шаардлагад нийцүүлэх зөрүүгийн үнэлгээ ба хугацаатай арга хэмжээний төлөвлөгөө: УАНС-ийн санхүүжилтийн эх үүсвэрийг төсөл хэрэгжүүлэх багц компанид тэнцүүлэн өгөх эсхүл чиглүүлэн олгох тохиолдолд санхүүжилт хүлээн авагч тал нь УАНС-ийн хяналтанд зориулан Байгаль орчин, нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээ (ESIA) болон Байгаль орчин, нийгмийн менежментийн төлөвлөгөө (ESMP), эсхүл Байгаль орчин, нийгмийн хянан баталгаа (БОНХБ (ESDD)) болон Байгаль орчин, нийгмийн арга хэмжээний төлөвлөгөө (ESAP)-г бэлтгэнэ. Тус баримт бичгийн багц нь 1) Байгаль орчин, нийгмийн стандартын (Environmental and Social Standards – БОНС (ESS)) ангилал (В эсхүл С)-ийг тогтоосон үндэслэл, ангиллын логик болон эрсдэлийн үнэлгээний суурь тайлбарыг тодорхой тусгах; 2) УАНС-ийн шаардлагуудтай харьцуулсан зөрүүгийн үнэлгээг (gap analysis) гүйцэтгэж, Хариуцлагатай байгаль орчин, нийгмийн бодлого (RESP, үүнд бэлгийн мөлжлөг, дарамт, хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх болон хариу арга хэмжээ – SEAH), Уугуул иргэдийн бодлого (IPP), Жендэрийн бодлого, Мэдээллийн ил тод байдлын бодлого (IDP)-ын шаардлагатай нийцэхгүй байгаа аливаа дутагдал, зөрчлийг тодорхойлох; 3) УАНС-ийн шаардлагыг бүрэн хангах, нийцлийг тогтоосон хугацаанд хангах зорилготой, тодорхой хугацаа, хариуцагч, хэрэгжилтийн шалгуур үзүүлэлт бүхий хугацаатай арга хэмжээний төлөвлөгөөг (time-bound action plan) тусгах.
6. Батлах нөхцөл: Байгаль орчин, нийгмийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (БОНУАТ)-г бүрэн боловсруулж дуусгасан, мөн БОН гол баримт бичгүүд ил тод болсон эсэхээс хамаарч хөрөнгө оруулалтыг батална.
7. Хяналт-шинжилгээ ба нийцэл: Төсөл хэрэгжиж эхэлсний дараа Сан нь хяналт хийх зорилгоор тухайн газар очиж оролцогч талуудтай зөвлөлдөх уулзалт зохион байгуулж, БОНУАТ-ийн зорилтуудын хэрэгжилтийн явцтай танилцана.
8. В ангиллын баримт бичгийн шаардлага: Байгаль орчин, нийгмийн стандартын (БОНС (ESS)) В ангилалд хамаарах хөрөнгө оруулалтын хувьд Байгаль орчин, нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээ

(ESIA) эсхүл Байгаль орчин, нийгмийн хянан баталгаа (БОНХБ (ESDD)), түүнчлэн эрсдэлийн түвшинд дүйцэхүйц Байгаль орчин, нийгмийн менежментийн төлөвлөгөө (ESMP) эсхүл Байгаль орчин, нийгмийн арга хэмжээний төлөвлөгөө (ESAP)-г 13.4 дүгээр хэсэг болон УАНС-ийн Албадан нүүлгэн шилжүүлэлтийн бодлогын (IDP) шаардлагад нийцүүлэн боловсруулж, ил тод болгож нийтэлнэ.

БОНС (ESS) С ангилалд хамаарах хөрөнгө оруулалтын хувьд урьдчилсан скрининг болон эрсдэлийн түвшинд тохирсон (proportionate) баримт бичгийг бүрдүүлж, Оролцогч талуудын оролцооны төлөвлөгөө (Stakeholder Engagement Plan – SEP) болон Гомдол барагдуулах механизм (Grievance Redress Mechanism – GRM)-ийг тогтвортой хэрэгжүүлж, хадгална.

Ашиглах гол хэрэгслүүд:

- Байгаль орчин, нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээ (БОННУ) (Environmental and Social Impact Assessment – ESIA)
- Байгаль орчин, нийгмийн менежментийн төлөвлөгөө (БОНМТ) (Environmental and Social Management Plan – ESMP)
- Байгаль орчин, нийгмийн арга хэмжээний төлөвлөгөө (БОНУАТ) (Environmental and Social Action Plan – ESAP)
- Оролцогч талуудын оролцооны төлөвлөгөө (ОТОТ) (Stakeholder Engagement Plan – SEP)
- Уугуул иргэдийн төлөвлөгөө (УИТ) (Indigenous Peoples Plan – IPP), шаардлага үүссэн тохиолдолд

Хариуцлага:

Сангийн Менежер нь Байгаль орчин, нийгмийн хянан баталгааны (Environmental and Social Due Diligence – БОНХБ (ESDD)) үйл явцад ерөнхий хяналт тавих, чанарын баталгаажуулалтыг хэрэгжүүлэх үүрэгтэй. Хөрөнгө оруулалт хүлээн авагч компаниуд нь хөрөнгө оруулалтын гэрээний нөхцөлийн хүрээнд шаардлагатай бүх баримт бичиг болон хэрэгжилтийн явцын тайлан, шинэчлэлтийг хугацаанд нь ирүүлэх үүрэг хүлээнэ.

---

6. Улс орны түвшний эрсдэлийн нөхцөл байдал

СС Азийн уур амьсгалын сан нь Монгол, Казахстан, Узбекистан улсад үйл ажиллагаа явуулна. Тухайн улс бүр байгаль орчин, нийгэм, институцийн өвөрмөц нөхцөлтэй бөгөөд энэ нь тухайн хөрөнгө оруулалтын эрсдэл, боломжид нөлөөлж болзошгүй.

Монгол: Тус улс нь хөрсний доройтол, усны хомсдол, хээрийн эмзэг экосистемтэй зэрэг уур амьсгал, байгаль орчны сорилтуудтай тулгарч байна. Улаанбаатар хот болон түүний ойр орчмын захын бүс нутагт хэрэгжих төслүүд нь дэд бүтцийн тэлэлт, газар ашиглалтын байдал, нүүдэлчин иргэдэд үзүүлэх нөлөө зэрэгтэй холбоотой эрсдэл дагуулж болзошгүй. Эрчим хүчний дэд бүтэц (нар, салхи, батарейн хадгалалт) нь амьдралын эмзэг орчинтой давхцах магадлалтай. Нүүдэлчдийн уламжлалт газар ашиглалтын хэв маягт онцгой анхаарал хандуулна.

Казахстан: Үндэсний нүүрстөрөгчгүйжүүлэх хөтөлбөр нь сэргээгдэх эрчим хүч, аж үйлдвэрийн эрчим хүчний үр ашиг, нүүрстөрөгчийн зах зээлийг тэргүүлэх чиглэл болгон тодорхойлж байна. Биологийн олон янз байдал, түүний алдагдал, дуу чимээний бохирдол, газар чөлөөлөлт зэрэг асуудал нь Салхи болон нарны эрчим хүчний төслүүдэд эрсдэл дагуулж магадгүй. Мөн зөвшөөрөл олгох хуучин тогтолцоо эсхүл байгаль орчны зохицуулалт, түүний хэрэгжилт жигд бус байдал нь Аж үйлдвэрийн төслүүдэд эрсдэл үүсгэнэ. Орон нутгийн иргэд, ялангуяа аж үйлдвэрийн бүсийн ойролцоо амьдарч буй иргэдэд оролцогч талуудын идэвхтэй үйл ажиллагаа шаардлагатай.

Узбекистан: Үр ашигтай багатай, хөдөө аж ахуйд суурилсан эдийн засгийн тогтолцоотой тус улсад усны хүртээмж, цөлжилт эрсдэл дагуулж байна. Усалгааны дэд бүтэц эсхүл хөдөө аж ахуйн бүтээгдэхүүн нийлүүлэлтийн сүлжээг хамарсан төслүүд нь газрын доорх гүний ус болон хөдөөгийн хөдөлмөрийн тогтолцоонд эерэг нөлөө үзүүлж магадгүй. Олон жижиг тариаланчид албан бус байдлаар үйл ажиллагаа эрхэлдэг бөгөөд газар эзэмших, өмчлөх, орлого олох боломжийн хувьд жендэрийн ялгаа ажиглагддаг.

Улс орны онцлогт нийцсэн зохицуулалтын хяналт, хууль эрх зүйн нийцлийн байдал, институцийн чадавхийн үнэлгээ нь хэрэгжүүлэх дэд төсөл бүрт тохиолдох эрсдэлийг бууруулахад чиглэгдэнэ.

6.1. Казахстан

Байгаль орчин

Агаарын чанар ба ялгаруулалт

Нөлөөллийн үнэлгээ

Эрсдэлийн магадлал: Өндөр

Нөлөөллийн хэмжээ: Өндөр

Хамрах хүрээ: Бүс нутгийн

Шууд нөлөөлөл: Өндөр

Шууд бус нөлөөлөл: Дунд

Урт хугацааны нөлөөлөл: Өндөр

Хуримтлагдах нөлөөлөл: Өндөр

Холбогдох ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандартууд: PS3 (Нөөцийн үр ашиг ба бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх)

Тойм:

Казахстан Улсын нүүрсэнд түшиглэсэн эрчим хүчний тогтолцоо нь агаар орчны ноцтой бохирдол, хүлэмжийн хийн ялгарлыг үүсгэж байна. Аж үйлдвэрийн төслүүд нь ялангуяа өмнөх үеийн бохирдол ихтэй хот, бүс нутгуудад орон нутгийн агаарын чанарын асуудлыг улам дордуулах магадлалтай.

Биологийн олон янз байдал ба амьдрах орчин

Нөлөөллийн үнэлгээ

Эрсдэлийн магадлал: Дунд

Нөлөөллийн хэмжээ: Дунд

Хамрах хүрээ: Байршлын онцлогтой

Шууд нөлөөлөл: Дунд

Шууд бус нөлөөлөл: Бага

Урт хугацааны нөлөөлөл: Дунд

Хуримтлагдах нөлөөлөл: Дунд

ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн холбогдох стандартууд: PS6 (Биологийн олон янз байдлыг хамгаалах ба амьд байгалийн нөөцийг тогтвортой удирдах)

Тойм:

Хүн ам сийрэг боловч Казахстан Улс нь дэд бүтэц эсхүл сэргээгдэх эрчим хүчний төслүүдийн нөлөөнд өртөж болзошгүй эмзэг хээрийн бүс, нүүдлийн амьтдын шилжилтийн коридоруудтай. Байршлыг буруу сонгох нь биологийн олон янз байдлыг алдагдуулах эрсдэлтэй.

Нийгэм

Хөдөлмөрийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдал

Нөлөөллийн үнэлгээ

Эрсдэлийн магадлал: Дунд

Нөлөөллийн хэмжээ: Дунд

Хамрах хүрээ: Бүс нутгийн

Шууд нөлөөлөл: Дунд

Шууд бус нөлөөлөл: Дунд

Урт хугацааны нөлөөлөл: Дунд

Хуримтлагдах нөлөөлөл: Бага

Холбогдох ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарт: PS2

Тойм:

Сэргээгдэх эрчим хүч болон үйлдвэрлэлийн салбарын ажилтнууд хуучирсан тоног төхөөрөмж дээр ажилладаг, аюулгүй ажиллагааны дүрэм журам баримталдаггүй зэрэг нь эрсдэл дагуулах магадлалтай. Механик аюулд өртөх, хувийн хамгаалах хэрэгсэл (PPE) дутагдалтай, барилгын талбайн аюулгүй ажиллагааны хяналт сул зэрэг нь хагас аж үйлдвэрийн бүс нутагт түгээмэл ажиглагддаг нийтлэг асуудал юм. Эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын төлөвлөгөөг ихэнх тохиолдолд хангалттай хэрэгжүүлдэггүй.

Хөдөлмөрийн нөхцөл

Нөлөөллийн үнэлгээ

Эрсдэлийн магадлал: Дунд

Нөлөөллийн хэмжээ: Дунд

Хамрах хүрээ: Дунд

Шууд нөлөөлөл: Дунд

Шууд бус нөлөөлөл: Дунд

Урт хугацааны нөлөөлөл: Дунд

Хуримтлагдах нөлөөлөл: Дунд

Холбогдох ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарт: PS2

Тойм:

Казахстан Улс нь ОУХБ-ын конвенцуудыг соёрхон баталсан хэдий ч хөдөлмөрийн хууль тогтоомжийн хэрэгжилт жигд бус байна. Хөдөө орон нутгийн бүсэд орлого бага, ялангуяа түр хугацааны болон туслан гүйцэтгэгчийн ажлын байранд гэрээ зөрчих, цалин хөлсний маргаан гардаг. Гомдол барагдуулах механизм болон ажилчдын төлөөллийн хяналт онцгой ач холбогдолтой.

Орон нутгийн эрүүл мэнд ба аюулгүй байдал

Нөлөөллийн үнэлгээ

Эрсдэлийн магадлал: Дунд

Нөлөөллийн хэмжээ: Дунд

Хамрах хүрээ: Бүс нутгийн

Шууд нөлөөлөл: Дунд

Шууд бус нөлөөлөл: Дунд

Урт хугацааны нөлөөлөл: Дунд

Хуримтлагдах нөлөөлөл: Дунд
Холбогдох ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарт: PS4

Тойм:
Уугуул иргэдийн нөхцөл байдал

Казахстан Улсын хүн амын дийлэнх нь казах үндэстэн боловч ялангуяа баруун болон өмнөд бүс нутгуудад өөрийн гэсэн соёлын онцлог, уламжлалт газар ашиглалтын дадалтай цөөн тооны бүлгүүд оршин суудаг. Ихэнх бүлгүүд төрийн үндсэн засаглалд нэгтгэгдсэн боловч нүүдлийн мал аж ахуй эрхэлдэг өрхүүд болон зарим үндэстний цөөнх нь БОНС (ESS)7-ийн хүрээнд эмзэг бүлэгт хамаарах боломжтой. Багц компаниуд нь ялангуяа алслагдсан хөдөө орон нутагт оршин сууж буй ийм бүлгүүдэд хүрч ажиллах, зөвлөлдөх уулзалт тогтмол хийх, соёлын онцлогт нийцсэн гомдол барагдуулах механизмыг бүрдүүлэх шаардлагатай.

Томоохон дэд бүтэц болон аж үйлдвэрийн төслүүд нь ойр орчмын иргэдэд замын хөдөлгөөн, дуу чимээ, агаарын чанарт сөрөг нөлөө үзүүлэх магадлалтай. Хотожсон бүс нутагт шинэ дэд бүтэц бий болсоны улмаас ус зайлуулах систем хангалтгүйгээс үерийн эрсдэл нэмэгдэж болзошгүй. Олон нийтийн зөвлөлдөх уулзалт хийх, аюулын талаарх мэдээлэл түгээх нь зайлшгүй чухал.

6.2. Узбекистан

Байгаль орчин

Усны хомсдол ба хөдөө аж ахуйн практик

Нөлөөллийн үнэлгээ
Эрсдэлийн магадлал: Өндөр
Нөлөөллийн түвшин: Өндөр
Хамрах хүрээ: Үндэсний
Шууд нөлөө: Өндөр
Шууд бус нөлөө: Өндөр
Урт хугацааны нөлөө: Өндөр
Хуримтлагдах нөлөөлөл: Өндөр
Холбогдох ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандартууд: PS3, PS6

Тойм:
Узбекистаны усалгаанд тулгуурласан хөдөө аж ахуйн тогтолцоо нь усны хомсдолд маш эмзэг байдлыг бий болгож байна. Бүс нутгийн гол мөрнөөс ирэх усны урсгал буурах, усалгааны үр ашиггүй байдал, уур амьсгалын өөрчлөлтөөс шалтгаалсан ган гачгийн эрсдэл нь хөдөө аж ахуйн бүтээмж болон хөдөөгийн иргэдийн амьжиргаанд ноцтой аюул учруулж байна.

Нийгэм

Хөдөлмөр ба албан бус сектор

Нөлөөллийн үнэлгээ
Эрсдэлийн магадлал: Дунд
Нөлөөллийн түвшин: Дунд
Хамрах хүрээ: Өргөн
Хүрээний шууд нөлөө: Дунд
Шууд бус нөлөө: Дунд
Урт хугацааны нөлөө: Дунд
Хуримтлагдах нөлөөлөл: Дунд
Холбогдох ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандартууд: PS2 (Хөдөлмөр ба ажлын нөхцөл)

Тойм:
Хөдөө аж ахуй, барилгын салбарт улирлын болон албан бус хөдөлмөр эрхлэлт ихтэй. Эмэгтэй ажилчид цалингийн тэгш бус байдалд өртөх, гомдол барагдуулах механизм хангалттай бус. Сангийн дэмжлэгтэй бүх үйл ажиллагаанд хөдөлмөр эрхлэлтийн нөхцөл болон хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагааг

хянах зайлшгүй шаардлагатай. Узбекистаны хөдөө аж ахуйн хөдөлмөрийн ихэнх хэсэг нь албан бус хэлбэртэй бөгөөд нийгмийн хамгаалал хязгаарлагдмал байна. Уламжлалт хөдөлмөр эрхлэлтийн хэв маягийг өөрчлөх ухаалаг хөдөө аж ахуй систем бүрдүүлэх дэд бүтцийн төслүүд нь хөдөлмөрийн стандартыг мөрдүүлж, ур чадварын сургалтаар дамжуулан сөрөг нөлөөг бууруулах шаардлагатай.

Хөдөлмөрийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдал

Нөлөөллийн үнэлгээ

Эрсдэлийн магадлал: Дунд

Нөлөөллийн хэмжээ: Дунд

Хамрах хүрээ: Үндэсний

Шууд нөлөөлөл: Дунд

Шууд бус нөлөөлөл: Дунд

Урт хугацааны нөлөөлөл: Дунд

Хуримтлагдах нөлөөлөл: Дунд

Холбогдох ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарт: PS2

Тойм:

Хөдөө аж ахуй болон эрчим хүчний салбарын ажилчид халуунд цохиулах, Хортон шавж устгалын нөлөөлөл, тоног төхөөрөмжөөс үүдэлтэй гэмтэлд өртөх магадлалтай. Хувийн хамгаалах хэрэгсэл (PPE) хүртээмж хязгаарлагдмал бөгөөд ялангуяа эмэгтэйчүүд болон албан бус хөдөлмөр эрхлэгчдийн хувьд илүү хүндрэлтэй байна. Хөдөлмөрийн аюулгүй байдлын сургалт тогтолцооны хэмжээнд бүрэн нэвтрээгүй, хэрэгжилт сул хэвээр байгаа нь хөдөөгийн бүс нутагт тод ажиглагддаг.

Орон нутгийн эрүүл мэнд ба аюулгүй байдал

Нөлөөллийн үнэлгээ

Эрсдэлийн магадлал: Дунд

Нөлөөллийн хэмжээ: Дунд

Хамрах хүрээ: Бүс нутгийн

Шууд нөлөөлөл: Дунд

Шууд бус нөлөөлөл: Дунд

Урт хугацааны нөлөөлөл: Дунд

Хуримтлагдах нөлөөлөл: Дунд

Холбогдох ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарт: PS4

Уугуул иргэдийн нөхцөл байдал

Узбекистан улсыг БОНС (ESS)7-д тодорхойлсоноор албан ёсны хүлээн зөвшөөрөгдсөн уугуул иргэдгүй боловч Каракалпакстаны Бүгд Найрамдах Автономит Улсад амьдардаг өвөрмөц соёл уламжлалтай, угсаатны цөөнхийн бүлгүүдтэй каракалпакчууд газар нутаг болон байгалийн нөөцтэй орон. Уг бүс нутагт хэрэгжих дэд төслүүд нь амьжиргааны уламжлалт эх үүсвэр (загасчлал, газар тариалан)-ийг үр өгөөжтэй, шударга хуваарилахыг хангах, тэгш оролцоог бүрдүүлэх зорилгоор БОНС (ESS)7-ын зарчмуудыг хэрэгжүүлэх боломжтой.

Тойм:

Эрчим хүч болон ус ашиглалтын дэд бүтэц нь хөдөө аж ахуй эрхлэгчдийг нүүлгэн шилжүүлэх эсвэл хамтын нөөцөд нэвтрэх боломжийг өөрчилж болзошгүй. Зам тээврийн осол, барилгын ажлын дуу чимээ, аюулын талаарх хангалтгүй мэдээлэл зэрэг нь эрсдэл дагуулна. Газрыг ил тод бус байдлаар хуваарилах, олж авах тохиолдол нүүлгэн шилжүүлэлтийн эрсдэл, нөхөн олговрын маргаан үүсгэх боломжтой.

6.3. Монгол

Байгаль орчин

Газар ба хөрс

Нөлөөллийн үнэлгээ

Эрсдэлийн магадлал: Өндөр

Нөлөөллийн хэмжээ: Өндөр
Хамрах хүрээ: Дунд
Шууд нөлөөлөл: Өндөр
Шууд бус нөлөөлөл: Дунд
Урт хугацааны нөлөөлөл: Өндөр
Хуримтлагдах нөлөөлөл: Өндөр
Холбогдох ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандартууд: PS3 (Нөөцийн үр ашиг), PS6 (Биологийн олон янз байдлыг хамгаалах)

Тойм:

Нүүдлийн мал аж ахуй, уул уурхайн тэлэлт, уур амьсгалын өөрчлөлтөөс үүдэлтэй үүсч буй цөлжилт нь Монгол Улсад газар нутгийн доройтлыг бий болгож байна. Бэлчээрийн даац хэтрэлт, эмзэг, үржил шимт хөрс элэгдэж газрын бүтээмж буурч байна. Эрчим хүч болон дэд бүтцийн төслүүд нь газар ашиглалтын уламжлалт байдлыг алдагдуулах эрсдэлтэй.

Усны нөөц

Нөлөөллийн үнэлгээ
Эрсдэлийн магадлал: Дунд
Нөлөөллийн хэмжээ: Дунд
Хамрах хүрээ: Орон нутгийн
Шууд нөлөөлөл: Дунд
Шууд бус нөлөөлөл: Өндөр
Урт хугацааны нөлөөлөл: Өндөр
Хуримтлагдах нөлөөлөл: Дунд
Холбогдох ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандартууд: PS3, PS4 (Олон нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдал)

Тойм:

Монгол Улс нь хуурай болон хагас хуурай бүс нутагтай тул усны хомсдолд өртөх эрсдэл тулгарч байна. Сэргээгдэх эрчим хүч, аж үйлдвэрийн хөгжил нь улирлын чанартай, гол мөрөн, газар доорх уснаас хамааралтай бүс нутгуудад гадаргын болон газрын доорх усны нөөцөд сөрөг нөлөө үзүүлж болзошгүй.

Нийгэм

Хөдөлмөрийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдал

Нөлөөллийн үнэлгээ
Эрсдэлийн магадлал: Дунд
Нөлөөллийн хэмжээ: Дунд
Хамрах хүрээ: Орон нутгийн
Шууд нөлөөлөл: Дунд
Шууд бус нөлөөлөл: Дунд
Урт хугацааны нөлөөлөл: Дунд
Хуримтлагдах нөлөөлөл: Бага
Холбогдох ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарт: PS2

Тойм:

Монгол Улсын эрчим хүч, дэд бүтэц, барилга, зам талбайд ажиллаж буй ажилчид эрс тэс уур амьсгалд, хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажлын нөхцөл байдал хангалтгүй байх магадлалтай. Эрсдэлд осголт хөлдөлт, тоног төхөөрөмжөөс үүдэлтэй гэмтэл, алслагдсан бүс нутагт удаан ээлжээр ажиллах нөхцөл багтана. Хөдөөгийн бүс нутагт эрүүл мэндийн дэд бүтэц, яаралтай тусламжийн үйлчилгээ хязгаарлагдмал байдаг нь талбай дээр ажиллагсдын аюулгүй байдалд эрсдэл учруулж байна.

Хөдөлмөрийн нөхцөл

Нөлөөллийн үнэлгээ
Эрсдэлийн магадлал: Дунд
Нөлөөллийн хэмжээ: Дунд
Хамрах хүрээ: Дунд
Шууд нөлөөлөл: Дунд
Шууд бус нөлөөлөл: Дунд
Урт хугацааны нөлөөлөл: Дунд

Хуримтлагдах нөлөөлөл: Бага
Холбогдох ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарт: PS2

Тойм:

Монгол Улсад хөдөлмөр эрхлэлтийн хэрэгжилт сайжирч байгаа хэдийч жигд бус хэвээр байна. Барилга болон нийтийн үйлчилгээний салбар дахь түр болон улирлын чанартай хөдөлмөр эрхлэх гэрээ тогтворгүй, бага цалин, гомдол барагдуулах механизм хангалтгүй байдаг. Эрчим хүчний салбар дахь хөрөнгө оруулалтад хөдөлмөрийн гэрээ, аюулгүй байдлын хэрэгжилт, шаардлага, хяналтыг заавал тусгах ёстой.

Орон нутгийн эрүүл мэнд ба аюулгүй байдал

Нөлөөллийн үнэлгээ

Эрсдэлийн магадлал: Дунд

Нөлөөллийн хэмжээ: Дунд

Хамрах хүрээ: Орон нутгийн

Шууд нөлөөлөл: Дунд

Шууд бус нөлөөлөл: Дунд

Урт хугацааны нөлөөлөл: Дунд

Хуримтлагдах нөлөөлөл: Дунд

Холбогдох ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарт: PS4

Уугуул иргэдийн нөхцөл байдал

Монгол Улсад хойд болон баруун бүс нутагт амьдардаг духа (цаатан) цаа буга маллагчид болон уламжлалт нүүдлийн мал аж ахуй эрхлэгчид байдаг бөгөөд тэдгээр нь өвөг дээдсээс ирсэн газар нутагтайгаа хамтын холбоо бүхий өвөрмөц соёлын онцлогтой гэдгээрээ УАНС БОНС (ESS)7-ын шалгуурыг хангадаг. Тус бүс нутагт эсвэл ойролцоо газар хэрэгжих төслүүд нь газар ашиглалтын уламжлалт хэв маяг, нүүдлийн замнал, амьжиргаанд үзүүлэх болзошгүй нөлөөллийг үнэлэх ёстой. Эдгээр бүлэгт шууд болон шууд бус нөлөө үзүүлэх аливаа дэд төсөлд Урьдчилсан, Чөлөөт, Мэдээлэлд Суурилсан Зөвшөөрөл (ЧУМСЗ) болон соёлд нийцсэн үр өгөөж хуваарилалт шаардагдана.

Тойм:

Эрчим хүчний дэд бүтэц нь нүүдлийн малчдын замтай огтлолцож, бэлчээрт нэвтрэх боломж алдагдах эсвэл маргаан үүсэхэд хүргэж болзошгүй. Тээвэрлэлт болон барилгаас гарах тоосжилт олон нийтийн эрүүл мэндэд сөрөг нөлөө үзүүлж болзошгүй. Хөдөөгийн бүс нутагт зам тээврийн ослын эрсдэл өндөр, яаралтай нөхцөлд авах арга хэмжээ, бэлэн байдал сул байгаа нь эмзэг байдлыг нэмэгдүүлж байна.

---

7. Хөтөлбөрийн Байгаль орчин ба Нийгмийн эрсдэл

7.1. Салбарын онцлогт суурилсан эрсдэл, нөлөөлөл болон удирдлагын хүрээ

СС Азийн уур амьсгалын сан -ийн зорилтот салбарууд болон газар зүйн хамрах хүрээг харгалзан үзвэл хөтөлбөр нь салбар тус бүрийн онцлогт нийцсэн байгаль орчны олон төрөл, нийгмийн эрсдэлд нөлөөлөлтэй тулгарах төлөвтэй байна.

Эрчим хүч ба аж үйлдвэрийн нүүрстөрөгчгүйжүүлэлт: Болзошгүй эрсдэлд газар ашиглалтын өөрчлөлт, эрчим хүч, зам тээвэр, барилгын салбар дахь хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, эрүүл мэнд, олон нийтийг дуу чимээ, тоосжилт ялгаруулалтад өртүүлэх эрсдэл багтана. Эдгээр эрсдэлийг ХАБЭА-н Удирдлагын төлөвлөгөө, Яаралтай тусламжийн төлөвлөгөө зэрэг арга хэмжээг багтаасан БОНМТ-ээр дамжуулан удирдана.

Тогтвортой тээвэр ба хотын дэд бүтэц: Гол нөлөөлөлд түр хугацааны газар эзэмшил, орон нутгийн амьжиргаанд учрах саад, замын хөдөлгөөн ба аюулгүй байдлын эрсдэл хамаарна. Эдгээрийг шаардлагатай тохиолдолд НШУАТ эсвэл Амьжиргааг сэргээх төлөвлөгөө (LRP)-р дамжуулан зохицуулна.

Уур амьсгалд ухаалаг хөдөө аж ахуй ба газрын нөхөн сэргээлт: Болзошгүй нөлөөлөлд биологийн олон янз байдлын алдагдал, усны нөөц, Хортон шавж устгалын зохицуулалтын эрсдэл багтана. Эдгээрийг Биологийн олон янз байдлын үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (BAP), Хортон шавж устгалын нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөө (IPMP), Тогтвортой ус ашиглалтын төлөвлөгөөгөөр дамжуулан удирдана.

Ногоон барилга ба хотын эрчим хүчний үр ашиг: Гол эрсдэлд хөдөлмөрийн ажлын нөхцөл, хог хаягдлын менежмент, барилгын аюулгүй ажиллагаа хамаарна. Удирдлагын хэрэгсэлд Барилгын Байгаль орчин, Нийгмийн Удирдлагын Төлөвлөгөө (БОНМТ), Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө орно.

Сан нь дэд төсөл бүр дээр Ногоон уурс амьсгалын сан (УАНС)-аас түр хэрэгжүүлж буй Байгаль орчин, нийгмийн стандарт (БОНС (ESS))-ын стандарт болон хүлээн авагч улсын хууль тогтоомжид нийцсэн зохих удирдлагын төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхийг шаардана.

Салбарын онцлогт суурилсан Байгаль орчин ба Нийгмийн эрсдэлийн удирдамжийн ишлэл

Салбарын эрсдэлийн шинжилгээг бэхжүүлэх, дэлхийн шилдэг туршлагатай нийцлийг хангах зорилгоор Сан нь хяналт шалгалт, нарийвчилсан үнэлгээний явцад салбарын онцлогт суурилсан БОН эрсдэлийг тодорхойлж, ОУСК-ийн Байгаль орчин, эрүүл мэнд, аюулгүй байдал (БОЭМАБ)-ын удирдамжийг хэрэглэнэ. Үүнд дараах баримт бичгүүд багтах бөгөөд үүгээр хязгаарлагдахгүй:

- Цахилгаан эрчим хүч дамжуулах ба түгээх (ОУСК, 2007): газар ашиглах коридор олох, олон нийтийн аюулгүй байдал, цахилгаан соронзон орны нөлөөлөл, шувуудын нүүдэл, амьдрах орчин зэрэг эрсдэл хамаарна.
- Салхин эрчим хүч (ОУСК, 2015): газар ашиглалтын зөрчил, дуу чимээ, сүүдрийн нөлөө, шувуу, сарьсан багваахай мөргөх эрсдэл, харагдах байдал зэргийг онцолдог.
- Ой аж ахуй ба ой ашиглалтын үйл ажиллагаа (ОУСК, 2007): биологийн олон янз байдал, түүний алдагдал, хөрс ба усны бохирдол, хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, олон нийтийн нөөц ашиглалтын зөрчил зэрэг багтана.
- Хог хаягдлын менежментийн байгууламж (ОУСК, 2007): хог хаягдлын боловсруулалт, шүүрлийн ус ба үнэрийн менежмент, хөдөлмөрийн эрүүл мэнд ба аюулгүй байдал, олон нийтийн эрүүл мэндийн эрсдэл, яаралтай нөхцөлд бэлэн байх зэргийг хамаарна.

Сан нь эдгээр салбарын онцлогт тулгуурлан асуудлуудыг дэд төслийн түвшний БОН шалгалт, ангилал, удирдлагын төлөвлөгөө (Биологийн олон янз байдлын үйл ажиллагааны төлөвлөгөө, Олон нийтийн эрүүл мэнд ба аюулгүй байдлын төлөвлөгөө, эсвэл Хог хаягдал ба бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх төлөвлөгөө — Хавсралт S-д заасны дагуу)-д нийцүүлэн боловсруулна.

Санхүүжилт хүлээн авагч компани бүр өөрийн БОН эрсдэлийн түвшинд нийцсэн талбайд суурилсан Яаралтай нөхцөлд Онцгой байдлын бэлэн байдал, хариу арга хэмжээний төлөвлөгөө (ОББХАХТ) боловсруулна. ОББХАХТ нь болзошгүй онцгой байдлын хувилбарууд, хариу арга хэмжээ, харилцаа холбооны журам, шаардлагатай нөөцийг тодорхойлно. Төлөвлөгөөг холбогдох орон нутгийн захиргаа, онцгой байдлын алба, нөлөөлөлд өртөх хамт олонтой хамтран боловсруулж, жилд дор хаяж нэг удаа эсвэл аливаа томоохон ослын дараа хянан шинэчилнэ. ОББХАХТ боловсруулах удирдамжийг Хавсралт Т-д тусгасан болно.

7.2. Байгаль орчны эрсдэл

СС Азийн уур амьсгалын сан нь Монгол, Казахстан, Узбекистан улсуудын хэмжээнд уур амьсгал болон байгаль орчинд мэдэгдэхүйц үр ашиг авчрах боловч хөтөлбөр нь байгаль орчинд эрсдэл учруулахгүй гэсэн үг биш. Таван гол эрсдэлд талбайн доройтол, усны хомсдол, бохирдол, биологийн олон янз байдлын алдагдал, дэд бүтэцтэй холбоотой нөлөөлөл багтана.

Талбайн доройтол: Сэргээгдэх эрчим хүчний парк, тээврийн зангилаа, аж үйлдвэрийн шинэчлэл зэрэг дэд бүтцийн төслүүд нь хөрсний нягтрал, ургамлын бүрхэвчийг цэвэрлэх, байгалийн газрын бүрхэвчийг алдагдуулахад хүргэж болзошгүй. Эмзэг хээрийн экосистемтэй Монгол улсад байрлах томоохон салхин болон нарны цахилгаан станцууд нь амьдрах орчинг хэсэгчлэн дордуулж болзошгүй. Газар хувиргалтын тогтворгүй практик нь газрын үржил шим болон уламжлалт газар ашиглалтын тогтолцоонд сөргөөр нөлөөлж болзошгүй.

Усны хомсдол: Узбекистан улсад уур амьсгалд зохицсон ухаалаг хөдөө аж ахуй болон усалгааны системийн шинэчлэлтэй холбоотой Сангийн үйл ажиллагаа нь хэдийдсэн ачаалалтай усны тогтолцоог улам дордуулах эрсдэлтэй. Ялангуяа Арал тэнгисийн сав газар зэрэг бүс нутагт газрын доороос ус олборлох нь усны түвшинд эрсдэл учруулж болзошгүй. Монгол Улсад хот орчмын усан хангамжид хотын эрчим хүч болон хог хаягдал цэвэрлэгээний систем тэлэхийн хэрээр сөрөг нөлөө үзүүлэх боломжтой.

Бохирдол: Казахстан улсад аж үйлдвэрийн эрчим хүчний үр ашгийг дээшлүүлэх, хог хаягдлаас эрчим хүч гаргах төслүүд нь богино хугацаандаа нүүрстөрөгчийн ялгаруулалт болон аюултай хог хаягдал үүсгэж болзошгүй. Зохих менежментгүй тохиолдолд барилгын ажлаас гарах бохирдуулагч бодис, хатуу хог хаягдлын зайлуулалт нь орон нутагт бохирдлыг нэмэгдүүлнэ. Хөдөө аж ахуй дахь химийн бодисын зохисгүй менежмент нь Узбекистаны тариалангийн бүс нутагт нитратын урсгал нэмэгдэх, Хортон шавж устгалын нөлөөлөл ихсэхэд хүргэж болзошгүй.

Биологийн олон янз байдлын алдагдал: Казахстаны хээр тал эсвэл Монголын тал нутгийн сэргээгдэх эрчим хүчний хөгжүүлэлт нь нүүдлийн амьтдын шилжилтийн коридор, зэрлэг амьтдын амьдрах орчинтой давхцах магадлалтай. Төслийн байршлыг буруу сонгох эсвэл биологийн олон янз байдлын суурь судалгаа дутмаг байх нь экосистемийн эргэж засагдахгүй алдагдалд хүргэж болзошгүй. Сан нь амьдрах орчны мэдрэмтгий байдал эсвэл ойролцоо орчинд хэрэгжих төслүүдэд Биологийн олон янз байдлын менежментийн төлөвлөгөө шаардана.

Дэд бүтэцтэй холбоотой нөлөөлөл: Ухаалаг сүлжээний тэлэлт, цахилгаан тээврийн хэрэгслийг цэнэглэх сүлжээ, барилга байгууламжийн тэсвэржилтийг сайжруулах төслүүд нь ялангуяа Улаанбаатар зэрэг хүн амын нягтрал өндөртэй хот суурин газарт түр хугацааны агаар болон дуу чимээний бохирдол үүсгэж болзошгүй. Эдгээр үйл ажиллагаа нь хотын байгаль орчны менежментийн тогтолцоотой уялдуулан зохицуулах шаардлагатай байж болзошгүй.

7.3. Нийгмийн эрсдэл

СС Азийн уур амьсгалын сан нь нийгмийн хувьд нарийн төвөгтэй орчинд үйл ажиллагаа явуулдаг бөгөөд хөдөлмөрийн нөхцөл, газар олголт ба нүүлгэн шилжүүлэлт, олон нийтийн эрүүл мэнд ба аюулгүй байдал, жендерийн тэгш бус байдал, бэлгийн мөлжлөг, хүчирхийлэл ба дарамт (БМХД)-ын эрсдэл гэсэн таван үндсэн нийгмийн эрсдэлийг хүлээн зөвшөөрдөг.

Хөдөлмөр ба ажлын нөхцөл: Албан бус хөдөлмөр эрхлэлт болон хөдөлмөрийн аюулгүй байдлын доогуур стандарт нь ялангуяа Узбекистаны хөдөөгийн бүс нутаг, Монгол Улсын хагас хотжсон бүсүүдэд сорилт хэвээр байна. Барилга болон хөдөө аж ахуйтай холбоотой төслүүд нь ажилчдыг бие махбодын эрсдэл, аюултай химийн бодис, эсвэл хэт халуун, хүйтэн температурт өртүүлэх магадлалтай. Казахстан улсад эрчим хүч болон аж үйлдвэрийн салбар дахь хуучин хөдөлмөрийн практик нь олон улсын стандарт нэвтрүүлэхэд саад учруулж болзошгүй. CC GSH нь хөдөлмөрийн эрүүл мэнд ба аюулгүй байдлын (OHS) бат бөх төлөвлөгөө болон хяналтын тогтолцоог шаардана.

Газар олголт ба нүүлгэн шилжүүлэлт: Газарт суурилсан дэд бүтцийн төслүүд нь ялангуяа Монгол Улсын хот орчмын бүсүүд болон Казахстаны хөдөөгийн нутгуудад түр эсвэл байнгын нүүлгэн шилжүүлэлт үүсгэж болзошгүй. Газрын засаглал эсвэл нөхөн олговрын тогтолцоо хангалтгүй байх нь зөрчил, хурцадмал байдлыг нэмэгдүүлж болзошгүй. В ангиллын бүх төслүүдийг газартай холбоотой нөлөөллөөр нь шалгаж, шаардлагатай тохиолдолд Нүүлгэн шилжүүлэлтийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (НШҮАТ) боловсруулна.

Олон нийтийн эрүүл мэнд ба аюулгүй байдал: Барилга, тээвэр, эрчим хүч дамжуулах төслүүд нь зам тээврийн осол, агаарын бохирдол, нийтийн үйлчилгээ тасалдах зэрэг эрсдэлийг нэмэгдүүлж болзошгүй. Аюултай хог хаягдлыг зохисгүй боловсруулах нь тухайн орчинд амьдардаг хүн амд сөргөөр нөлөөлнө. Дэд бүтцийн төслүүд нь олон нийтийн аюулын үнэлгээ болон мэдээлэл солилцооны протоколыг заавал багтаасан байх шаардлагатай.

Жендерийн тэгш бус байдал: Узбекистан болон Монгол Улсад уур амьсгалд мэдрэмтгий салбаруудад газар өмчлөх эрх, шийдвэр гаргах түвшинд эмэгтэйчүүдийн оролцох боломж хязгаарлагдмал хэвээр байна. Идэвхтэй оролцоог хангахгүй тохиолдолд Сангийн хөрөнгө оруулалтын үр өгөөж нь эмэгтэйчүүд, охидыг тойрч өнгөрөх эрсдэлтэй. Бүх төсөл нь Жендерийн арга хэмжээний төлөвлөгөө (ЖАХТ)-г багтаасан жендерт мэдрэмтгий төлөвлөлтийг хэрэгжүүлэх шаардлагатай.

Бэлгийн мөлжлөг, хүчирхийлэл ба дарамт (БМХД): Эмэгтэй ажилчид болон олон нийтийн гишүүд, ялангуяа бага орлоготой эсвэл албан бус хөдөлмөрийн орчинд ажиллагсад дарамт, хүчирхийлэлд өртөх эрсдэл ихтэй байдаг. Олон хүн ажиллуулдаг барилгын салбарт эсвэл тусгаарлагдсан байршилтай төслүүд нь эдгээр эрсдэлийг нэмэгдүүлж болзошгүй. БОНМС нь УАНС-ийн БМХД бодлогыг тусгасан бөгөөд хөрөнгө оруулагчдыг БМХД протокол нэвтрүүлэх, мэдлэг олгох сургалт явуулах, гомдол барагдуулах нууцлалтай суваг бий болгохыг шаарддаг.

7.3.1. Уугуул иргэд

Монгол, Казахстан, Узбекистан улсуудын хэмжээнд зарим оршин суугчид соёлын өвөрмөц онцлог, уламжлалт амьжиргаа, өвөг дээдсээс уламжлагдан ирсэн газар нутагтайгаа хамтран амьдардаг хэвээр байгаа бөгөөд эдгээр нь БОНС (ESS)7-д заасан УАНС-ийн Уугуул иргэдийн тодорхойлолтод нийцэж байна. Болзошгүй эрсдэлд уламжлалт газар болон нөөцөд нэвтрэх боломж алдагдах, уламжлалт амьжиргаа тасалдах, хангалтгүй ярилцаж зөвлөлдөх болон үр өгөөж хуваарилалт багтана. Бүх дэд төслүүдийг уугуул иргэд, тэдэнтэй холбоотой бүлгүүдийн оршин байгаа эсэхээр нь нягтлан шалгана. Хэрэв ийм байдал батлагдсан тохиолдолд Сан нь Уугуул иргэдийн төлөвлөгөө боловсруулах эсвэл төслийн Байгаль орчин ба Нийгмийн Үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд уугуул иргэдэд чиглэсэн тусгай арга хэмжээг нэгтгэхийг шаардана. Эдгээр арга хэмжээнд тухайн соёлд нийцсэн оролцогч талуудын байдал, ЧУМСЗ-ийг хүндэтгэх, төслийн үр өгөөжид шударгаар оролцох боломжийг хангах асуудлууд орно. Уугуул иргэдийг шалгах болон Уугуул иргэдийн төлөвлөгөө (УИТ) боловсруулах удирдамжийг 15-р хэсэг болон Хавсралт Q-д тусгасан болно.

8. ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандартуудыг ашиглах эрсдэл ба нөлөөлөл

Доорх хүснэгтэд хөтөлбөрт хамаарах Байгаль орчин, Эрүүл мэнд, Аюулгүй байдлын Олон Улсын Санхүүгийн Корпораци (ОУСК)-ийн удирдамжид үндэслэсэн байгаль орчин, нийгмийн холбогдох эрсдэлийн тоймыг харуулна.

PS1: Байгаль орчин, нийгмийн эрсдэл, нөлөөллийн үнэлгээ ба удирдлага

Үзүүлэлт	Үүрэг	Эрсдэл бууруулах арга хэмжээ
БОНЗ бодлого	СС Азийн уур амьсгалын сан-ийн БОНЗ хариуцсан ажилтан	Эрсдэл: Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн компанид Казахстан, Узбекистан, Монгол Улсын үндэсний хууль тогтоомжид болон УАНС/ОУСК-ийн стандартуудад нийцсэн албан ёсны БОНЗ бодлого байхгүй байх эрсдэлтэй Саармагжуулах арга хэмжээ: Хянан баталгаа (due diligence) үе шатанд БОНЗ бодлого байгаа эсэх, мөн үндэсний зохицуулалт болон СС GSH-ийн БОНЗ бодлоготой нийцэж буй эсэхийг үнэлнэ. Хэрэв зөрүү илэрвэл, СС GSH нь БОНЗ Үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (БОНЗАР)-ний нөхцөл болгон БОНЗ бодлого боловсруулахыг шаардана.
Эрсдэл ба нөлөөллийг тодорхойлох	СС Азийн уур амьсгалын сан-ийн БОНЗ хариуцсан ажилтан болон гуравдагч этгээдийн Байгаль орчин, нийгмийн (БОН) зөвлөхүүд	Эрсдэл: Санхүүжилт хүлээн авсан тал уур амьсгал, байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлүүдийн талаарх мэдлэг дутмаг байж болзошгүй (тухайлбал, Казахстаны хээр талын биологийн олон янз байдал, Монгол дахь хот орчмын нүүлгэн шилжүүлэлт, Узбекистан дахь ус татах, ашиглалт). Саармагжуулах арга хэмжээ: БОНМС болон холбогдох бодлогыг үнэлж, эрсдэлийг иж бүрэн тодорхойлж, саармагжуулах шат бүрэн тусгагдсан эсэхийг шалгана. Мэдлэг, ойлголт хязгаарлагдмал тохиолдолд хөрөнгө оруулалт хийгдсэн компанийн багт БОН сургалт заавал зохион байгуулна.
Удирдлагын хөтөлбөрүүд	СС Азийн уур амьсгалын сан-ийн БОНЗ хариуцсан ажилтан болон зөвлөхүүд	Эрсдэл: Сул эсвэл огт байхгүй БОНМС нь салхин цахилгаан станц, ус ашиглалт, үйлдвэрлэлийн ялгарлаас гарах эрсдэлийг зохицуулалтгүй болгоход хүргэж болзошгүй. Саармагжуулах арга хэмжээ: БОНМС-ийн иж бүрэн байдал, хамрах хүрээг үнэлнэ. Хэрэв дутагдалтай бол СС GSH нь УАНС/ОУСК-ийн шаардлага болон бүс

		нутгийн эрсдэлүүдтэй нийцүүлэх зорилгоор БОНЗ-аар дамжуулан сайжруулалт хийхийг шаардана.
Байгууллагын чадавх ба ур чадвар	СС Азийн уур амьсгалын сан-ийн БОНЗ хариуцсан ажилтан болон зөвлөхүүд	Эрсдэл: Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн түвшинд дотоод БОН мэргэжилтэн дутмаг эсвэл институцийн бүтэц сул байх (Узбекистан дахь гарааны бизнесүүд, Монгол дахь эхний шатны цахилгаан сүлжээний төслүүд). Саармагжуулах арга хэмжээ: Хянан баталгааны явцад дотоод чадавхийг үнэлнэ. Хэрэв хангалтгүй бол БОНЗ-аар дамжуулан сургалт зохион байгуулах, БОНЗ хариуцсан ажилтан ажилд авах, эсвэл гуравдагч этгээдийн мэргэжилтэнтэй хамтран ажиллахыг шаардана.
Хяналт, тайлагнал	СС Азийн уур амьсгалын сан-ийн БОНЗ хариуцсан ажилтан болон хөрөнгө оруулалт хийгдсэн талаас томилогдсон төлөөлөгч	Эрсдэл: Ноцтой осол, зөрчлийг (БМХД, бохирдол, ажилтны гэмтэл) тайлагнаагүй тохиолдолд нэр хүндийн болон зохицуулалтын эрсдэл нэмэгдэх магадлалтай. Саармагжуулах арга хэмжээ: Тайлагнах үүргийг хууль зүйн нэмэлт гэрээнүүдэд тусгана. Осол, зөрчлийг бодит цаг хугацаанд мэдээлж, хагас жилийн хяналт-шинжилгээнд бүртгэнэ.
Оролцогч талуудтай харилцах	СС Азийн уур амьсгалын сан-ийн БОНЗ хариуцсан ажилтан, хөрөнгө оруулалт хийгдсэн талын БОНЗ ахлагч болон Төлөөлөн удирдах зөвлөл	Эрсдэл: Ялангуяа эмзэг бүлэг болон уугуул иргэдэд зөвлөлдөх хүртээмжтэй механизм, гомдол барагдуулах үр дүнтэй тогтолцоогүй байх эрсдэлтэй. Саармагжуулах арга хэмжээ: Сан нь хөрөнгө оруулалт хийгдсэн талуудаас БМХД хамгаалалт тусгасан, орон нутгийн нөхцөлд нийцсэн оролцогч талуудтай харилцах төлөвлөгөө, гомдол барагдуулах механизм хэрэгжүүлэхийг шаарддаг.

PS2: Хөдөлмөр ба ажлын нөхцөл

Үзүүлэлт	Үүрэг	Эрсдэл бууруулах арга хэмжээ
Хөдөлмөрийн нөхцөл	БОНЗ хариуцсан ажилтан + Хууль зүйн зөвлөх	Эрсдэл: Ялангуяа албан бус болон хөдөө орон нутгийн салбарт шударга хөдөлмөрийн харилцаа сул, хэрэгжих эрсдэлтэй. Саармагжуулах арга хэмжээ: Гэрээнүүдийг үнэлэх, цалин хөлс, ажлын цаг, хувийн хамгаалах хэрэгсэл (PPE) нэвтрүүлэх боломжийг хянах. Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллага (ОУХБ)-ын стандарттай нийцүүлэх.
Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй	БОНЗ хариуцсан ажилтан + Гуравдагч этгээдийн үнэлгээчид	Эрсдэл: Сэргээгдэх эрчим хүч, дэд бүтэц, хөдөө аж ахуйн салбарт ажлын орчин муу, аюулгүй бус байх эрсдэлтэй. Саармагжуулах арга хэмжээ: БОНЗАР-д

		ХАБЭА-н төлөвлөлт, нийцлийн хяналт, ажилтны сургалтыг тусгана.
Гомдол гаргах механизм	Компанийн БОНЗ-ийн холбоо барих цэг	Эрсдэл: Хөдөлмөрийн зөрчлийг мэдээлэх аюулгүй суваг байхгүй байх эрсдэлтэй. Саармагжуулах арга хэмжээ: Үр нөлөөтэй, нэрээ нууцалсан бөгөөд шуурхай хариу өгдөг гомдол барагдуулах журам хэрэгжүүлэхийг шаардана.
Нийлүүлэлтийн сүлжээн дэх хөдөлмөрийн харилцаа	БОНЗ хариуцсан ажилтан + Худалдан авалт / Хууль зүйн багууд	Эрсдэл: Дээд шатны ханган нийлүүлэгчдийн түвшинд хүүхдийн хөдөлмөр эсвэл албадан хөдөлмөр эрхлүүлэх эрсдэлтэй. Саармагжуулах арга хэмжээ: ОУСК PS2 болон Хариуцлагатай бизнесийн үйл ажиллагааны талаарх OECD-ийн удирдамжтай нийцсэн нийлүүлэлтийн сүлжээнд хянан баталгаа хийх; хүүхдийн болон албадан хөдөлмөрийг хориглосон гэрээний заалтуудыг тусгах; гол түүхий эдийн гарал үүслийг ил тод болгохыг ханган нийлүүлэгчдээс шаардах; боломжтой тохиолдолд ханган нийлүүлэгчдийн үе үеийн аудит болон гуравдагч этгээдийн баталгаажуулалт хийх. Нийлүүлэлтийн сүлжээний скрининг хийх удирдамжийг Хавсралт U-д тусгасан болно.

PS3: Нөөцийн үр ашиг ба бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх

Үзүүлэлт	Үүрэг	Эрсдэл бууруулах арга хэмжээ
Эрчим хүчний үр ашиг, нөөц	БОНЗ хариуцсан ажилтан + Техникийн зөвлөхүүд	Эрсдэл: Үйлдвэрлэл, боловсруулалт, эсвэл сэргээгдэх эрчим хүчний байгууламжид ус, эрчим хүч, түүхий эдийг үр ашиггүй ашиглах эрсдэлтэй. Саармагжуулах арга хэмжээ: Төслийн загварын үр ашгийг үнэлж, хамгийн сайн боломжит технологи болон эрчим хүч/усны үр ашгийг нэмэгдүүлэх арга хэмжээ авахыг шаардана.
Бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх ба хог хаягдлын менежмент	БОНЗ хариуцсан ажилтан + Байгаль орчны мэргэжилтэн	Эрсдэл: Хог хаягдал, ялгаралт, эсвэл бохир усыг зохисгүй хэрэглэснээс хөрс, агаар, ус бохирдох эрсдэлтэй. Саармагжуулах арга хэмжээ: ОУСК-ийн Байгаль орчин, эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын (БОЭМАБ) удирдамжтай нийцсэн Хог хаягдал, бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх төлөвлөгөө (WPPP) боловсруулж, бохирдлын үзүүлэлтүүдийг хянаана.
Хүлэмжийн хийн ялгаралт ба уур амьсгалын эрсдэл	БОНЗ хариуцсан ажилтан + Гадаад мэргэжилтнүүд	Эрсдэл: Аж үйлдвэрийн үйл ажиллагаанаас үүдэн гарах өндөр хүлэмжийн хийн ялгаралт эсвэл тооцоолоогүй уур амьсгалын эрсдэл гарч болзошгүй. Саармагжуулах арга хэмжээ: Хүлэмжийн хийн ул мөрийг тооцоолж, B+ ангиллын

		бүх төслүүдэд ялгарал бууруулах зорилт болон уур амьсгалын эрсдэлийн скринингийг нэвтрүүлнэ.
--	--	--

PS4: Олон нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдал ба хамгаалалт

Үзүүлэлт	Үүрэг	Эрсдэл бууруулах арга хэмжээ
Орон нутгийн эрүүл мэнд ба аюулгүй байдал	БОНЗ хариуцсан ажилтан + Эрсдэлийн зөвлөхүүд	Эрсдэл: Дэд бүтцийн хөгжил нь олон нийтийн эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлөх эрсдэлтэй (тоосжилт, дуу чимээ, нэвтрэх саад). Саармагжуулах арга хэмжээ: Эрүүл мэндийн суурь эрсдэлийн үнэлгээ болон саармагжуулах төлөвлөгөө боловсруулах.
Хамгаалалтын ажилтнуудын ёс зүй, үйл ажиллагаа	Компанийн удирдлага	Эрсдэл: Хүч хэрэглэх зохисгүй хэрэглээ .Саармагжуулах арга хэмжээ: Бүх ажилтан болон хамгаалалтын ажилтнуудыг Аюулгүй байдал ба Хүний эрхийн Сайн дурын зарчмуудын дагуу сурлана.

PS5: Газрын эзэмшил ба албадан нүүлгэн шилжүүлэлт

Үзүүлэлт	Үүрэг	Эрсдэл бууруулах арга хэмжээ
Газарт нэвтрэх эрх ба нөхөн олговор	Хууль зүй + БОНЗ хариуцсан ажилтан	Эрсдэл: Газар өмчлөл, эзэмшлийн эрх тодорхой бус байдал нь маргаан эсвэл хангалтгүй нөхөн олговор олгоход хүргэж болзошгүй. Саармагжуулах арга хэмжээ: Хянан баталгаа хийж, шаардлагатай тохиолдолд Нүүлгэн шилжүүлэлтийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (НШҮАТ) боловсруулна.
Амьжиргааг сайжруулах	БОНЗ хариуцсан ажилтан + Хөгжлийн түнш	Эрсдэл: Газрын зориулалтыг өөрчилснөөс орлого алдах эрсдэлтэй. Саармагжуулах арга хэмжээ: Нөлөөлөлд өртсөн иргэдийг тодорхойлж, ОУСК-ийн шаардлага болон орон нутгийн хууль тогтоомжийн дагуу дэмжлэг үзүүлнэ.

Нүүлгэн шилжүүлэлтийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (НШҮАТ)-г боловсруулахтай холбоотой бүтэц, зохион байгуулалт, хэрэгжүүлэх үе шат зэрэг дэлгэрэнгүй удирдамжийг Хавсралт F-д тусгасан болно.

PS6: Биологийн олон янз байдлыг хамгаалах ба тогтвортой менежмент

Үзүүлэлт	Үүрэг	Эрсдэл бууруулах арга хэмжээ
Чанартай амьдрах орчны алдагдал	БОНЗ хариуцсан ажилтан + Биологийн олон янз байдлын шинжээч	Эрсдэл: Салхи/нарны эрчим хүчний төслүүд нүүдлийн шувуудын замтай огтлолцох эрсдэлтэй. Саармагжуулах арга хэмжээ: Биологийн олон янз байдлын менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, барилгын ажлын цаг хугацааг тохируулах, хориглосон бүс (no-go zones) тогтоох.
ИнвАзийнв зүйлс эсвэл амьдрах орчны алдагдал	БОНЗ хариуцсан ажилтан + Салбарын мэргэжилтнүүд	Эрсдэл: Талбайг хангалтгүй бэлтгэх нь эргэлт буцалтгүй доройтолд хүргэж болзошгүй. Саармагжуулах арга хэмжээ: Байгаль орчин, нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээ (БОННУ)-ний үе шатанд скрининг хийх, төслийн загварыг тохируулан өөрчлөх.

PS7: Уугуул иргэд

Үзүүлэлт	Үүрэг	Эрсдэл бууруулах арга хэмжээ
Уугуул иргэдийн оролцоо	БОНЗ хариуцсан ажилтан + Нийгмийн мэргэжилтэн	Эрсдэл: Уугуул иргэдтэй зөвлөлдөх уулзалт хийлгүйгээр төсөл хэрэгжүүлэх нь тэдний газар нутаг, амьжиргаа, соёлын зан үйлд нөлөөлөх эрсдэлтэй. Саармагжуулах арга хэмжээ: Уугуул иргэдийн оршин байгаа хэсэгт скрининг хийж тогтоох; шаардлагатай тохиолдолд үндэсний хууль тогтоомж болон ОУСК PS7-тэй нийцсэн Чөлөөт, Урьдчилсан бөгөөд Мэдээлэлд суурилсан Зөвшөөрөл (ЧУМСЗ)-ийг хэрэгжүүлнэ.
Соёлын онцлогт тохирсон оролцоо	БОНЗ хариуцсан ажилтан + Олон нийттэй харилцах ажилтан	Эрсдэл: Шийдвэр гаргах үйл явцад уугуул иргэдийн оролцоо хангалтгүй байх эсвэл бүрэн хасагдах эрсдэлтэй. Саармагжуулах арга хэмжээ: Соёлын онцлогт нийцсэн оролцогч талуудтай харилцах, үр өгөөж хуваалцах төлөвлөгөөг шаардана.

PS8: Соёлын өв

Үзүүлэлт	Үүрэг	Эрсдэл бууруулах арга хэмжээ
Соёлын өвийг хамгаалах	БОНЗ хариуцсан ажилтан + Археологич / Орон нутгийн эрх бүхий байгууллагууд	Эрсдэл: Барилга угсралт эсвэл газар ашиглалтын үйл ажиллагаа нь археологийн дурсгалт газар эсвэл ариун шүтээний газрыг гэмтээх эрсдэлтэй. Саармагжуулах арга хэмжээ: Санамсаргүй олдвор илрүүлэх журам (chance-find procedures)-ыг хэрэгжүүлэх; орон нутгийн эрх бүхий байгууллагуудтай уялдаа холбоо тогтоох; төслийн загвар боловсруулах үе

		шатанд соёлын ач холбогдол бүхий газруудаас зайлсхийх.
Биет бус өв ба олон нийтийн уламжлалт практик	БОНЗ хариуцсан ажилтан + Олон нийттэй харилцах ажилтан	Эрсдэл: Уламжлалт эсвэл биет бус соёлын өвийг (ёс заншил, мэдлэгийн тогтолцоо) үл тоомсорлох эрсдэлтэй. Саармагжуулах арга хэмжээ: Зөвлөлдөх болон үр өгөөжийн хөтөлбөрүүдэд биет бус өвийг тусгаж, гүйцэтгэгчдийн соёлын мэдлэг, ойлголтыг нэмэгдүүлэх.
Санамсаргүй олдвор илрүүлэх журам	БОНЗ хариуцсан ажилтан + Гүйцэтгэгч / Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн компани	Эрсдэл: Төслийг хэрэгжүүлэх явцад эд өлгийн зүйлс олох эсвэл соёлын нөөцийн баримтжуулалт, хамгаалалт хийлгүй санамсаргүй илрүүлэх эрсдэлтэй. Саармагжуулах арга хэмжээ: Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн компаниуд нь барилгын ажил эхлэхээс өмнө Санамсаргүй олдвор илрүүлэх журам боловсруулж хэрэгжүүлнэ. Уг журамд ажлыг зогсоох, талбайг хамгаалах, эрх бүхий байгууллагад мэдэгдэх, олдворыг баримтжуулахтай холбоотой үүрэг, хариуцлага болон мэдээлэх протоколуудыг тодорхой тусгана. Санамсаргүй олдвор илрүүлэх журмын стандарт загварыг Хавсралт W-д үзнэ үү.

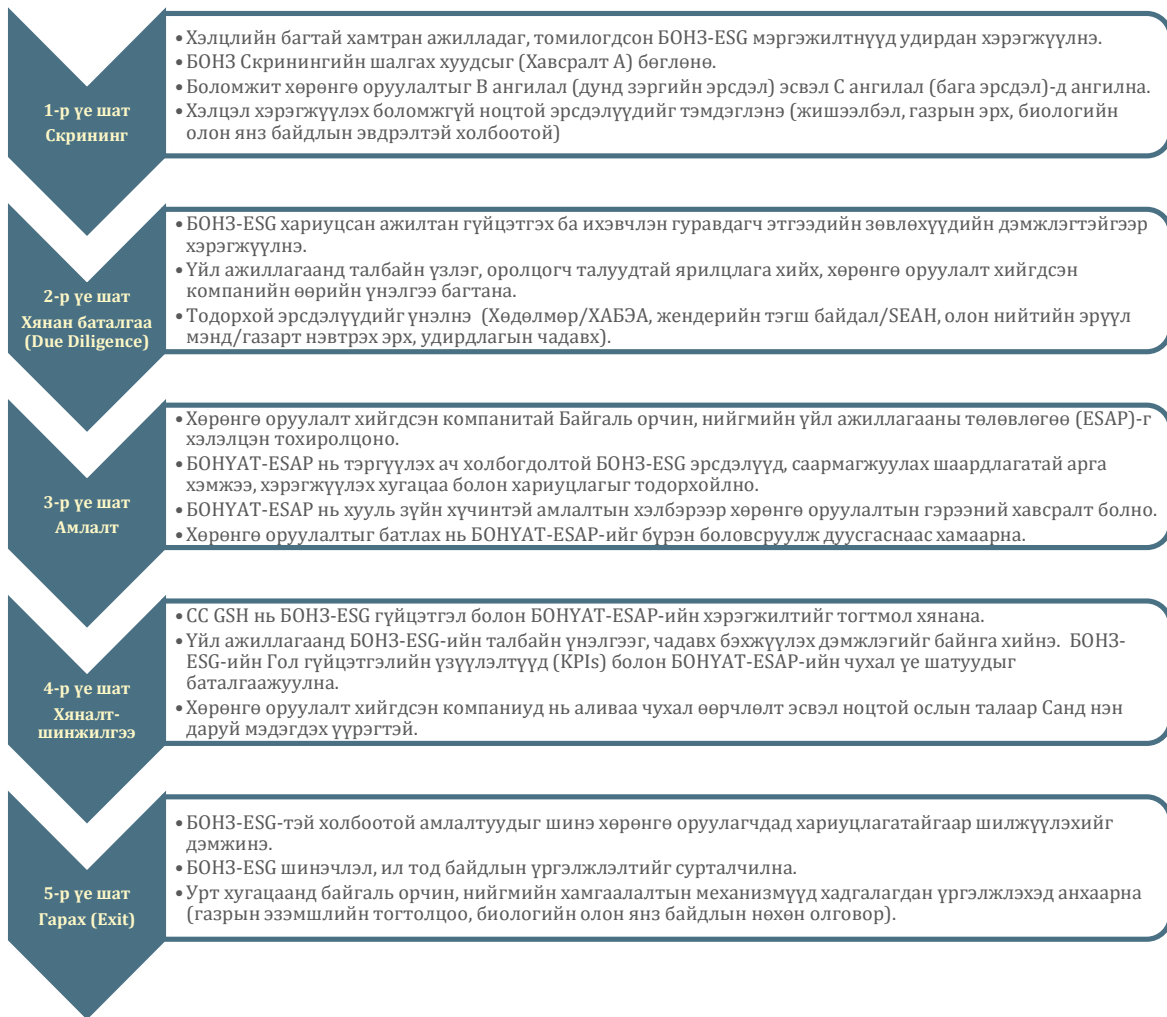
Гүйцэтгэлийн стандарт 3 (PS3), Гүйцэтгэлийн стандарт 7 (PS7) болон Гүйцэтгэлийн стандарт 8 (PS8)-д хамаарах менежментийн төлөвлөгөөнүүдэд зориулсан нэмэлт зааварчилгаа болон жишиг загваруудыг Хавсралт S: “Салбарын онцлогт тохирсон менежментийн төлөвлөгөөний хүрээ” болон Хавсралт W-д тусгасан болно.

Салбарын онцлогт тохирсон менежментийн төлөвлөгөөний (жишээлбэл, Хортон шавжийн нэгдсэн менежментийн төлөвлөгөө – IPMP, Усны тогтвортой ашиглалтын төлөвлөгөө, Барилгын үе шатны байгаль орчин, нийгмийн менежментийн төлөвлөгөө – CESMP, Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө) дэлгэрэнгүй зааварчилгаа болон жишиг загваруудыг Хавсралт S-д тусгасан болно.

9. Сангийн түвшний БОНЗ менежмент

9.1. Ерөнхий тойм

СС Азийн уур амьсгалын сан-ийн Байгаль орчин, нийгмийн менежментийн систем (БОНМС) нь хөрөнгө оруулалтын амьдралын бүх мөчлөгийн турш байгаль орчин, нийгэм, засаглал болон ёс зүйн асуудлуудыг нэгдсэн байдлаар тусгадаг. Энэ нь Сангийн УАНС-ийн Байгаль орчин, нийгмийн стандарт ын бодлого (БОНС (ESS)), ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандартууд (2023) болон олон улсын шилдэг туршлагыг баримтлах амлалтыг илэрхийлнэ. Доорх зурагт хөрөнгө оруулалтын үйл явцын турш БОНЗ хэрхэн уялдуулж хэрэгжүүлдэгийг харуулна.

Зураг 1: Хөрөнгө оруулалтын үйл явц дахь БОНЗ-ийн уялдаа

Хөрөнгө оруулалтын үйл явцын үе дэх БОНЗ асуудлууд

Скринингийн үе шат

БОНЗ-ийн нягтлан шалгалт, скринингийг дотоод ажилтан эсвэл мэргэшсэн гадаад мэргэжилтнүүдээс бүрдсэн, томилогдсон БОНЗ мэргэжилтнүүд хэлцлийн багтай хамтран удирдан хэрэгжүүлнэ.

Энэ үе шатанд компани болон санал болгож буй хөрөнгө оруулалттай холбоотой БОНЗ эрсдэлүүдийг үнэлнэ. Үүнд:

- Хууль зүй, байгаль орчин, нийгмийн маргаан, зөрчил байгаа эсэхийг тодорхойлох зорилгоор олон нийтийн нээлттэй бүртгэлүүдийг хянах;
- Холбогдох БОНЗ баримт бичгүүдийг цуглуулах (бодлого, зөвшөөрөл, аудитын тайлангууд);
- Боломжит хөрөнгө оруулалтыг УАНС/ОУСК-ийн эрсдэлийн ангиллын дагуу В эсвэл С ангилалд хамруулах зорилгоор БОНЗ Скринингийн шалгах хуудсыг (Хавсралт А) бөглөнө.

Энэхүү шалгах хуудас нь Монгол дахь хот орчмын газрын эрхтэй холбоотой асуудал, Узбекистан дахь усны хомсдол, Казахстан дахь биологийн олон янз байдлын эвдрэл зэрэг хэлцлийг хэрэгжүүлэх боломжгүй төвөгтэй эрсдэлүүдийг урьдчилан тодорхойлоход тусалдаг.

БОНЗ-ийн хянан баталгаа (Due Diligence)

Хэрэв урьдчилсан сонголтод тэнцсэн тохиолдолд БОНЗ-ийн хянан баталгаа (DD)-г БОНЗ хариуцсан ажилтан гүйцэтгэх бөгөөд ихэвчлэн гуравдагч этгээдийн зөвлөхүүдийн дэмжлэгтэйгээр хэрэгжүүлнэ. Үүнд дараах үйл ажиллагаа орно:

- Талбайн үзлэг хийх, оролцогч талуудтай ярилцлага хийх;
- Санхүүжилт хүлээн авсан компанийн БОНЗ өөрийн үнэлгээ болон асуулт-хариулт;
- Тодорхойлсон БОНЗ эрсдэл, нөлөөллийг удирдах чадавхийг үнэлэх.

Төслүүдийг дараах байдлаар эрсдэлийн ангилалд хамруулна:

- В ангилал: Хязгаарлагдмал, сэргээж болох нөлөөлөлтэй; БОННУ болон БОНМТ шаардагдана.
- С ангилал: Маш бага нөлөөлөлтэй; суурь скрининг шаардагдана.

Олон дэд төсөл хамрагдсан тохиолдолд нийт ангиллыг хамгийн өндөр эрсдэлийн ангилал тодорхойлно. В ангиллын хөрөнгө оруулалтын мэдээллийн ил тод байдал: 13.4 дүгээр хэсгийн шаардлагад нийцүүлэн, БОНС (ESS) В ангилалд хамаарах хөрөнгө оруулалтын Байгаль орчин, нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээ (ESIA) эсхүл Байгаль орчин, нийгмийн хянан баталгаа (БОНХБ (ESDD)), мөн эрсдэлийн түвшинд дүйцэхүйц Байгаль орчин, нийгмийн менежментийн төлөвлөгөө (ESMP) эсхүл Байгаль орчин, нийгмийн арга хэмжээний төлөвлөгөө (ESAP)-г Сангийн эцсийн хөрөнгө оруулалтын шийдвэр гаргах хурлаас дор хаяж 30 хоногийн өмнө англи хэл болон холбогдох орон нутгийн хэл(үүд)-ээр ил тод болгож нийтэлнэ. Энэ нь УАНС-ийн Мэдээллийн ил тод байдлын бодлогын (IDP) шаардлагад, үүнд V хэсэгт заасан онцгой нөхцөлийн зохицуулалтыг багтаан, нийцсэн байна. Үүнээс тусад нь, энэхүү хөтөлбөрт хэрэгжих ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарттай нийцүүлсэн Байгаль орчин, нийгмийн менежментийн систем (ESMS)-ийг 13.4 дүгээр хэсэгт заасны дагуу, УАНС-ийн Удирдах зөвлөлийн батлах шийдвэр гаргахаас дор хаяж 30 хоногийн өмнө ил тод болгож нийтэлнэ.

БОНЗ-ийн хянан баталгаа явцад дараах асуудлыг үнэлнэ:

- Хөдөлмөрийн харилцаа болон ХАБЭА-н практик;
- Жендерийн тэгш байдал ба БМХД-д өртөх эрсдэл;
- Олон нийтийн эрүүл мэнд ба тухайн газарт нэвтрэх эрхтэй холбоотой эрсдэл;
- Төлөвлөж буй дэд бүтцийн байгаль орчны нөлөөлөл;
- Компанийн БОНЗ менежментийн чадавх болон сул талууд.

Байгаль орчин, нийгмийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (БОНУАТ)-ний амлалт

Хянан баталгааны үр дүн DD-г үндэслэн БОНУАТ-ийг Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн компанитай хэлэлцэнэ. БОНУАТ-д дараах зүйлсийг тодорхой тусгана:

- Тэргүүлэх ач холбогдолтой БОНЗ эрсдэлүүд;

-
- Саармагжуулах шаардлагатай арга хэмжээнүүд;
  - Хэрэгжилтийн хугацаа, зардал болон хариуцлага.

БОНУАТ нь хөрөнгө оруулалтын гэрээний хавсралт болж, хууль зүйн хүчинтэй амлалт болно. БОНЗ-ийн үүргийг зөрчсөн тохиолдолд хууль зүйн эсвэл санхүүгийн үр дагавар үүсч болзошгүй.

Хөрөнгө оруулалтын хугацаанд хэрэгжих БОНЗ

Хөрөнгө оруулалт хийгдсэний дараа CC GSH нь БОНЗ гүйцэтгэл болон Байгаль орчин, нийгмийн арга хэмжээний төлөвлөгөө (ESAP)-ийн хэрэгжилтэд идэвхтэй хяналт тавина. Багцын компаниуд нь бизнесийн төлөвлөгөө эсхүл үйл ажиллагаанд гарсан аливаа материаллаг (чухал) өөрчлөлтийн талаар Сангийн зүгт нэн даруй мэдэгдэх үүрэгтэй бөгөөд ийм өөрчлөлт нь ESG-ийн дахин үнэлгээ хийх шаардлага үүсгэж болно.

CC GSH дараах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ:

- БОНЗ-ийн үе үеийн талбайн үнэлгээ;
- Тасралтгүй дэмжлэг, чадавх бэхжүүлэх;
- БОНЗ-ийн гүйцэтгэлийн гол үзүүлэлтүүд (KPIs) болон БОНУАТ-ийн чухал үе шатуудыг баталгаажуулах;
- Эмзэг болон нөлөөлөлд өртсөн бүлгүүдтэй харилцах.

Их хэмжээний зөрүү, олон нийтийн гомдол эсвэл шинэ эрсдэл илэрсэн тохиолдолд Сан нь Техникийн туслалцааны сангаар дамжуулан нэмэлт үнэлгээ, аудит хийх санхүүжилт олгож болно.

Хөрөнгө оруулалтаас гарах үеийн БОНЗ

Хөрөнгө оруулалтаас гарах үед CC GSH нь ESG-тэй холбоотой хүлээсэн үүрэг, амлалтыг шинэ хөрөнгө оруулагчид зохих журмын дагуу, хариуцлагатайгаар шилжүүлэхийг эрмэлзэнэ. Түүнчлэн урт хугацаанд байгаль орчин, нийгмийн хамгаалалтын арга хэмжээ шаардлагатай төслүүдийн хувьд (жишээлбэл, газрын эзэмшлийн тогтолцоо, биологийн олон янз байдлын нөхөн тэнцвэржүүлэлтийн механизм зэрэг) ESG шинэчлэл, ил тод байдал болон хамгаалалтын арга хэмжээг тасралтгүй үргэлжлүүлэхийг дэмжинэ.

БОНЗ стандарт ба шаардлагууд

Ёс зүй ба засаглал

Сан нь өмчлөлийн бүтэц, эцсийн ашиг хүртэгчид, мөн мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх (AML/CTF) болон татварын хууль тогтоомжийн нийцлийг хатуу шалгана. Зохион байгуулалттай гэмт хэрэг, авлига, эсвэл зохицуулагч байгууллагын хориг арга хэмжээтэй холбоотой аливаа зөрчил илэрвэл хөрөнгө оруулалтын үйл явцыг зогсоож болзошгүй.

Байгаль орчин, нийгмийн стандартууд

Гүйцэтгэлийн стандартууд:

СС Азийн уур амьсгалын сан нь ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарт (2023), УАНС-ийн Байгаль орчин, нийгмийн стандарт (БОНС (ESS)), мөн бусад олон улсын жишиг, шалгуур үзүүлэлтүүдийг мөрддөг.

- PS1: Үнэлгээ ба БОНМС
- PS2: Хөдөлмөр ба ажлын нөхцөл
- PS3: Нөөцийн үр ашиг ба бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх
- PS4: Олон нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдал ба хамгаалалт
- PS5: Газар эзэмшилт ба нүүлгэн шилжүүлэлт

-
- PS6: Биологийн олон янз байдлын хамгаалалт
  - PS7: Уугуул иргэд (УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлоготой нийцсэн)
  - PS8: Соёлын өв

---

10. Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн компанийн түвшний БОНМС

Хөрөнгө оруулалт авсан компаниуд нь өөрсдийн үйл ажиллагаа болон эрсдэлийн онцлогт нийцсэн БОНМС-ийг холбогдох үндэсний хууль тогтоомж, УАНС-ийн Байгаль орчин, нийгмийн стандарт ын бодлого, Уугуул иргэдийн бодлого (УАНС IP Policy), мөн ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандартуудтай нийцүүлэн байгуулж, хэрэгжүүлэх үүрэгтэй. БОНМС нь дараах шаардлагуудыг хангах ёстой:

- Эрсдэлийн үнэлгээ болон оролцогч талуудын санал хүсэлтийг нэгтгэх;
- Орон нутгийн болон олон улсын стандартуудын нийцлийг тусгах;
- Дээд удирдлагын баталгаажуулалттай байх.

Эрсдэл, нөлөөллийн шинж чанар, цар хүрээнээс хамааран Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн компаниуд дараах арга хэмжээг авах ёстой:

- БОННУ (байгаль орчин/нийгмийн аудит) хийх;
- Иж бүрэн эрсдэлийн менежментийн хөтөлбөр хэрэгжүүлэх;
- Мэргэшсэн БОНЗ ажилтнуудад хангалттай төсөв хуваарилах;
- Уугуул иргэдийг оролцуулсан, оролцогч талуудтай нээлттэй харилцах үйл явцыг хадгалах.

Хөдөлмөр эрхлэлт ба ажлын нөхцөл (PS2)

Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн бүх компаниуд нь үндэсний хөдөлмөрийн хууль тогтоомж болон ОУСК PS2-ийг мөрдөх үүрэгтэй. Холбогдох тохиолдолд дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ:

- Ялгаварлан гадуурхахгүй байх, тэгш боломжийг хангах;
- Хүүхдийн болон албадан хөдөлмөрийг хориглох (нийлүүлэлтийн сүлжээнд мөн адил);
- Жендерийн мэдрэмжтэй гомдол барагдуулах тогтолцоо байгуулах;
- Аюулгүй ажлын орчин бүрдүүлэх, ЭМБА (БОЭМАБ)-ийн сургалт зохион байгуулах.

Биологийн олон янз байдал, бохирдол ба нөөцийн үр ашиг (PS3 ба PS6)

Үйл ажиллагаа нь байгалийн нөөц эсвэл амьдрах орчинд нөлөөлөх эрсдэлтэй тохиолдолд компаниуд дараах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх шаардлагатай:

- Биологийн олон янз байдлын суурь үнэлгээ хийх;
- Амьдрах орчинд үзүүлэх ноцтой нөлөөллийг саармагжуулах;
- Агаар, дуу чимээ, бохир усны стандартуудыг мөрдөх;
- Эрчим хүч болон ус ашиглалтын үр ашгийг сайжруулах.

Албадан нүүлгэн шилжүүлэлт (PS5)

Хэрэв газар чөлөөлөх эсвэл нүүлгэн шилжүүлэх зайлшгүй тохиолдол гарвал олон нийтийн оролцоог хангах болон ЧУМСЗ-д тулгуурласан НШҮАТ эсвэл Газрын эзэмшил, амьжиргааг сэргээх хүрээ (ГЧНШХ)-г боловсруулна. Үүнд дараах зүйлсийг заавал багтаана:

- Хүн амын тооллого, хөрөнгийн бүртгэл болон эрхийн матриц;
- Газрыг бүрэн нөхөн сэргээх, нөхөн олговор олгох;

-
- Амьжиргааг сайжруулах арга хэмжээнүүд;
  - Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний тогтолцоо.

Уугуул иргэд (УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлого (2018), Үйл ажиллагааны удирдамж (2021), болон ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарт 7)

Төслүүдийн хэрэгжилт нь уугуул иргэдийн (жишээлбэл, Монголын нүүдэлчин малчид) амьжиргаанд сөрөг нөлөө үзүүлэх тохиолдолд Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн компаниуд дараах үүргийг хүлээнэ:

- Соёлын онцлогт нийцсэн, мэдрэмжтэй оролцоог хэрэгжүүлэх;
- Хамтын эрх болон уламжлалт мэдлэгийг хүндэтгэх;
- Шаардлагатай тохиолдолд УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлоготой нийцсэн Уугуул иргэдийн төлөвлөгөө (УИТ) боловсруулах.

Уугуул иргэдэд үзүүлэх нөлөөллийг урьдчилан тооцоолж УИТ-ийг боловсруулж заавал хэрэгжүүлэх шаардлагатай. Үүнд тухайн соёлыг хүндэтгэх, үйл ажиллагаанд тэднийг оролцуулах, мэдээлэл олгох, зөвлөлдөх уулзалт хийх, зайлшгүй нөхцөлд ЧУМСЗ-ийг хэрэгжүүлэх, мөн соёлын онцлогт нийцсэн гомдол барагдуулах механизм (ГБМ) боловсруулахыг шаардана. Уугуул иргэдийн төлөвлөгөө (УИТ) боловсруулж, баталгаажуулахаас өмнө төслийн хүрээнд уугуул иргэдэд нөлөөлөх аливаа үйл ажиллагаа эхлүүлэхийг хориглоно.

БМХД-тэй холбоотой эрсдэлийг Ёс зүйн дүрэм, сургалт, хохирогч төвтэй гомдол барагдуулах тогтолцоогоор дамжуулан үнэлж, шийдвэрлэнэ.

Оролцогч талуудтай харилцах

Оролцогч талуудтай харилцах (В болон С ангилал): БОНС (ESS)-ийн В болон С ангилалд хамаарах Хөрөнгө оруулалт авсан бүх компаниуд нь Хавсралт Н-ийг суурь загвар болгон ашиглаж хөрөнгө оруулалтын мөчлөгийн турш тасралтгүй, хүртээмжтэй, эрсдэлийн түвшинд нийцсэн Оролцогч талуудтай харилцах төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх үүрэгтэй.

Оролцогч талуудтай харилцах үйл явц нь тасралтгүй, хүртээмжтэй бөгөөд төслийн эрсдэлийн түвшинд нийцсэн байх ёстой. Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн компаниудаас дараах үйл ажиллагааг хүлээж байна:

- Оролцогч гол талуудыг тодорхойлон зураглах;
- Байгаль орчин, нийгмийн (БОН) мэдээллийг орон нутгийн хэл дээр ил тод болгох;
- Олон нийтийн зөвлөлдөх уулзалтууд зохион байгуулах;
- Гомдол барагдуулах механизмыг үр ашигтай, хэвийн ажиллагаатай байлгах.

Уугуул иргэдэд нөлөөлөл үзүүлэх боломжтой тохиолдолд Багцын компаниуд нь Уугуул иргэдийн төлөвлөлтийн хүрээ (Indigenous Peoples Planning Framework – IPPF)-г мөрдөж, шаардлагатай бол Уугуул иргэдийн төлөвлөгөө (Indigenous Peoples Plan – IPP)-г боловсруулж хэрэгжүүлнэ. Оролцоо нь соёлын онцлогт нийцсэн хэлбэрээр зохион байгуулагдах бөгөөд шаардлагатай нөхцөлд Чөлөөт, урьдчилсан, мэдээлэлд суурилсан зөвшөөрөл (Free, Prior and Informed Consent – FPIC)-ийг авах, баримтжуулах арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.

---

11. Засаглал, чадавх ба нөөцийн хуваарилалт

Сангийн дотоод бүтэц авсаархан тул Сангийн түвшний БОНЗ чиг үүргийг эрсдэлд суурилсан, зохистой харьцаатай байхаар хэрэгжүүлнэ. Сангаас томилогдсон БОНЗ хариуцсан ажилтан нь БОНЗ скрининг, нягтлан шалгах, Багцынхяналтыг удирдан гүйцэтгэх бөгөөд шаардлагатай тохиолдолд гадаадын байгаль орчин, нийгмийн зөвлөхүүдийг татан оролцуулна. Эдгээр мэргэжилтнүүдийг байгаль орчин, нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээ (БОННУ), биологийн олон янз байдал эсвэл соёлын өвийн судалгаа, ЧУМСЗ үйл явц, БМХД эрсдэлийн үнэлгээ зэрэг өндөр түвшний техникийн оролцоо шаардсан ажлуудад дайчлан ажиллуулж болно. Энэхүү хосолсон хэрэгжилтийн загвар нь газарзүйн олон янз байдал, төслийн төрлүүдийн хүрээнд зардлын үр ашиг, уян хатан байдлыг хадгалангаа БОНЗ гүйцэтгэлийг тогтвортой, бат бөх байлгах боломж олгодог.

Сангийн түвшний БОНЗ баг

- БОНЗ хариуцсан ажилтан: БОНЗ-ийн нягтлан шалгах, эрсдэлийн ангилал, Багцынхяналтыг удирдана.

Шинээр ажилд орсон бүх ажилтан БОНЗ сургалтад хамрагдана. Сан нь багийн чадавхийг хөгжүүлэх зорилгоор БОНЗ-ийн үе үе хяналт-шинжилгээ, сургалтын уулзалтууд зохион байгуулна.

Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн компанийн үүрэг хариуцлага

Санхүүжилт авсан компани бүр өөрийн эрсдэлийн түвшинд тохируулан хүмүүсийг ажилд авч төсөв хуваарилах ёстой. Гол үүргүүдэд дараах албан тушаалууд орно:

- БОНЗ зохицуулагч: БОНЗ тайлагнал, хянан баталгааны (DD) оролт мэдээлэл, БОНУАТ-ийн хэрэгжилтийг хариуцана.
- Байгаль орчны менежер: Байгаль орчны стандарт, зөвшөөрөл, бохирдлын хяналтын нийцлийг хариуцаж ажиллана.
- Эрүүл мэнд, аюулгүй байдал хариуцсан ажилтан: ХАБЭА болон БМХД-тэй холбоотой хамгаалалтын арга хэмжээг удирдан чиглүүлнэ.
- Олон нийттэй харилцах ажилтан: Оролцогч талуудтай харилцах, ЧУМСЗ үйл явц болон гомдол барагдуулах механизмыг удирдана.

Багцынтүвшний нөөц ба төсөв: Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн компани бүрт эрсдэлийн түвшинд нь тохирсон Байгаль орчин, нийгмийн (БОН) төсөв хуваарилна. Доод тал нь дараах шаардлагыг хангана:

- В ангилалд хамаарах хөрөнгө оруулалтын хувьд тухайн төсөл нь тодорхой нэр бүхий БОНЗ зохицуулагчийг (ажлын цагийн тодорхой хувиар хариуцуулсан), Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн ажилтныг (шаардлагатай тохиолдолд үүргийг нэгтгэж болно) томилж, мөн Байгаль орчин, нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээ (ESIA), Байгаль орчин, нийгмийн менежментийн төлөвлөгөө (ESMP) болон Байгаль орчин, нийгмийн арга хэмжээний төлөвлөгөө (ESAP)-г боловсруулах, хэрэгжүүлэхэд шаардагдах хангалттай нөөц бололцоог бүрдүүлсэн байна. Үүнд оролцогч талуудын оролцоо болон мэдээллийн ил тод байдал (шаардлагатай орчуулгыг багтаан), хяналт-шинжилгээ, осол, зөрчлийн удирдлага, гомдол барагдуулах үйл ажиллагаа хамрагдана.
- С ангиллын хөрөнгө оруулалтууд нь БОНЗ холбоо барих цэгийг томилж, скринингийн үр дүн, Оролцогч талуудтай харилцах төлөвлөгөө (ОТОТ), гомдол барагдуулах механизм (ГБМ), мөн тогтмол хяналт хийгдэж байхад тохирсон төсөв батална.
- Санхүүжилт авсан талууд нь хөрөнгө оруулалт хийгдсэнээс хойш 60 хоногийн дотор БОНМС-ийн танилцуулах сургалтад хамрагдаж, жил бүрийн сургалтын төлөвлөгөөг боловсруулна.

Өндөр эрсдэлтэй дэд төслүүд нь бүтэн цагийн, мэргэшсэн БОНЗ ажилтан эсвэл зөвлөхтэй байх ёстой.

Сангийн түвшний БОНЗ чадавхийг хөтөлбөрийн дунд шатны үнэлгээний үеэр албан ёсоор хянан үнэлэх бөгөөд багцын хэмжээ, цар хүрээ, нарийн төвөгтэй байдал нэмэгдсэн тохиолдолд үүнээс өмнө дахин үнэлгээ хийж болно. Энэхүү үнэлгээ нь УАНС-ийн Байгаль орчин, нийгмийн стандарт ын шаардлага болон ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарттай нийцлийг хангах зорилготой байна.

11.1. Байгаль орчин, нийгмийн үүрэг ба хариуцлага

БОНМС-ийн хэрэгжилтийг Сангийн менежерийн дотоод чадавх болон хөрөнгө оруулалтын эрсдэлийн онцлогоос хамааран татан оролцуулах тусгайлсан гадаад мэргэжлийн дэмжлэгийг хослуулсан олон салбарын баг бүрдүүлж дэмжин ажиллана.

Гол үүргүүдэд дараах албан тушаалууд орно:

- БОНЗ хариуцсан ажилтан (Сангийн түвшинд): БОНМС-ийн хэрэгжилт, скрининг, нягтлан шалгах, хяналт-шинжилгээ, тайлагнал, мөн Итгэмжлэгдсэн байгууллага болон УАНС-тэй харилцах ерөнхий хариуцлагыг хүлээнэ.
- БОНЗ ахлагч / Хөрөнгө оруулалтын хэлцлийн баг: Хөрөнгө оруулалтыг үнэлэх, урьдчилсан эрсдэлийн скрининг хийх явцад БОНЗ асуудлыг нэгтгэх, хянан баталгаа үе шатанд техникийн мэргэжилтнүүдтэй харилцаж уялдаа холбоогоор хангаж ажиллана.
- Байгаль орчны мэргэжилтэн: Бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, нөөцийн үр ашиг, хог хаягдлын менежмент, уур амьсгалын эрсдэл, мөн ОУСК PS3 болон холбогдох БОЭМАБ удирдамжийн нийцлийн талаар техникийн санал гаргана.
- Нийгмийн мэргэжилтэн: ОУСК PS2, PS4 болон PS5-тэй нийцүүлэн хөдөлмөр эрхлэлт, ажлын нөхцөл, газар эзэмшилт ба нүүлгэн шилжүүлэлт, олон нийтийн эрүүл мэнд ба аюулгүй байдал, жендерийн тэгш байдал, нийгмийн оролцооны асуудлаар зөвлөмж өгнө.
- Хууль зүйн зөвлөх: БОНМС-ийн шаардлагуудыг (үүнд БОНҮАТ-ийн үүрэг, гомдол барагдуулах механизм, үндэсний хууль тогтоомжийн нийцэл багтана) гэрээнд тусгах, хянан баталгаа болон хэлцлийн бүтцийг дэмжинэ.
- Гадаад, хараат бус Байгаль орчин, нийгмийн (БОН) зөвлөхүүд: Өндөр эрсдэлтэй эсвэл техникийн хувьд төвөгтэй хөрөнгө оруулалтуудад Байгаль орчин, нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээ (БОННҮ), аудит, тусгай судалгаа, хяналт-шинжилгээг дэмжих зорилгоор шаардлагатай үед татан оролцуулна.

---

12. Удирдлагын арга хэмжээ ба саармагжуулах хэрэгслүүд

СС Азийн уур амьсгалын сан нь дэд төсөл бүрийн эрсдэлийн ангилалд тулгуурлан шаталсан эрсдэлийн менежментийн хандлагыг хэрэгжүүлнэ. В ангиллын хөрөнгө оруулалт бүрд Сан нь тодорхойлогдсон эрсдэлүүдийг саармагжуулах арга хэмжээг багтаасан дэлгэрэнгүй Байгаль орчин, нийгмийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (БОНУАТ)-г шаарддаг. С ангиллын төслүүд нь хялбаршуулсан скринингийн шалгах хуудас болон саармагжуулах суурь удирдамжийг хэрэгжүүлэх шаардлагатай.

Хамгаалалтын гол хэрэгслүүд:

- Байгаль орчин, нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээ (БОННУ)
- Байгаль орчин, нийгмийн менежментийн төлөвлөгөө (БОНМТ)
- Байгаль орчин, нийгмийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (БОНУАТ)
- Оролцогч талуудын оролцооны төлөвлөгөө (ОТӨТ)
- Уугуул иргэдийн төлөвлөгөө (УИТ).

Сан нь хэрэгсэл бүрийн загвар, хүрээ тогтоох, зөвлөлдөх, баримтжуулах, хяналт-шинжилгээ хийх удирдамжаар (Хавсралтуудыг үзнэ үү) хангана. Шаардлагатай тохиолдолд, ялангуяа өндөр төвөгшилтэй эсвэл олон оролцогч талтай төслүүдэд хараат бус шинжээчид БОННУ болон БОНМТ-ийг баталгаажуулна. Сан нь шаардлагатай гэж үзвэл нэмэлт судалгаа (биологийн олон янз байдал эсвэл соёлын өвийн үнэлгээ) захиалан гүйцэтгүүлж болно.

---

13. Хяналт, тайлагнал

13.1. Үйл явцын тойм

СС Азийн уур амьсгалын сан нь хоёр шатлалт БОНЗ хяналт-шинжилгээ болон тайлагналын тогтолцоог хэрэгжүүлдэг. Багцын компаниуд нь төслийн түвшинд БОНЗ гүйцэтгэлийг хянах, хэмжих болон Сан руу тайлагнах үүрэг хүлээнэ. Харин Сангийн удирдлагын баг нь уг мэдээллийг нэгтгэн боловсруулж, УАНС, хөрөнгө оруулагчид болон холбогдох оролцогч талуудад зориулсан нэгдсэн БОНЗ тайланг гаргана.

13.2. Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн компанийн хяналт-шинжилгээ

Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн компаниуд нь гэрээний дагуу өөрсдийн БОНЗ гүйцэтгэлийг тасралтгүй хянаж, стандартчилагдсан үзүүлэлтүүдийн багцаар тайлагнах үүрэгтэй. Тайланг дараах байдлаар ирүүлнэ:

- Улирал тутам: Байгаль орчин, нийгмийн чухал асуудлуудын талаарх өөрчлөлт шинэчлэлт;
- Жил бүр: БОНЗ гүйцэтгэл, эрсдэлийн саармагжуулалт, жендерийн асуудал болон БМХД, оролцогч талуудтай харилцах нийцлийн талаарх дэлгэрэнгүй тайлан.

Захиргааны ачааллыг бууруулах, харьцуулалт хийх боломжийг хангах зорилгоор Сан нь тайлангийн загваруудаар хангана. Тайланд ихэвчлэн дараах мэдээлэл багтана:

- Хөдөлмөр ба ХАБЭА-н шинэчлэлтүүд;
- Гомдлын тайлан болон олон нийттэй харилцах үйл ажиллагаа;
- Байгаль орчны үзүүлэлтүүд (нүүрстөрөгчийн ялгаралт, усны хэрэглээ, хог хаягдал);
- Жендерийн тэгш байдлын үзүүлэлтүүд;
- БОНЗ-ийн Гол гүйцэтгэлийн үзүүлэлтүүд (KPIs)-ийн дагуу нэгтгэсэн дүн, шаардлагатай тохиолдолд уугуул иргэдтэй холбоотой оролцооны асуудал болон саармагжуулах арга хэмжээний хураангуйг иргэдийн нас, хүйс зэрэг ангиллаар гаргана.

Сангийн төлөөлөгчид тогтмол талбайн үзлэг хийж, Төлөөлөн удирдах зөвлөлийн хурлын хэлэлцүүлгийн хүрээнд БОНЗ гүйцэтгэлийг хянана. Төлөөлөн удирдах зөвлөл нь БОНЗ-ийн ахицыг жил бүр үнэлж, дараагийн жилийн зорилтуудыг тодорхойлж, засч залруулах арга хэмжээг тогтооно. Чадавхийн хүндрэлээс шалтгаалан гүйцэтгэл саатсан тохиолдолд дэмжлэг үзүүлнэ.

Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн компаниуд нь ноцтой осол, төслийн хамрах хүрээний өөрчлөлт, эсвэл БОНЗ нийцлийн зөрчил гарсан тохиолдолд Санд нэн даруй мэдэгдэх үүрэгтэй. Үүнд дараах тохиолдлууд орно:

- Ажлын байрны ноцтой осол (хүний амь эрсдэх);
- Эрүүл мэнд, байгаль орчинд сөрөг нөлөөтэй бохирдлын осол;
- БМХД-тэй холбоотой гомдол;
- Хөдөлмөрийн маргаан эсвэл ажил хаялт;
- Авлига, залилан, эсвэл кибер аюулгүй байдлын зөрчил.

Хэрэв дээрх зөрчил илэрвэл ажлын тав хоногийн дотор Санд тайлагнах ёстой. Дараагийн шатны талбайн үзлэг болон шаардлагатай тохиолдолд гуравдагч этгээдээр аудит хийгдэнэ.

13.3. Сангийн түвшний хяналт-шинжилгээ

Сангийн түвшинд CC GSH нь Багцын бүх компаниудаас цуглуулсан мэдээллийг нэгтгэн Жилийн БОНЗ тайланг боловсруулна. Уг тайланг УАНС, Хязгаарлагдмал түншүүд (Limited Partners), болон холбогдох оролцогч талуудад хүргүүлнэ. Түүнчлэн Сан нь Үндэсний эрх бүхий томилогдсон байгууллагууд (Nationally Designated Authorities – NDAs)-д тогтмол мэдээлэл хүргүүлж, шаардлагатай тохиолдолд хоёр талт уулзалтыг зохион байгуулна.

Жилийн тайлан дараах мэдээллийг хамруулна:

- БОНЗ-ийн гүйцэтгэлийн гол үзүүлэлтүүд (KPIs)-ийн талаарх нэгтгэсэн дүн;
- БОНЗ эрсдэлийн чиг хандлага болон хариу арга хэмжээний талаарх тойм;
- Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн компаниудын БОНУАТ-ийн явц, хэрэгжилтийн байдал;
- Сургамж, цаашид сайжруулж хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны чиглэлүүд.

Сан нь БОНЗ KPI-ийн аргачлалыг мөрдөж, өгөгдлийн үнэн зөв байдлыг баталгаажуулахын тулд тодорхой өгөгдөлүүдийг харьцуулж, үе үеийн хяналт тавьж ажиллана.

Нөөц ба чадавхийн үзүүлэлтүүд: БОНЗ-ын жилийн тайланд БОНЗ нөөцийн хураангуй (бүтэн цагийн орон тооны нэгж – FTE, зөвлөхийн ажилласан хоног), төсвийн хэрэгжилт төлөвлөгөөтэй харьцуулсан гүйцэтгэл, сургалтын хамрагдалт болон үр дүн, мөн 11 дүгээр хэсэгт заасан шалгуур нөхцөлийн (triggers) дагуу хэрэгжүүлсэн өргөтгөл, сайжруулалтын арга хэмжээг тусгана.

13.4. Мэдээлэл ил болгох

IPPF болон IPP-ийн мэдээллийн ил тод байдал: Уугуул иргэдийн төлөвлөлтийн хүрээ (Indigenous Peoples Planning Framework – IPPF)-г УАНС-ийн Мэдээллийн ил тод байдлын бодлогын (Information Disclosure Policy – IDP) шаардлагад нийцүүлэн ил тод болгож нийтэлнэ. Хэрэв тухайн дэд төсөлд УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлого (2018), түүний Үйл ажиллагааны удирдамж (Operational Guidelines, 2021), мөн ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарт 7 (Performance Standard 7 – PS7) хэрэгжихээр тогтоогдвол Уугуул иргэдийн төлөвлөгөө (Indigenous Peoples Plan – IPP)-г Сангийн эцсийн хөрөнгө оруулалтын шийдвэр гаргах хурлаас дор хаяж гуч (30) календарь хоногийн өмнө англи хэл болон холбогдох орон нутгийн хэл(үүд)-ээр ил тод болгож нийтэлнэ. Энэхүү ил тод болголт нь УАНС-ийн Мэдээллийн ил тод байдлын бодлогын V хэсэг (Онцгой нөхцөл)-т нийцсэн байна.

Бодлогын үндэслэл болон онцгой нөхцөл: Эдгээр мэдээллийн ил тод болголт нь УАНС-ийн Мэдээллийн ил тод байдлын бодлого (Information Disclosure Policy – IDP), үүнд V хэсэг (Онцгой нөхцөл)-ийн зохицуулалтыг багтаан, түүний шаардлагад нийцүүлэн хэрэгжинэ. IDP-ийн дагуу онцгой нөхцөл (exception) хэрэгжүүлсэн тохиолдолд Сан нь тухайн шийдвэрийн үндэслэл, тайлбарыг IDP-т нийцүүлэн ил тод болгох бөгөөд оролцогч талууд ойлгомжтой мэдээлэл авч, утга учиртай санал, дүгнэлт өгөх боломжийг хангахуйц нууц бус хураангуй мэдээллийг заавал хүргүүлнэ.

1. УАНС-ийн мэдээллийн ил тод байдлын шаардлага (БОНМС): УАНС-ийн шаардлагад нийцүүлэн энэхүү хөтөлбөрт зориулсан ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандартуудад нийцүүлсэн БОНМС-ийг УАНС-ийн цахим хуудас болон Сангийн албан ёсны цахим хуудаст англи хэл болон зорилтот улс орнуудын орон нутгийн хэл(үүд) болох казах, узбек, монгол хэлээр нийтэлнэ. Энэхүү мэдээллийн ил тод болголтыг УАНС-ийн Удирдах зөвлөлөөс санхүүжилтийн санал (funding proposal)-ыг батлахаас дор хаяж гуч (30) календарь хоногийн өмнө хэрэгжүүлнэ.

СС Азийн уур амьсгалын сан нь ил тод байдлын өндөр стандартыг баримтлах үүрэг хүлээнэ. Мэдээллийн ил тод болголт нь УАНС-ийн Мэдээллийн ил тод байдлын бодлого (Information Disclosure

---

Policy – IDP)-д нийцэх бөгөөд тухайн төслийн эрсдэлийн түвшинд тохируулан (proportionate) хэрэгжинэ.

Гол баримт бичгүүдийг олон нийтэд нээлттэй цахим хэлбэрээр нийтлэх бөгөөд шаардлагатай тохиолдолд тухайн улсын дотоодын сүлжээ, оролцогч талуудын сувгаар дамжуулан түгээх болно.

Сан нь дараах баримт бичгүүдийг нийтэлнэ:

- БОНМС болон түүнтэй холбогдох хавсралтууд;
- В ангиллын төслүүдийн Байгаль орчин, нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээ (БОННУ)-г хөрөнгө оруулалтын хорооны шийдвэр гаргахаас дор хаяж 30 хоногийн өмнө;
- Байгаль орчин, нийгмийн менежментийн төлөвлөгөөнүүд (БОНМТ);
- Тухайн төслийн онцлогоос шалтгаалан шаардлага үүссэн тохиолдолд Газар чөлөөлөлт ба нүүлгэн шилжүүлэлтийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (ГЧНШТ), Уугуул иргэдийн төлөвлөгөө (УИТ), Жендэрийн арга хэмжээний төлөвлөгөө (ЖАХТ) зэрэг хамгаалалтын бусад баримт бичгүүдийг боловсруулж, ил тод болгоно;
- Техникийн бус хураангуй өргөн хүртээмжийг хангахын тулд орон нутгийн хэл(үүд)-ээр тухайн улсын дотоодын сувгаар (жишээлбэл, сум/дүүргийн захиргааны байр, олон нийтийн төв, мэдээллийн самбар гэх мэт) дамжуулан олон нийтэд хүргэж нийтэлнэ.

13.5. Оролцогч талуудтай хийсэн зөвлөлдөх уулзалтуудын хураангуй болон гомдол барагдуулах үйл явц

Хөтөлбөрийн загвар боловсруулах үеийн оролцоо: Сан нь Хөтөлбөрийн загвар боловсруулахтай холбоотой оролцогч талуудтай харилцах нэгдсэн хураангуйг боловсруулж, хадгална. Уг хураангуйд дараах мэдээллийг багтана:

- Сангийн түвшний оролцогч талууд болон Багцын компанийн түвшинд хамаарах хүлээгдэж буй оролцогч талуудыг (нөлөөлөлд өртсөн олон нийт, эмзэг болон гадуурхагдсан бүлгүүд, холбогдох тохиолдолд уугуул иргэд, эмэгтэйчүүдийн байгууллагууд, хөдөлмөрийн төлөөлөл, хувийн хэвшил, Үндэсний томилогдсон байгууллагууд/салбарын яамд, ИНБ/ТББ-ууд, хөгжлийн түншүүд) тодорхойлсон зураглал/хүснэгт;
- Оролцооны бүртгэл, үүнд огноо, байршил (эсвэл цахим платформ), хэл(үүд), хэлбэр (олон нийтийн уулзалт, фокус бүлэг, гол мэдээлэгчийн ярилцлага, бичгээр зөвлөлдөх);
- Оролцогчдын жагсаалт, үүнд хүйс болон харьяалал/үүрэг (иргэний нийгмийн гишүүн, компанийн төлөөлөгч, төрийн албан хаагч, ИНБ/ТББ, ҮЭБТБ гэх мэт);
- Дэвшүүлсэн асуудал болон тэдгээрийг хэрхэн шийдвэрлэснийг (хөтөлбөрийн загвар/БОНМС-д тусгасан эсэх, эсвэл тусгаагүй бол үндэслэл) харуулсан санал, санал хүсэлтийн матриц;
- Оролцогч талуудын санал нь хөтөлбөрийн өөрчлөлтийн онол, эрсдэлийн саармагжуулалт, БОНМС-ийн журам, хяналт-шинжилгээний хүрээ эсвэл бусад загварын элементүүдэд хэрхэн нөлөөлснийг харуулсан уялдаа холбоо;
- Нотлох баримтын лавлагаа (уулзалтын тэмдэглэл, гарын үсгийн хуудас)-г УАНС-ийн Мэдээлэл ил болгох бодлого (IDP), үүнд V хэсэг (Үл хамаарах заалтууд)-ын дагуу нууц мэдээллийг зохицуулан хадгална;
- Хөтөлбөрийн загвар боловсруулах үе шатанд гарсан гомдлууд (хэрэв байгаа бол) болон тэдгээрийн шийдвэрлэлт эсвэл холбогдох байгууллагад шилжүүлсэн байдлын хураангуй.

БОНЗ-ийн үндсэн баримт бичгүүдийг Сангийн вэбсайтад англи хэл дээр нийтэлнэ. Нөлөөлөлд өртсөн оролцогч талууд англи хэлийг өргөн хэрэглэдэггүй бол техникийн бус хураангуй, шаардлагатай тохиолдолд хамгаалалтын гол төлөвлөгөөнүүдийг тухайн улсад орон нутгийн хэл дээр тэдэнд хүртээмжтэй хэлбэрээр (орон нутгийн захиргаа, олон нийтийн төв, зарын самбар, эсвэл олон нийтийн уулзалт) танилцуулна. Шаардлагатай тохиолдолд хөрөнгө оруулалт хийгдсэн талуудын вэбсайтаар дамжуулан нийтэлнэ. Ил болгосон бүх материал нь ойлгомжтой, техникийн бус, соёлын хувьд тохирсон байна.

Сан нь мэдээллийг олон нийтэд ил болгохдоо оролцогч талуудын санал хүсэлтийг хүлээн авна. Төслийн түвшинд шийдэгдээгүй асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд Сан нээлттэй гомдол хүлээн авах суваг ажиллуулна.

---

14. Жендерийн тэгш байдал ба нийгмийн оролцоо (ЖТБНО)

Жендерийн тэгш байдал болон нийгмийн оролцоо нь СС Азийн уур амьсгалын сан-ийн бүх үйл ажиллагаанд хөндлөнгийн тэргүүлэх чиглэл болно. Бүх хөрөнгө оруулалт нь УАНС-ийн Жендерийн бодлоготой бүрэн нийцсэн байна. Сан нь уур амьсгалын салбар дахь эмэгтэйчүүдийн манлайллыг дэмжих, эмэгтэйчүүдийн удирдлагатай бичил, жижиг, дунд үйлдвэрлэл, үйлчилгээ эрхлэгчдэд (MSMEs) санхүүжилтийн хүртээмжийг сайжруулах, мөн эмэгтэйчүүд, залуучууд, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд болон бусад эмзэг, захын бүлгийн төлөөллийг төслийн төлөвлөлт, хэрэгжилт болон үр өгөөжийн хуваарилалтад утга учиртайгаар оролцуулахыг хангана.

ЖТБНО арга хэмжээнүүд:

- В ангиллын бүх дэд төслүүд болон сонгогдсон С ангиллын дэд төслүүдэд Жендерийн үнэлгээ заавал хийгдэнэ.
- Жендерийн арга хэмжээний төлөвлөгөө (ЖАХТ)-г боловсруулж БОНУАТ-д нэгтгэнэ.
- Сан нь жендерт хүртээмжтэй, мэдрэмжтэй зөвлөлдөх үйл явц, хүйсээр задалсан өгөгдөл цуглуулах чиглэлээр хөрөнгө оруулалт хийгдсэн талууд болон хэрэгжүүлэгч түншүүдийн чадавхийг бэхжүүлнэ.
- ЖТБНО-тэй холбоотой үзүүлэлтүүдийн хяналт-шинжилгээг төслийн амьдралын бүх мөчлөгийн турш хэрэгжүүлнэ.

Хавсралт Р-д Жендерийн арга хэмжээний төлөвлөгөө (ЖАХТ)-ий стандарт загварыг багтаасан болно.

---

15. Уугуул иргэд ба соёлын өв

Энэ хэсэг нь УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлого (2018) болон түүний Үйл ажиллагааны удирдамж (2021)-д тулгуурлаж, ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарт 7-той нийцсэн байна.

Зорилго ба хамрах хүрээ: УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлого болон ОУСК PS7/PS8 нь дараах зүйлсийг тодорхойлно: 1) Скрининг, оролцоо (шаардлагатай тохиолдолд бодитой зөвлөлдөх, ЧУМСЗ-ийг багтаан), эрсдэлийг саармагжуулах, үр өгөөжийн хуваарилалтыг удирдан чиглүүлэх хөтөлбөрийн түвшний Уугуул иргэдийн төлөвлөлтийн хүрээ (УИТХ); болон 2) дэд төслийн түвшний шаардлагууд (скрининг, УИТ боловсруулах/хэрэгжүүлэх, ил тод болгох, хяналт-шинжилгээ).

УИТХ нь гүйцэтгэгч байгууллага/хөрөнгө оруулалт хийгдсэн талуудад скрининг, эрсдэлийн үнэлгээ, ЧУМСЗ үйл явц, УИТ боловсруулахтай холбоотой тодорхой, дэлгэрэнгүй үйл ажиллагааны удирдамж, аргачлалыг олгож, УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлогын үйл ажиллагааны удирдамжтай бүрэн нийцлийг хангах зорилготой.

СС Азийн уур амьсгалын сан нь уугуул иргэдийн эрх, газар нутаг, нөөц баялаг болон соёлын өвийг хамгаалахыг чухалчилдаг. Төслийн загвар боловсруулах үе шатанд уугуул иргэдийг тодорхойлж тогтоогоогүй боловч ирээдүйн дэд төслүүд нь ялангуяа Монгол, Казахстан, Узбекистаны зарим хөдөө орон нутгийн бүс нутагт уламжлалт байдлаар уугуул иргэдийн эзэмшиж, ашиглаж ирсэн газар нутагт байрлах магадлалтайг Сан хүлээн зөвшөөрнө.

УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлоготой нийцүүлэн Сан дараах амлалтыг өгч байна:

- Дэд төсөл бүрт уугуул иргэдэд үзүүлэх боломжит нөлөөллийн скрининг хийх;
- Уугуул иргэдийн эрх, амьжиргаанд нөлөөлөх магадлалтай тохиолдолд Чөлөөт, Урьдчилсан, Мэдээлэлд суурилсан Зөвшөөрөл (ЧУМСЗ)-ийг хангах зорилгоор бодитой, хүртээмжтэй зөвлөлдөх үйл явцыг хэрэгжүүлэх;
- Ийм нөлөөлөл урьдчилан тооцоологдвол Уугуул иргэдийн төлөвлөгөө (УИТ) боловсруулахыг шаардах;
- Уугуул иргэдийн уламжлалт мэдлэгийг хүндэтгэж, соёлын хувьд тохирсон үр өгөөж хуваарилах механизмыг хангах.

Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн компаниуд нь анхан шатны байгаль орчин, нийгмийн скринингийн үеэр уугуул иргэд оршин байгаа эсэх, эсвэл тэдэнд үзүүлэх болзошгүй нөлөөллийг ил тод мэдээлэх үүрэгтэй. Шаардлагатай тохиолдолд Сан нь ЧУМСЗ журмыг мөрдөж УИТ боловсруулах, хэрэгжүүлэхэд техникийн туслалцаа, дэмжлэг үзүүлнэ.

15.1. Хөтөлбөрийн түвшний скрининг ба загвар боловсруулах үеийн оролцоо

Сан нь зорилтот газарзүйн бүсүүдэд уугуул иргэдийн оршин байх боломжийг тодорхойлох зорилгоор хөтөлбөрийн түвшний скрининг хийнэ (үндэсний эх сурвалж, эрдэм шинжилгээний судалгаа, иргэний нийгмийн байгууллагуудын санал, холбогдох төрийн байгууллага болон уугуул иргэдийн төлөөллийн байгууллагуудтай хийсэн зөвлөлдөх уулзалтуудад тулгуурлан судалгаа хийх). Сан нь хөтөлбөр боловсруулах, хөгжүүлэх явцад байршлын зарчим, оролцооны арга барил, үр өгөөж хуваарилах арга хэмжээ, мөн УИТХ-ийг мэдээллээр хангах зорилгоор зөвлөлдөх уулзалтуудыг зохион байгуулна. Холбогдох нотлох баримтын хураангуйг Хөтөлбөрийн загвар боловсруулах үеийн Оролцогч талуудтай харилцах хураангуйд тусгана.

Энэ үе шатанд дэд төслийн байршлууд нь зөвхөн урьдчилсан шинжтэй байх тул уугуул иргэдтэй шууд зөвлөлдөх уулзалт хийгдээгүй байна. Хэрэгжилтийн явцад хийх дараагийн шатны скрининг нь хөрөнгө оруулалтын тодорхой бүсүүдэд уугуул иргэд байгаа эсэхийг тогтооно. Хэрэв батлагдвал Сан нь УАНС

БОНС (ESS)7 болон үндэсний хүрээнд нийцсэн зөвлөлдөх үйл явцыг эхлүүлж, ЧУМСЗ болон үр өгөөжид тэгш оролцох боломжийг хангана.

Дэлгэрэнгүй тодорхойлох шалгуур, журмуудыг УИТХ-ийн 15.2-р хэсэгт тусгасан болно.

15.2. Уугуул иргэдийн төлөвлөлтийн хүрээ (УИТХ)

Сан нь уугуул иргэд эсвэл уламжлалт нөөц ашиглах эрхтэй олон нийтэд нөлөөлөх боломжтой бүх хөрөнгө оруулалтын үйл ажиллагаанд заавал мөрдөх үйл ажиллагааны гарын авлага болгон энэхүү УИТХ-ийг баталж хэрэгжүүлнэ. УИТХ нь УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлогод нийцсэн дэлгэрэнгүй аргачлал, үйл явцыг хангах бөгөөд ОУСК PS7-ийн шаардлагуудаас зөрөх тохиолдолд УАНС-ийн бодлого давуу үйлчилнэ.

УИТХ-ийн үндсэн зорилго нь уугуул иргэдийн хүний эрх, нэр төр, соёл, хүсэл эрмэлзлийг бүрэн хүндэтгэж, мөн үүнтэй холбоотойгоор хөрөнгө оруулалт хийгдсэн талууд эрсдэлээс зайлсхийх, багасгах, тухайн соёлд тохирсон оролцоог хэрэгжүүлэх тодорхой чиглэлийг олгох явдал юм.

УИТХ нь УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлогын 39-р догол мөр болон түүний Үйл ажиллагааны удирдамжийн 23-р догол мөрт заасан хэрэгжилтийн үндсэн элементүүдтэй нийцэж байгааг баталгаажуулна. Үүгээр хязгаарлагдахгүйгээр ЧУМСЗ-ийн баримтжуулалтын дэлгэрэнгүй журам, нөөцийн эрх шилжилт, соёлын хувьд тохирсон үр өгөөжийн хуваарилалт, хүлээгдэж буй нөлөөллийн тохиолдолд УИТ-д заавал тусгах агуулгын шаардлагууд багтана.

Хамрах хүрээ ба стандартууд

УИТХ нь УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлого/PS7-ыг өдөөсөн бүх дэд төслүүдэд (В ангилал болон холбогдох С ангилал) хамаарна. Уугуул иргэдийн төлөвлөгөө (УИТ)-г боловсруулах, хэрэгжүүлэх нь заавал биелүүлэх шаардлага бөгөөд сонголт биш.

УИТ-ийг боловсруулж баталгаажуулахаас өмнө уугуул иргэдэд нөлөөлөх аливаа төслийн үйл ажиллагааг эхлүүлэхийг хориглоно.

Тодорхойлолт ба шалгуур

“Уугуул иргэд” гэдэг ойлголтыг УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлого (2018) болон ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарт 7-ын дагуу тодорхойлно. Иймд “Уугуул иргэд” гэсэн нэр томъёо нь дараах шинж чанаруудыг янз бүрийн хэмжээнд агуулсан, нийгэм, соёлын хувьд ялгаатай бүлгийг ерөнхий утгаар илэрхийлнэ¹:

- Өөрийгөө тодорхой нэгэн нийгэм, соёлын бүлгийн гишүүн болохоо хүлээн зөвшөөрөх бөгөөд үүнийг бусад этгээдүүд мөн хүлээн зөвшөөрдөг байх;
- Газарзүйн хувьд тодорхойлогдсон амьдрах орчин, өвөг дээдсийн газар нутаг, эсвэл улирлын чанартай суурьшлын бүс нутаг болон эдгээр бүс нутгийн байгалийн нөөцтэй хамтын, уламжлалт холбоо бүхий байх;
- Ердийн олонхийн нийгэм, соёлоос ялгаатай буюу тусгаарлагдсан уламжлалт соёлын, эдийн засгийн, нийгмийн эсвэл улс төрийн тогтолцоотой байх; мөн
- Тухайн улс эсвэл бүс нутагт хэрэглэгддэг албан ёсны хэл(үүд)-ээс ихэвчлэн ялгаатай, онцгой хэл эсвэл аялгатай байх. Үүнд, тухайн хамт олон эсвэл бүлэг нь өөрийн онцгой хэл, аялгыг хадгалахад хүндрэл учруулсан нөлөөллөөс шалтгаалан өмнө нь оршин байсан боловч одоо хэрэглэгдэхээ больсон хэл, аялга мөн хамаарна.

---

¹ УАНС. (2018). Уугуул иргэдийн бодлого. Дараах холбоосоор үзэх боломжтой:
<https://www.greenclimate.fund/sites/default/files/document/ip-policy.pdf>

Уугуул иргэдийг тодорхойлох үйл явцыг судалгаа, холбогдох эрх бүхий болон төлөөллийн байгууллагуудтай хийсэн зөвлөлдөх уулзалтууд, мөн төслийн скрининг, хянан баталгаа үе шатны нөлөөлөлд өртсөн олон нийтгүй харилцах замаар хэрэгжүүлнэ.

Сан болон хөрөнгө оруулалт хийгдсэн талууд нь УАНС БОНС (ESS)7-тэй нийцсэн, зохистой оролцоо болон хамгаалалтын төлөвлөлтийг хангах зорилгоор эдгээр шалгуурыг скринингийн үе шатанд хэрэглэж уугуул иргэдийн оршин байгаа эсэхийг тогтооно.

Дэд төслийн скрининг ба эрсдэлийн үнэлгээний аргачлал

Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн тал нь Сангийн Байгаль орчин, нийгмийн (БОН) баг эсвэл гадаад мэргэжилтнүүдийн дэмжлэгтэйгээр тухайн соёлд тохирсон, нарийвчилсан скрининг ба үнэлгээний үйл явцыг хэрэгжүүлнэ:

- a. Тодорхойлох ба оршин байх байдал: УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлогын дагуу тэднийг тодорхойлоход ашигладаг шалгуур үзүүлэлтийг хэрэглэн төслийн бүс нутагт уугуул иргэд оршин байгаа эсэх, уламжлалт байдал эсвэл хамтын холбоо (үүнд улирлын чанартай ашиглалт, суурьшлыг багтаан) байгаа эсэхийг тодруулна. Энэхүү үнэлгээнд төслийн бүс нутагт байж болзошгүй уугуул иргэдийн талаарх дэлгэрэнгүй тоймыг багтаах ёстой.
- b. Эрсдэл ба нөлөөллийн шинжилгээ: Уугуул иргэдэд үзүүлэх болзошгүй эдийн засгийн, нийгмийн, соёлын болон байгаль орчны нөлөөлөл, эрсдэлийг тодорхойлох нийгмийн үнэлгээ хийнэ. Энэхүү шинжилгээнд нөөцийн менежмент дэх эмэгтэйчүүдийн онцгой үүрэг, мөн газар алдагдах эсвэл соёлын тасалдал нь эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүст өөр өөрөөр нөлөөлөх байдлыг харгалзан үзэх зорилгоор соёлын мэдрэмжтэй, жендерийн хүртээмжтэй үнэлгээний аргачлалыг ашиглана.
- c. Баримтжуулалт: Скринингийн явцад хууль ёсны албан ёсны өмчлөх эрхээс үл хамааран уугуул иргэдийн газар нутаг, нөөцтэй холбоотой хамтын уламжлалт холбоог баримтжуулна.

Зөвлөлдөх уулзалт ба баримтжуулалтын стандартууд

Уугуул иргэдтэй харилцах оролцоо нь тасралтгүй, соёлын хувьд тохирсон, ялгаварлан гадуурхахгүй бөгөөд эрсдэлийн түвшинд нийцсэн байх ёстой. УИТХ нь дараах чухал мэдээллийг тогтоох зорилгоор хийгдсэн бүх бодитой зөвлөлдөх уулзалтыг нарийвчлан баримтжуулахыг шаарддаг

Шаардлагатай мэдээлэл	Баримтжуулах дэлгэрэнгүй мэдээлэл
Хэзээ/Хаана:	Огноо, байршил, ашигласан хэл(үүд) болон хэлбэр (фокус бүлэг, олон нийтийн уулзалт, нэг нэгээр ярилцах).
Хэн оролцсон:	Оролцогчдын жагсаалт, үүнд хэнийг төлөөлж оролцсон (ахмадын зөвлөл, эмэгтэйчүүдийн холбоо, малчин) болон оролцооны хүйсээр задалсан мэдээлэл.
Юу хэлэлцсэн:	Үнэлсэн төслийн тодорхой бүрэлдэхүүн хэсэг эсвэл нөлөөлөл, ил болгосон мэдээлэл (жишээлбэл, УИТ-ийн төсөл), мөн танилцуулсан сонголт, хувилбарууд.
Үр дүн ба санал:	Гарсан үр дүн/тохиролцоо, мөн уугуул иргэдээс өгсөн тодорхой санал хүсэлт.
Төслийг мэдээллээр хангах:	Оролцогчдын өгсөн санал нь төслийн загвар, УИТ, саармагжуулах шатлал эсвэл үр өгөөж хуваарилах механизмд хэрхэн нөлөөлж, өөрчлөлт оруулсныг тодорхой тайлбарлах (өөрөөр хэлбэл, санал-хариу холбоос).

Чөлөөтэй, Урьдчилсан, Мэдээлэлд суурилсан Зөвшөөрөл (ЧУМСЗ)-ийн журам

Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн тал нь УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлого (2018)-ын дагуу дараах нөхцөл байдалд нөлөөлөлд өртсөн уугуул иргэдийн олон нийтийн Чөлөөтэй, Урьдчилсан, Мэдээлэлд суурилсан Зөвшөөрөл (ЧУМСЗ)-ийг эрэлхийлж баримтжуулах үүрэгтэй:

1. Уламжлалт өмчлөлд хамаарах эсвэл уламжлалт ашиглалтад байгаа газар нутаг, байгалийн нөөцөд үзүүлэх нөлөөлөл;

-
2. Уламжлалт өмчлөлд хамаарах эсвэл уламжлалт ашиглалтад байгаа газар нутаг, байгалийн нөөцөөс уугуул иргэдийг нүүлгэн шилжүүлэх;
  3. Уугуул иргэдийн амьдралын хэв маяг, соёл, ёслолын эсвэл сүнслэг талуудын хувьд чухал ач холбогдолтой соёлын өвд үзүүлэх нөлөөлөл, үүнд уламжлалт амьжиргааны хэвшил, ариун дагшин ой, ариун ус, усан зам, ариун мод, ариун хад чулуу зэрэг соёл, сүнслэг үнэ цэнтэй байгалийн бүс нутгууд багтана; эсвэл
  4. Уугуул иргэдийн соёлын өв, үүнд тэдний мэдлэг, шинэ санаа, эсвэл практикийг арилжааны зорилгоор ашиглах.

ЧУМСЗ-ийг хэрэгжүүлэх алхам

Боловсруулалт ба ил тод болголт: Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн тал нь нөлөөлөлд өртөж болзошгүй уугуул иргэдийг тодорхойлж, төслийн холбогдох мэдээллийг (хамрах хүрээ, нөлөөлөл, үр өгөөж, эрхүүд) тухайн соёлд тохирсон хэлбэрээр, орон нутгийн хэл(үүд)-ээр ил болгоно.

Оролцооны төлөвлөгөө: Оролцоо нь уугуул иргэдийн хууль ёсны төлөөллийн байгууллагуудаар дамжин явагдах бөгөөд тэдний уламжлалт журамд нийцүүлэн дотоод хэлэлцүүлэг, шийдвэр гаргалтад хангалттай хугацаа олгоно.

Зөвлөлдөх ба хэлэлцээр хийх: Төслийн эрсдэл, үр өгөөж, саармагжуулах боломжит хувилбаруудыг хэлэлцэх зорилгоор асуудал бүрээр харилцан ярианы уулзалтууд зохион байгуулна. Эдгээр уулзалтыг баримтжуулж, протоколыг оролцогчдод баталгаажуулах зорилгоор хуваалцана.

Шийдвэр ба баримтжуулалт: Зөвшөөрөл олгосон эсэх (эсвэл олгоогүй байдал) нь уугуул иргэдийн төлөөллөөр илэрхийлэгдэнэ. Үйл явц, тохиролцоо, нөхцөл, үр дүнг баримтжуулж, эрх бүхий төлөөлөгчид гарын үсэг зурж, олон нийтэд ил болгоно.

ЧУМСЗ-ийн давтагдах шинж чанар: ЧУМСЗ нь нэг удаагийн үйл явдал биш, харин тасралтгүй үргэлжлэх үйл явц юм. Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн тал нь төслийг бэлтгэх, хэрэгжүүлэх, хяналт-шинжилгээ хийх бүх үе шатанд оролцоог хадгалж, төслийн нөхцөл өөрчлөгдөхөд зөвшөөрөл хүчинтэй хэвээр байгааг баталгаажуулна.

Баримт хадгалалт ба баталгаажуулалт: ЧУМСЗ-тэй холбоотой бүх баримт бичгийг (уулзалтын тэмдэглэл, оролцогчдын бүртгэл, тохиролцоо, гэрэл зургийн нотолгоо, албан захидал харилцаа) Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн тал хадгалж, Сангийн Байгаль орчин, нийгмийн менежментийн нэгж (БОНМН (ESMU)) баталгаажуулна.

Хамгаалалтын чухал шаардлага:

УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлогын Үйл ажиллагааны удирдамжийн 3.3-р хэсэгт нийцүүлэн уугуул иргэд, тэдний газар нутаг, эсвэл соёлын өвд хамаарах аливаа төслийн үйл ажиллагааг ЧУМСЗ-ийг авч, баримтжуулахаас өмнө эхлүүлэхийг хориглоно.

УИТ-ийн агуулга, нөөцийн шилжилт ба үр өгөөж хуваарилалт

Нөлөөлөл тогтоогдсон тохиолдолд УИТ-ийг боловсруулж, БОНУАТ-д нэгтгэнэ. УИТ-д дор дурдсан зүйлсийг заавал багтаана (гэхдээ үүгээр хязгаарлагдахгүй):

- Саармагжуулах арга хэмжээнүүд: Зайлсхийх, багасгах, сэргээх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээг хугацаатайгаар тодорхойлсон төлөвлөгөө.
- Нөөц ба засаглалын шилжилт: Хамтын нөөц эсвэл төслийн хүрээнд бий болсон хөрөнгийг (хамгаалалтын бүс, усны дэд бүтэц) удирдахтай холбоотойгоор уугуул иргэдэд нөөц, засаглалын эрх шилжүүлэх талаарх тодорхой зохицуулалт, тохиролцоо.
- Соёлын хувьд тохирсон хүртээмжтэй үр өгөөж хуваарилалт: Төслийн үр өгөөжийг (амьжиргааг дэмжих, ажлын байр, чадавх бэхжүүлэх, орлого хуваарилах) шударга,

тэгш хуваарилах механизм болон эдгээр нь уугуул иргэдийн уламжлалт мэдлэг, зан заншлыг хэрхэн хүндэтгэж байгааг тодорхойлох.

- УИТ-ийн төсөв ба нөөц: УИТ-ийг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай урьдчилсан төсөв, зориулалтын нөөц, санхүүгийн хариуцлага, үүнд ЧУМСЗ болон хяналт-шинжилгээнд шаардлагатай гадаад мэргэжилтний үйлчилгээний зардлыг багтаана.

Үүрэг, хариуцлага ба чадавх

УИТХ нь төслийг амжилттай хэрэгжүүлэхийн тулд дараах тодорхой үүргүүдийг шаардана

Үүрэг	Хариуцлага
Сангийн менежер (АЕ):	УИТ-ийг хянах, батлах, техникийн удирдамж өгөх, уугуул иргэдтэй холбоотой хурцадмал гомдлыг зохицуулах зэргээр нийт хариуцлага, стратегийн хяналтыг хэрэгжүүлнэ.
Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн компани (ЕЕ/Investee):	УИТ-ийг боловсруулах, хэрэгжүүлэх, төсөвлөх, мөн талбайн түвшний бүх зөвлөлдөх уулзалт, ЧУМСЗ үйл явцыг хэрэгжүүлэх шууд хариуцлагыг хүлээнэ. Чадавх дутмаг эсвэл эрсдэл төвөгтэй тохиолдолд мэргэшсэн гадаад зөвлөхүүдийг заавал татан оролцуулна.
Уугуул иргэдийн холбоо барих цэг (Investee):	Төслийн түвшинд УИТ-ийн оролцоо, уялдаа холбоо, хэрэгжилтийг удирдан зохицуулах томилогдсон ажилтан.

Сан нь хөрөнгө оруулалт хүлээн авагч байгууллагаас чадавхын үнэлгээний хүрээнд Уугуул иргэдтэй (IPs) харилцан ажилласан өмнөх туршлага, Уугуул иргэдийн төлөвлөгөө (IPP)-г удирдан хэрэгжүүлсэн байдал, мөн ЧУМСЗ (Free, Prior and Informed Consent – FPIC)-ийн үйл явцыг хэрэгжүүлсэн туршлагыг баталгаажуулах асуултуудыг тусгахыг шаардана.

15.3. Дэд төслийн түвшний шаардлагууд (PS7/PS8)

УАНС-ийн санхүүжилтийн эх үүсвэрийг ашиглаж буй бүх дэд төслүүд (В болон С ангилал)-ийг УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлого (IP Policy) болон ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарт 7 (PS7) болон 8 (PS8)-ын дагуу урьдчилсан скрининг хийнэ. Хэрэв УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлого болон/эсхүл PS7 хэрэгжихээр тогтоогдвол хөрөнгө оруулалт хүлээн авагч байгууллага нь Уугуул иргэдийн төлөвлөлтийн хүрээ (IPPF)-нд нийцүүлэн Уугуул иргэдийн төлөвлөгөө (IPP)-г боловсруулж хэрэгжүүлнэ. Харин PS8 (Соёлын өв) хэрэгжихээр тогтоогдсон тохиолдолд Соёлын өвийн менежментийн төлөвлөгөө, үүнд санамсаргүй олдвор ирүүлэх журам (chance-finds procedures)-ыг багтаан боловсруулна. Уугуул иргэдийн эрх, нөөц ашиглалт, эсхүл амьжиргаанд нөлөөлөл үзүүлэх боломжтой нөхцөлд Сан нь УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлого болон Уугуул иргэдийн төлөвлөлтийн хүрээ (IPPF)-нд нийцүүлэн Чөлөөт, Урьдчилсан ба Мэдээлэлд суурилсан Зөвшөөрөл (FPIC)-ийг авах, зохих журмын дагуу баримтжуулахыг шаардана.

15.4. Ил тод байдал ба хяналт-шинжилгээ

УИТХ-ийг 13.4-р хэсэгт заасны дагуу ил болгоно. Дэд төслийн түвшинд УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлого эсвэл PS7 хэрэгжих тохиолдолд УИТ-ийн төслийг Сангийн хөрөнгө оруулалт батлах эцсийн хурлаас дор хаяж 30 хоногийн өмнө англи болон холбогдох орон нутгийн хэл(үүд)-ээр ил болгох бөгөөд эцсийн хувилбаруудыг олон нийтэд нээлттэй болгоно; хяналт-шинжилгээний үр дүнг Жилийн БОНЗ тайланд (13.3-р хэсэг) тусгана.

---

16. БМХД хамгаалалтын арга хэмжээ

Сан нь Бэлгийн мөлжлөг, хүчирхийлэл, дарамтаас (БМХД) урьдчилан сэргийлэх, хариу арга хэмжээ авах талаарх Уур амьсгалын ногоон сангийн бодлогыг батлан хэрэгжүүлдэг. БМХД эрсдэлээс хамгаалах нь Байгаль орчин, нийгмийн менежментийн системийг заавал хэрэгжүүлэх бүрэлдэхүүн хэсэг бөгөөд бүх дэд төсөл, хэрэгжүүлэгч түншүүдэд хамаарна.

Сан нь хөрөнгө оруулалт хийгдсэн бүх талаас дараах шаардлагыг хангахыг шаарддаг:

- Төслийн үнэлгээний үе шатанд БМХД эрсдэлийн скрининг хийх;
- Хамтын ажиллагааны гэрээнд БМХД-тэй холбоотой заалтуудыг тусгах;
- Хохирогч болон гэрчүүдэд зориулсан тодорхой тайлагнах журам, нууцлал бүхий гомдол хүлээн авах сувгуудыг байгуулах;
- Зохистой зан үйлийн стандарт болон мэдээлэх механизмуудын талаар ажилтан, гэрээт гүйцэтгэгч, олон нийтэд чиглэсэн сургалт, ойлголт нэмэгдүүлэх үйл ажиллагаа зохион байгуулах.

Багцын компаниуд нь эмэгтэйчүүдэд тохирсон хувийн хамгаалах хэрэгсэл (PPE)-ээр хангах, ариун цэврийн тусдаа байгууламж, хөхүүл эхчүүдийн өрөө (боломжтой тохиолдолд), аюулгүй тээвэр (шаардлагатай үед) зэрэг бодлогыг хэрэгжүүлэх үүрэгтэй.

Хавсралт О-д БМХД (SEAH) (Бэлгийн мөлжлөг, дарамт, хүчирхийлэл)-ийн эрсдэлийн скринингийн хэрэгсэл болон хяналт-шинжилгээ, шаталсан арга хэмжээ (БОННА (ESCA)lation)-ний журамд зориулсан зааварчилгааг тусгасан болно. БМХД-тэй холбоотой тохиолдлыг Сангийн Менежерт нэн даруй мэдэгдэх бөгөөд уг мэдээлэл нь албан ёсны шалгалт, хяналтын үйл явцыг эхлүүлэх үндэслэл болно. Сан нь бэлгийн зүй бус үйлдэл, зохисгүй зан үйлд үл тэвчих (zero-tolerance) бодлого баримтална.

---

17. Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ ба тайлагнал

Сангийн хяналт-шинжилгээ, тайлагналын тогтолцоо нь БОНМС-ийн хүрээнд хариуцлагатай байдлыг, мөн тасралтгүй сайжруулалт хийгдэж байхыг чухалчилна. Сангийн ажилтнууд хөрөнгө оруулалт хийгдсэн талуудын үйл ажиллагааг байгаль орчин, нийгмийн гүйцэтгэлийн дагуу талбайн үзлэг хийх, хараат бус үнэлгээгээр дамжуулан тогтмол хяналт тавина.

Сангийн БОНЗ КРІ аргачлал нь Багцын бүх компаниудын байгаль орчин, нийгэм, засаглалын (ESG) гүйцэтгэлийг хянах, хэмжихэд зориулсан бүтэцчилсэн хүрээг бүрдүүлдэг. Уг аргачлал нь ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарт (2023), УАНС-ийн Хөрөнгө оруулалтын хүрээ (Investment Framework), НҮБ-ын Тогтвортой хөгжлийн зорилтын (SDG) шалгуур үзүүлэлтүүд, мөн СС GSH-ийн компанийн БОНЗ бодлоготой уялдсан байна.

Аргачлал нь 1) стандартчилсан тодорхойлолт, мэдээлэл цуглуулах жишиг маягтууд; 2) БОНЗ-ийн үндсэн хэмжээсүүдийг хамарсан тоон болон чанарын Гол гүйцэтгэлийн үзүүлэлтүүд (Key Performance Indicators – KPIs); 3) Багцын компаниуд болон Сангийн тайлагналын давтамж, хариуцлагын матриц; 4) Хараат бус баталгаажуулалт болон дасан зохицох удирдлагын (adaptive management) журмууд.

Өгөгдлийг улирал тутам цуглуулж жил бүр нэгтгэнэ. Үр дүнг Сангийн түвшний БОНЗ гүйцэтгэлийн үнэлгээ болон УАНС-д жил бүр тайлагнахад ашиглана. Багцын компаниуд нь стандарт загвар ашиглан төслийн түвшний БОНЗ өгөгдлийг цуглуулж тайлагнах үүрэгтэй; Сан нь мэдээллийг нэгтгэж, баталгаажуулан УАНС болон хөрөнгө оруулагчдад БОНЗ-ын гүйцэтгэлийн жилийн тайланг хүргүүлнэ. Багцын компаниуд нь гэнэтийн аудит ороход бэлэн байх үүднээс анхдагч бүртгэл, нотлох баримтыг хадгалах ёстой.

Үзүүлэлтүүдийн дэлгэрэнгүй жагсаалт болон задлан тайлагнах шаардлагыг Хавсралт R (Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний үзүүлэлтүүдийн жагсаалт)-д тусгасан бөгөөд энд Сангийн үндсэн БОНЗ КРІ, тодорхойлолт, тайлагналын давтамжийг заасан болно.

Гол бүрэлдэхүүн хэсгүүдэд дараах зүйлс орно:

- БОНУАТ-уудын хэрэгжилтийн хяналт;
- Жендэрийн өгөгдөлд суурилсан болон тэсвэржилтийн үр дүнгийн тайлагнал
- УАНС-ээр батлагдсан аргачлалаар хүлэмжийн хийн ялгаралтыг хянах;
- Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн талуудаас ирүүлдэг жил бүрийн хэрэгжилтийн тайлан;
- Хараат бус гадаад аудит, дунд хугацааны болон эцсийн үнэлгээ.

Хяналт-шинжилгээний өгөгдлийг Сангийн түвшний тайланд нэгтгэн УАНС-ийн Нарийн бичгийн дарга нарын газарт хүргүүлнэ. Хэрэгжилтээс авсан сургамж нь БОНМС-ийг шинэчлэхэд тус дөхөм болж, хөрөнгө оруулалт хийгдсэн талуудын чадавхийг бэхжүүлэхэд дэмжлэгийг чиглүүлнэ. Оролцогч талуудтай хийсэн зөвлөлдөх уулзалтуудын үр дүн болон гомдол барагдуулах өгөгдлийг мөн Сангийн үйл ажиллагааг сайжруулахад ашиглана.

---

18. Оролцогч талуудтай харилцах ба МЭДЭЭЛЭЛ ИЛ БОЛГОХ

Оролцогч талуудтай харилцах нь СС Азийн уур амьсгалын сан-ийн хариуцлагатай хөрөнгө оруулалтын хандлагын үндсэн бүрэлдэхүүн хэсэг юм. Сан нь оролцогч талуудтай хөрөнгө оруулалтын бүх мөчлөгийн туршид ил тод, тасралтгүй, хүртээмжтэй харилцахыг эрхэмлэнэ. Үүнд төслөөс нөлөөлөлд өртсөн олон нийт, төрийн байгууллагууд, иргэний нийгмийн байгууллагууд, мөн эмзэг болон гадуурхагдсан бүлгүүдтэй харилцах үйл ажиллагаа багтана.

Сангийн түвшний ОТОТ: Сан нь Сангийн хэмжээнд хэрэгжих мэдээлэл ил болголт, оролцоо, санал хүсэлт хүлээн авах сувгуудыг зохицуулах Сангийн түвшний Оролцогч талуудтай харилцах төлөвлөгөө (ОТОТ)-г хадгалж, Хавсралт Н-ийг ашиглан эрсдэлийн түвшинд нийцсэн төслийн түвшний ОТОТ-үүдийг (В болон С ангилал) Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн бүх компани боловсруулж хэрэгжүүлэхийг шаардана. Сан нь ОТОТ-үүдийн хангалттай байдал, үр нөлөөг тогтмол хянаж үнэлнэ.

Дэд төсөл бүр нь өөрийн нөлөөллийн шинж чанар, цар хүрээнд тохирсон Оролцогч талуудтай харилцах төлөвлөгөө (ОТОТ)-г боловсруулах үүрэгтэй. ОТОТ-д оролцооны стратеги, давтамж, ашиглах хэл, хэлбэрийг тодорхой тусгаж, Байгаль орчин, нийгмийн (БОН) гол баримт бичгүүдийг хүртээмжтэй хэлбэрээр орон нутгийн хэл(үүд)-ээр ил болгохыг чухалчилна.

Мэдээлэл ил болгох үүргийг УАНС-ийн Мэдээлэл ил болгох бодлого удирдан чиглүүлнэ. БОНМТ, УИТ, Жендэрийн арга хэмжээний төлөвлөгөө, БМХД протокол зэрэг хамгаалалтын гол баримт бичгүүдийг хөрөнгө оруулалтыг батлахаас өмнө олон нийтэд нээлттэй болгох ёстой. Тасралтгүй шинэчлэлтийг төслийн вэбсайт, олон нийтийн зөвлөлдөх уулзалт, олон нийтийн форумуудаар дамжуулан, ялангуяа эмзэг бүлэг болон интернетэд нэвтрэх боломжгүй хүмүүст анхаарал хандуулж түгээнэ.

---

19. Гомдол барагдуулах механизм

СС Азийн уур амьсгалын сан нь хувь хүн, олон нийт төслийн үйл ажиллагааны талаар асуудал дэвшүүлэх боломжийг хангах зорилгоор төслийн түвшинд Гомдол барагдуулах механизм (ГБМ)-ыг боловсруулсан болно. ГБМ нь гомдлыг цаг тухайд нь, тухайн соёлд нийцүүлэн ил тод, хүртээмжтэй шийдвэрлэх хэрэгсэл юм. ГБМ нь УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлого (2018)-той нийцүүлэн уугуул иргэдэд соёлын хувьд тохирсон, хүртээмжтэй гомдол барагдуулах механизмыг багтаана.

Багцын түвшний гомдол барагдуулах механизм (GRM) – (БОНС (ESS) В болон С ангилал): БОНС (ESS) В болон С ангилалд хамаарах Багцын бүх компаниуд нь төслийн түвшний Гомдол барагдуулах механизмыг (Grievance Redress Mechanism – GRM) байгуулж, тасралтгүй хэрэгжүүлэх үүрэгтэй. Уг механизм нь хүртээмжтэй, SEAH (бэлгийн мөлжлөг, дарамт, хүчирхийлэл)-ийн хувьд хохирогч төвтэй зарчимд нийцсэн, мөн соёлын онцлогт тохирсон байх бөгөөд энэхүү Сангийн хүрээ баримт бичиг болон Хавсралт I / Хавсралт J-д заасан шаардлагатай уялдсан байна.

Сангийн түвшний гомдол барагдуулах механизм (GRM) болон УАНС-ийн Хараат бус гомдол шийдвэрлэх механизм (IRM)-д хандах боломж: Төслийн түвшний гомдол барагдуулах механизмаас гадна Сан нь Сангийн түвшний гомдол барагдуулах механизмыг (Хавсралт J) байгуулж, хэрэгжүүлнэ. Нөлөөлөлд өртсөн иргэд нь GCF-ийн санхүүжилттэй үйл ажиллагаатай холбоотой асуудлаар УАНС-ийн Хараат бус гомдол шийдвэрлэх механизмд (Independent Redress Mechanism – IRM) хандах эрхтэй болох талаар мэдээллээр хангагдах бөгөөд энэхүү механизмыг ашиглах боломжоо хадгална. IRM-тэй холбогдох арга, холбоо барих мэдээллийг хамгаалалтын баримт бичгүүдийн хамт болон Сангийн албан ёсны цахим хуудаст ил тод нийтэлнэ.

Итгэмжлэгдсэн байгууллагатай (ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН СТАНДАРТЫН ХЭРЭГЖИХ ХҮРЭЭНИЙ ҮНЭЛГЭЭ (PSAA)-ний байгууллага) холбоотой гомдлыг оролцогч талууд дараах хаягаар хандан авч болно:

Байгаль орчин, нийгмийн стандарт ын нэгж
Байгаль орчин, нийгмийн стандарт ын нэгж
Имэйл: grievance_cc_acf@citiccapi.com

Цахим хуудас: [https://www.citiccapital.com/businБОНС\(ESS\)/esg-investing/](https://www.citiccapital.com/businБОНС(ESS)/esg-investing/)

Эдгээр мэдээллийг мөн Сангийн вэбсайт дээр нийтэлж, төслийн түвшинд олон нийттэй харилцах материалд тусгана.

ГБМ нь дараах бүрэлдэхүүн хэсгүүдийг агуулна:

- Гомдол гаргах олон төрлийн суваг (биечлэн, онлайн, бичгээр);
- Нууцлал болон өшөө авалтаас хамгаалах баталгаа;
- Гомдол хүлээн авах, шийдвэрлэх алхам, журам, хугацаа;
- Шаардлагатай тохиолдолд Сангийн менежер болон хараат бус хянагч руу тухайн шат дамжлагаар дамжуулан гомдол гаргах журам;
- Гадаад хандалтын талаарх мэдэгдэл: УАНС IRM болон үндэсний эрх бүхий байгууллагад орон нутгийн хууль зүйн арга хэрэгслүүдэд саад учруулахгүйгээр хэрхэн хандах талаарх тодорхой мэдээлэл,

Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн компаниуд нь өөрсдийн салбар, эрсдэлийн онцлогт нийцсэн, Сангийн хүрээтэй уялдсан орон нутгийн түвшний гомдол барагдуулах механизмыг байгуулах ёстой. Зарим тохиолдолд хөрөнгө оруулалт хийгдсэн талууд эдгээр чиг үүргийг одоо хүчин төгөлдөр үйлчилж буй олон нийттэй харилцах үйл явцтай нэгтгэх эсвэл Сангийн түвшний механизмыг ашиглаж болно. Бүх гомдол болон тэдгээрийн шийдвэрлэлтийн үр дүнг жил бүрийн БОНМС гүйцэтгэлийн тайланд бүртгэж тайлагнана. Хувь хүний нууцлалыг хамгаалж, ил тод байдлыг хангах зорилгоор хураангуй өгөгдлийг нийтэлнэ.

Гомдол барагдуулах механизмд хандах боломж

Ногоон уур амьсгалын сангийн Хараат бус гомдол барагдуулах механизм (IRM)

Нөлөөлөлд өртсөн хүмүүс дараах хаягаар УАНС-ийн Хараат бус гомдол барагдуулах механизм (IRM)-д шууд гомдол гаргах боломжтой:

<https://irm.greenclimate.fund>

PSAA өргөдөл гаргагчийн гомдол барагдуулах механизм

Оролцогч талууд мөн Өргөдөл гаргагчийн албан ёсны вэбсайтаар дамжуулан PSAA өргөдөл гаргагчийн байгууллагын гомдол барагдуулах механизмд хандах боломжтой. Холбогдох вэб хуудас болон холбоо барих мэдээллийг анхны санхүүжилт олголтоос өмнө ил болгох бөгөөд оролцогч талуудтай харилцах материал болон Сангийн вэбсайт дээр багтаана.

Сангийн түвшний GRM-ийн холбоо барих мэдээлэл (и-мэйл, утас, шуудангийн хаяг)-ийг анхны санхүүжилт олголтоос өмнө, хамгийн оройдоо Санхүүжилт дуусахаас өмнө бүрэн ажиллагаанд оруулж, олон нийтэд ил болгоно.

---

20. Үүрэг, хариуцлага ба чадавх

Энэхүү БОНМС-ийн хэрэгжилтийг СС Азийн уур амьсгалын сан-ийн татан оролцуулсан, томилогдсон БОНЗ мэргэжлийн баг хянан хэрэгжүүлнэ. Үүнд дотоод ажилтан болон/эсвэл мэргэшсэн гадаад үйлчилгээ үзүүлэгчид багтаж болно. Томилогдсон БОНЗ ахлагч нь үйл ажиллагааг уялдуулан зохицуулж, Сангийн менежер / Хөрөнгө оруулалтын хороонд тайлагнах үүрэгтэй байх бөгөөд тусгайлсан нягтлан шалгах, хяналт-шинжилгээний ажлуудыг шаардлагатай тохиолдолд зохих гэрээний хүрээнд гадаад этгээдэд даалгаж болно.

БОНМС хэрэгжилтийн нөөц

БОНМС-ийн хэрэгжилтийг Сан болон ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН СТАНДАРТЫН ХЭРЭГЖИХ ХҮРЭЭНИЙ ҮНЭЛГЭЭ (PSAA)-ний байгууллагаас хуваарилсан техникийн болон санхүүгийн нөөцөөр дэмжинэ. Сан нь БОНМС-ийн хэрэглээ, Багцынтүвшний хяналт-шинжилгээ, мөн УАНС-д тайлагнах үйл ажиллагааг хариуцна.

БОНМС-ийг хэрэгжүүлэх санхүүгийн нөөцийг Сангийн удирдлагын төсөв болон үйл ажиллагааны зардалд нэгтгэн тусгасан байна. Үүнд дараах зардлууд багтана:

- Өндөр эрсдэлтэй хөрөнгө оруулалтад хараат бус Байгаль орчин, нийгмийн (БОН) зөвлөхүүдийг татан оролцуулах;
- Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн компаниуд болон ажилтнуудын чадавхыг бэхжүүлэх;
- Байгаль орчин, нийгмийн (БОН) хяналт-шинжилгээ, гэнэтийн аудит, айлчлал;
- Сангийн түвшний ГБМ болон БОНМС өгөгдлийн сангийн үйл ажиллагааг хангах;
- УАНС-д хүргүүлэх Байгаль орчин, нийгмийн (БОН) гүйцэтгэлийн жилийн тайланг бэлтгэх.

ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН СТАНДАРТЫН ХЭРЭГЖИХ ХҮРЭЭНИЙ ҮНЭЛГЭЭ (PSAA) байгууллага (СС GSH) нь байгууллагын БОНЗ хүрээнд нийцлийг хангах, шаардлагатай тохиолдолд мэргэжлийн дэмжлэг үзүүлэх замаар техникийн ерөнхий хяналтыг хэрэгжүүлнэ. БОНМС-ийн үйл ажиллагааны зардлыг Сангийн санхүүгийн удирдлагын төлөвлөгөөнд заасны дагуу шимтгэл хуваарилалт болон Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн компаниудын төслийн төсөв хоорондын түвшинг харгалзан хуваарилна.

Тавигдах шаардлага:

- Төслийн скрининг хийх болон ангилал тогтоох;
- БОНМТ, ЖАХТ, ОТОТ болон БОНУАТ-ийг хянах, батлах;
- Хамгаалалтын шаардлагын талаар хөрөнгө оруулалт хийгдсэн талуудад удирдамж, хэрэгсэл олгох;
- Оролцогч талуудтай зөвлөлдөх уулзалт, сургалт хийх;
- УАНС-д хүргүүлэх Байгаль орчин, нийгмийн (БОН) нийцлийн жилийн тайлан бэлтгэж, ирүүлэх;
- Эрсдэлд суурилсан, зохистой түвшний хяналт-шинжилгээ хэрэгжүүлэх.

Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн бүх талууд Байгаль орчин, нийгмийн (БОН) асуудлаар Сантай байнгын уялдаа холбоотой ажиллах хүнийг томилох ёстой. Сан нь мөн өөрийн ажилтан болон түншүүдэд БОНМС-ийг хэрэгжүүлэх, техникийн чадавхиа хадгалах зорилгоор байнгын сургалтыг зохион байгуулна. Чадавхийн үнэлгээний хэрэгслийг Хавсралт G-д багтаасан болно.

БОНЗ чадавхи хангалттай эсэхийг тогтмол хянах бөгөөд дунд хугацаанд, эсвэл төслийн төвөгшил эрс нэмэгдсэн тохиолдолд албан ёсоор дахин үнэлгээ хийнэ.

---

21. Баримтжуулалт ба бүртгэл хөтлөлт

Сан нь Байгаль орчин, нийгмийн стандарт ын бүх үйл явц, үр дүнг баримтжуулж, бүртгэл хөтлөлтийг системжүүлнэ. Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн компаниуд нь холбогдох бүх байгаль орчин, нийгмийн үнэлгээ, саармагжуулах төлөвлөгөө, зөвшөөрөл, оролцогч талуудтай хийсэн зөвлөлдөх тайлан, хяналт-шинжилгээний үр дүнгийн бүртгэлийг хадгалах үүрэгтэй. Эдгээр баримт бичгийг төсөл хаагдсанаас хойш хамгийн багадаа таван (5) жил, эсвэл үндэсний хууль тогтоомжид заасны дагуу хадгална.

Байгаль орчин, нийгмийн (БОН) бүх баримт бичгийг Сангийн дотоод өгөгдлийн удирдлагын системд цахимаар хадгалах бөгөөд УАНС эсвэл гадаад аудиторуд шаардсан тохиолдолд гаргаж өгнө. Баримт бичгүүд шинэчлэгдсэн, үнэн зөв, зохих ёсоор архивлагдсан эсэхийг баталгаажуулах зорилгоор тогтмол шалгалт хийж, гэнэтийн аудит оруулна.

---

22. БОНМС-ийн шинэчлэл ба тасралтгүй сайжруулалт

БОНМС нь тасралтгүй хөгжиж, сайжирч байх “амьд” цогц баримт бичиг бөгөөд сургамж, турилага, зохицуулалтын орчны өөрчлөлт болон шинээр төлөвшиж буй шилдэг турилагыг тусган тогтмол хянаж, шинэчилнэ. Түүнчлэн тасралтгүй сайжруулалтын зарчмыг баримтлан Сан нь БОНЗ хүний нөөцийн зохион байгуулалтын загварыг хөтөлбөрийн дунд шатны үнэлгээний үеэр, эсхүл багцын хэмжээ тэлэх, эрсдэлийн нарийн төвөгтэй байдал нэмэгдэх зэрэг нөхцөл үүссэн тохиолдолд үүнээс өмнө дахин хянан үнэлнэ. Энэхүү үнэлгээ нь БОНМС-ийг үр дүнтэй хэрэгжүүлэх, мөн УАНС-ийн Байгаль орчин, нийгмийн стандарт ын шаардлагыг хангах БОНЗ чиг үүргийг хангалттай нөөцөөр хангаж байхад чиглэнэ.

Шинэчлэлтүүд нь дараах эх сурвалжид үндэслэнэ:

- БОНМС-ийн хэрэгжилтийн жилийн болон дунд хугацааны үнэлгээ;
- Гомдол барагдуулах механизм болон зөвлөлдөх уулзалтад ирсэн оролцогч талуудын санал хүсэлт;
- УАНС-ийн бодлогын өөрчлөлт шинэчилт, хамгаалалтын шаардлагууд;
- Дотоод болон гадаад аудитын дүгнэлтүүд.

Сангийн менежер нь хянан үзэх үйл явцыг удирдан зохион байгуулах үүрэгтэй бөгөөд шаардлагатай тохиолдолд холбогдох түншүүд, мэргэжилтнүүдийг татан оролцуулна. БОНМС-д оруулах аливаа чухал өөрчлөлтийг УАНС-д батлуулахаар хүргүүлж, олон нийтэд ил тод мэдээлнэ.

---

23. Хавсралтууд (Дэмжих хэрэгсэл ба загварууд)

Дараах хавсралтад БОНМС-ийг тууштай, жигд хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх загвар бөгөөд удирдамжийн хэрэгслүүдийг багтаасан болно. Хавсралтуудыг хөрөнгө оруулалтад заавал бүрэн бөглөх шаардлагагүй. Тэдгээрийн хэрэглээ нь тухайн хөрөнгө оруулалтын шинж чанар, цар хүрээ, эрсдэлийн ангилалд нийцсэн байх бөгөөд УАНС/ОУСК-ийн шаардлагын дагуу холбогдох тохиолдолд ашиглагдана.

УАНС-д мэдээлэл ил болгох зорилгоор БОНМС нь энэхүү Хавсралт 6 болон түүнийг дэмжих хэрэгсэл, загвар (Хавсралт А–R) бөгөөд энэхүү багц нь УАНС-ийн Захирлуудын зөвлөл батлахаас 30 хоногийн өмнө олон нийтэд ил болгох хувилбар юм.

Эдгээр хавсралт нь БОНМС-ийг дагалдан орших бөгөөд Сангийн хэрэгжилтийг дэмжих бие даасан хэрэгсэл хэлбэрээр ашиглах боломжтой:

- Хавсралт А: БОНЗ шалгах хуудас;
- Хавсралт В: Байгаль орчин, нийгмийн скрининг ба ангиллын загвар;
- Хавсралт С: Байгаль орчин, нийгмийн хянан баталгааны тайлан;
- Хавсралт D: Хасах жагсаалт;
- Хавсралт E: Байгаль орчин, нийгмийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (БОНУАТ)-ий жишиг загвар;
- Хавсралт F: Газар чөлөөлөлт, нүүлгэн шилжүүлэлтийн хүрээ (ГЧНШХ) болон Нүүлгэн шилжүүлэлтийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (НШУАТ) боловсруулах удирдамж;
- Хавсралт G: : Хөрөнгө оруулалт хүлээн авагчдад зориулсан чадавх үнэлэх хэрэгсэл;
- Хавсралт H: Зөвлөлдөх үйл явцын хураангуй болон Оролцогч талуудын оролцооны төлөвлөгөө (Stakeholder Engagement Plan – SEP)-ийн жишиг загвар ;
- Хавсралт I: Гомдол барагдуулах механизмын удирдамж;
- Хавсралт J: Сангийн гомдол барагдуулах бодлого (Гомдол барагдуулах механизм);
- Хавсралт K: Байгаль орчин, нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээ (БОННУ)-ний удирдамж;
- Хавсралт L: Байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлийн ангилал – Багцын хэмжээнд;
- Хавсралт M: СС Азийн уур амьсгалын сан-ийн Бэлгийн мөлжлөг, хүчирхийлэл, дарамтад (БМХД) хандах хандлага;
- Хавсралт N: БМХД (SEAN) болон Жендэрт суурилсан үйл ажиллагааны талаарх СС Азийн уур амьсгалын сан-ийн Багцын компаниудад зориулсан удирдамж ;
- Хавсралт O: БМХД эрсдэлийн скрининг шалгах хуудас, хариу арга хэмжээний протокол;
- Хавсралт P: Жендэрийн арга хэмжээний төлөвлөгөөний загвар;
- Хавсралт Q: Уугуул иргэдийн скрининг ба УИТ-ийн загвар;
- Хавсралт R: Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ (M&E)-ний үзүүлэлтийн жагсаалт;
- Хавсралт S: Салбарын онцлогт тохирсон менежментийн төлөвлөгөөний хүрээ;
- Хавсралт T: Онцгой байдлын бэлэн байдал, хариу арга хэмжээний төлөвлөгөө (ОББХАХТ)-ний загвар

-
- Хавсралт U: Нийлүүлэлтийн сүлжээний зохистой харьцаа;
  - Хавсралт W: Санамсаргүй олдвор илрүүлэх журам – Загвар ба удирдамж

Хоёр түвшинд хэрэгжих байдал: Хавсралт H (ОТОН-ийн загвар) болон Хавсралт I/Хавсралт J (ГБМ-ийн удирдамж болон Сангийн гомдол барагдуулах бодлого) нь БОНС (ESS)-ийн В болон С ангилалд хамаарах төслүүдэд Сангийн болон Багцын компанийн түвшинд аль алинд нь хэрэгжинэ. Үүнийг төслийн эрсдэл, нөхцөл байдалд тохируулан зохистойгоор нарийвчлан хэрэгжүүлнэ.

Хавсралт С (БОНХБ (ESDD) тайлан) нь УАНС-ийн санхүүжилтийг одоо байгаа Багцын компаниудад тэнцүүлэн хуваарилах эсвэл ашиглах тохиолдолд хэрэглэх УАНС-ийн Зөрүүний шинжилгээ (ЖАХТ Analysis) ба Хугацаатай үйл ажиллагааны төлөвлөгөөний модулийг агуулна.

Бүх хавсралт нь УАНС-ийн удирдамж болон үндэсний нөхцөл байдалтай нийцэж буй эсэхийг баталгаажуулах зорилгоор тогтмол хянаж шинэчилнэ. Эдгээрийг хөрөнгө оруулалт хийгдсэн компаниудад үе шаттай танилцуулж (onboarding) хуваалцах, Сангийн аюулгүй баримт бичгийн порталаар дамжуулан ашиглах боломжтой болгоно.

Хавсралт А БОНЗ шалгах хуудас

Зорилтууд

- Болзошгүй БОНЗ эрсдэлийн урьдчилсан үнэлгээ хийхэд шаардлагатай холбогдох мэдээллийг бүрдүүлэх;
- Одоогийн БОНЗ удирдлагын тогтолцоотой холбоотой байгаа баримт бичиг, мэдээллийг цуглуулах;
- Хэлцэлд саад учруулж болзошгүй (deal-breaking) асуудлыг аль болох эрт шатанд илрүүлэх;
- Талбай дээрх нягт үнэлгээ (on-site due diligence)-ний үйл явцыг чиглүүлэх, мэдээллээр хангах.

Энэхүү жагсаалт нь бүрэн төгс биш бөгөөд тохиолдол бүрт нэмэлт асуудлуудыг тус тусад нь авч үзнэ.

Боломжит Багцын компаний талаарх ерөнхий мэдээлэл
Компанийн нэр
Үйл ажиллагаа эхэлсэн он
Төслийн талбайн байршил (газарзүйн солбицолтой)
Явуулах үйл ажиллагаа

“Хориглосон” (No-Go) асуудлуудыг тодорхойлох

- Хасах жагсаалт
- Байгаль орчин эсвэл бусад хууль тогтоомжийн зохицуулалтын шаардлагыг мөрдөөгүй байдал

“Хориглосон” (No-Go) асуудал агуулж буй хангалттай баримт нотлогдвол уг төслийг хэрэгжүүлэхгүй хөрөнгө оруулалтаас хасна.

БОНЗ-ын талаарх мэдээлэл ба эрсдэлүүд

УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлого болон ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн бүх стандартын дагуу боловсруулсан Байгаль орчин, нийгмийн (БОН) үнэлгээнд зориулсан Асуулт–Хариулт
БОНЗ-ын мэдээлэл, эрсдэлийн үнэлгээг Байгаль орчин, нийгмийн (БОН) Асуулт–Хариултын асуумжийг бөглөж гүйцэтгэнэ. Энэхүү үнэлгээ нь УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлого болон ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарт бүрт тулгуурлана. Нэмэлт үнэлгээг доорх асуултыг үндэслэн хийнэ.

Байгууллага – ОУСК PS1

Үзүүлэлт	Ажиглалт / Тайлбар	Лавлагаа
Дээд удирдлага БОНЗ гол асуудлуудын талаар мэдлэг мэдээлэлтэй юу?		
Компанийн БОНЗ бодлогыг дээд удирдлага баталсан уу?		
БОНЗ хариуцсан дээд түвшний удирдлагатай юу?		
БОНЗ-ын өөр өөр чиглэлд тодорхой хариуцлага хүлээсэн ажилтнууд томилогдсон уу? Эрүүл мэнд, аюулгүй байдал, олон нийттэй харилцах гэх мэт. Эдгээр ажилтан Байгаль орчин, нийгмийн		

(БОН) эрсдэлийг удирдах хангалттай мэргэжил туршлагатай юу?		
БОНМС-ийг ОУСК PS1-ийн шаардлагын дагуу хэрэгжүүлсэн үү?		
Компани Байгаль орчин, нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээ (БОННУ) хийсэн үү? Олон нийтэд нээлттэй юу?		
Байгаль орчин, нийгмийн (БОН) нөлөөллийг Байгаль орчин, нийгмийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (БОНУАТ)-өөр дамжуулан удирдаж байна уу?		
Саармагжуулах шатлалын зарчим хэрэгжүүлдэг үү?		

Засаглал

Үзүүлэлт	Ажиглалт / Тайлбар	Лавлагаа
Компани Сангийн БОНЗ шаардлагыг мөрдөх үүрэг хүлээдэг үү?		
Сангийн Хасах жагсаалтад орсон бүх үйл ажиллагааг компаний ажлаас бүрэн хассан уу?		
Компани орон нутгийн болон үндэсний хууль тогтоомж, зохицуулалтыг мөрддөг эсэх		
Компани олон улсын конвенцуудыг дагаж мөрддөг эсэх		
Компанийн сайн засаглал, ёс зүйн (integrity) стандартыг баримталдаг эсэх. Бизнесийн ёс зүйн Үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (Integrity AP)-ний хэрэгжилт		
Байгаль орчин, нийгмийн (БОН) нөлөөллийг БОНУАТ-аар дамжуулан удирдаж буй эсэх		
Саармагжуулах шатлалын зарчмыг хэрэгжүүлдэг эсэх		

Нөлөөлөл

Үзүүлэлт	Ажиглалт / Тайлбар	Лавлагаа
Компанийн үйл ажиллагаа эрчим хүч, ус, хөдөө аж ахуйн салбарт уур амьсгалд дасан зохицох үйл явцыг дэмжих үү (тэсвэртэй дэд бүтэц, үр ашигтай усалгааны систем гэх мэт)	(тооцоолол өгнө үү)	
Компанийн үйл ажиллагаа нүүрстөрөгчийг бууруулах эсвэл эрчим хүчний шилжилтэд хувь нэмэр оруулах	(тооцоолол өгнө үү)	

уу (сэргээгдэх эрчим хүч, эрчим хүчний үр ашгийг нэмэгдүүлэх гэх мэт)		
Компани хүртээмжтэй хөдөлмөр эрхлэлтийг дэмждэг үү (жендерийн тэнцвэртэй байдал, орон нутгийн иргэд ажилд авах, залуучуудын оролцоо)		
Төсөл нь УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлогын дагуу уугуул иргэд оршин суудаг эсвэл улирлын чанартай ажил хөдөлмөр эрхлэлт, суурьшил зэргийг багтаасан бүсийг хамардаг эсэх		
Уугуул иргэд болон эмзэг бүлгийн хүмүүс оршин суудаг газрын иргэдтэй харилцах, тэдний оролцоог тусгасан уу?		
Компани хүлэмжийн хийн (GHG) бууралтад тууштай арга хэмжээ авдаг уу, эсвэл УАНС-аас батлагдсан аргачлалуудыг ашигладаг уу?		
Компани тойрог эдийн засгийн практикийг хэрэгжүүлж байна уу (нөөцийн үр ашиг, хог хаягдлыг багасгах, дахин боловсруулах)		
Компани зайлшгүй шаардлагатай үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлэхэд хувь нэмэр оруулах уу? (тээвэр, дижитал үйлчилгээ, эрчим хүч)		
Оролцогч талуудтай орон нутгийн хэлээр харилцах болон ил тод мэдээллийн систем боловсруулах төлөвлөгөөг дэмждэг үү?		
Төсөл нь газрын ашиглалт, өөрчлөлт зэрэг биологийн олон янз байдалд нөлөөлөх, эсвэл экосистемийн эвдрэл үүсгэх эрсдэлтэй юу (хээр тал, цөл, ойн бүс нутагт)		
Компани нь хөдөлмөрийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдал (OHS)-ыг удирдах, БМХД эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх бодлого системтэй эсэх		

Газар эзэмшилт ба албадан нүүлгэн шилжүүлэлт – ОУСК PS5

Үзүүлэлт	Ажиглалт / Тайлбар	Лавлагаа
Төсөл хэрэгжүүлэх байрлал нь ямар нэгэн хэлбэрийн (түр эсвэл байнгын) газар чөлөөлөлтөд өртөг эсэх		
Оршин суугчдыг бие махбодийн эсвэл эдийн засгийн хувьд нүүлгэн шилжүүлэх, орлого алдах, нөөцөд нэвтрэх зэргээр эрхийг нь хязгаарлах эрсдэл байгаа эсэх		
Төслийн талбайд албан ёсны эсвэл албан бус хэрэглэгчид (хууль бусаар суурьшигчид, түрээслэгчид, уламжлалт газрын хэрэглэгчид) байгаа эсэх		

Үзүүлэлт	Ажиглалт / Тайлбар	Лавлагаа
Нүүлгэн шилжүүлэлтийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (НШҮАТ) эсвэл Амьжиргаа сэргээх төлөвлөгөө (LRP) боловсруулсан, шаардлагатай эсэх		
Нөхөн олговрын арга хэмжээ болон оролцогч талуудтай хийсэн зөвлөлдөх уулзалтуудыг баримтжуулсан уу?		

Соёлын өв – ОУСК PS8

Үзүүлэлт	Ажиглалт / Тайлбар	Лавлагаа
Төсөл нь соёлын, түүхийн эсвэл археологийн ач холбогдолтой бүс нутагт эсвэл түүний ойролцоо байрлаж буй эсэх		
Орон нутгийн олон нийт, соёлын байгууллагууд ариун дагшин газар, уламжлалт газар ашиглалт, эсвэл соёлын өвийн элементүүдийг тодорхойлсон уу?		
Соёлын өвд үзүүлэх нөлөөллийн үнэлгээ хийгдсэн үү?		
Санамсаргүй олдвор илрүүлэх журам боловсруулж, гүйцэтгэгчдэд мэдээлсэн үү?		
Төсөл нь соёлын өвийг удирдах асуудлаар олон нийтийн оролцоог хангах, үр өгөөж хуваарилах арга хэмжээг багтаасан уу?		

Дүгнэлт ба урьдчилсан эрсдэлийн ангилал

Хөтөлбөрийн хүрээнд авч үзэж буй хөрөнгө оруулалтуудын байгаль орчин, нийгмийн скрининг нь төслийн ангилал болон хянан баталгаа шаардлагад нөлөөлж болзошгүй эрсдэлийн хүчин зүйлсийн багцыг тодорхойлдог. Эдгээр эрсдэл нь Сангийн үйл ажиллагаа явуулах Казахстан, Узбекистан, Монгол Улсад онцгой ач холбогдолтой бөгөөд үүнд институцийн чадавх, газар ашиглалтын тогтолцоо, экологийн эмзэг байдал олон янз, ялгаатай байж болзошгүй.

Эхний шатны скринингийн үр дүнд төсөл нь дараах эрсдэлийн шинж чанаруудыг агуулж магадгүй:

- Бүс нутагт шинэлэг төслийн төрөл, ижил төстэй технологи, салбарын хүрээнд өмнөх туршлага, зохицуулалтын мэдлэг хязгаарлагдмал (жишээлбэл, цахилгаан тээврийн дэд бүтэц, аж үйлдвэр дэх нүүрстөрөгчийг багасгах);
- Газар эзэмших, эзэмшүүлэх бодлого тодорхой бус эсвэл зохицуулалт нь маргаантай, ялангуяа Монголын хот орчмын бүс нутаг, Казахстаны хөдөө орон нутагт уламжлалт болон албан ёсны газрын эрх давхцах боломжтой;
- УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлогод тодорхойлсоноор уугуул иргэд, эсвэл нүүдлийн мал аж ахуй эрхэлдэг олон нийт санал болгож буй төслийн талбайд эсвэл түүний ойролцоо оршин сууж буй иргэдэд Чөлөөтэй, Урьдчилсан бөгөөд Мэдээлэлд суурилсан Зөвшөөрөл (ЧУМСЗ) хэрэгтэй байж болзошгүй;
- Өндөр хамгаалалтын ач холбогдол бүхий бүс (High Conservation Value – HCV), тусгай хамгаалалттай газар нутаг, эсхүл онцгой ач холбогдолтой амьдрах орчин (critical habitats)-той ойр байршилтай эсэх, ялангуяа Монголын тал хээр болон Казахстаны бэлчээр зэрэг экологийн хувьд эмзэг бүсэд байрлах дэд бүтцийн төслүүдийн хувьд;
- Төслийн талбайн ойр орчимд устах аюулд орсон эсвэл эндемик зүйлс илрэх боломжтой газар нутаг нь биологийн олон янз байдал, амьдрах орчныг бууруулах нөхцөл үүсгэж болзошгүй;
- Эмзэг хөрсний бүтэц, усны хомсдол (ялангуяа Узбекистан улсад), мөн хортон шавж устах бодисын хэрэглээ, үйлдвэрийн хаягдал, эсхүл бохир усны зохисгүй цэвэрлэгээтэй холбоотой бохирдлын эрсдэлээс үүдэлтэй орчны шинжтэй байгаль орчны эрсдэлүүд;
- Туслан гүйцэтгэгч болон албан бус хөдөлмөр эрхлэлтийн хэлбэрт хэт түшиглэх байдал нь хөдөлмөрийн нөхцөл, эрүүл мэнд ба аюулгүй ажиллагаа, мөн жендэрт суурилсан хамгаалалтын хяналт, хэрэгжилтийг сулруулах эрсдэл;

- Компанийн эсвэл салбарын түвшинд осол, зөрчлийн бүртгэлийн түүх, хөдөлмөрийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын (OHS) эрсдэл нэмэгдсэнийг илтгэх сүүлийн үеийн томоохон тохиолдол;
- Байгаль орчин, хөдөлмөр зохицуулалтын сул байдал нь нийцлийг хангахад саад болж, нэр хүндийн болон хууль эрх зүйн эрсдэлийг нэмэгдүүлэх магадлалтай.

Эдгээр эрсдэлийн хүчин зүйлсийн шинж чанар, цар хүрээ, магадлалыг харгалзан төслийг ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандартууд болон УАНС-ийн Байгаль орчин, нийгмийн стандарт ын дагуу урьдчилсан байдлаар дараах ангилалд хамруулна:

В ангилал: Дунд зэргийн эрсдэлтэй, талбайд хязгаарлагдсан, ерөнхийдөө буцаан сэргээх боломжтой, саармагжуулах арга хэмжээгээр удирдах боломжтой (СС Азийн уур амьсгалын сан-ийн хүрээнд хамгийн түгээмэл ангилал).

С ангилал: Байгаль орчин, нийгэмд үзүүлэх сөрөг нөлөө бага эсвэл огт байхгүй.

Эцсийн ангиллыг оролцогч талуудтай зөвлөлдөх, талбайн үзлэг, баримт бичгийн хяналт, шаардлагатай тохиолдолд гуравдагч талын шинжээчдийн оролцоог багтаасан БОНЗ хянан баталгаа ажиллагааны дараа тогтооно.

ОУСК-ийн эрсдэлийн ангилал	Ангиллын тайлбар	Харьцуулах боломжтой УАНС БОНС (ESS) эрсдэлийн ангилал
А	Олон талт, буцаан сэргээх боломжгүй эсвэл урьд өмнө тохиолдож байгаагүй ноцтой байгаль орчин, нийгмийн сөрөг эрсдэл болон/эсвэл нөлөөлөл.	А
В	Цөөн тооны, ихэвчлэн тодорхой талбайд хязгаарлагдсан, ихэнхдээ буцаан сэргээх боломжтой бөгөөд саармагжуулах арга хэмжээгээр хялбархан шийдвэрлэх боломжтой байгаль орчин, нийгмийн сөрөг эрсдэл болон/эсвэл нөлөөлөл.	В
С	Байгаль орчин, нийгэмд сөрөг эрсдэл болон/эсвэл нөлөөлөл маш бага эсвэл огт байхгүй.	С

Үндэслэл / Тодорхойлсон гол эрсдэлүүд

Хянан баталгааны (DD) төлөвлөгөө ба төсөв

- Тусгай мэргэжилтэн шаардлагатай эсэх;
- Хянан баталгаа болон талбайн үзлэг хийх төлөвлөсөн огноо;
- Тооцоолсон төсөв.

Хүлээн авсан баримт бичиг / Ашигласан мэдээлэл

Ерөнхий баримт бичгүүд	Тийм/Үгүй	Тайлбар
Газрын өмчлөх эрхийн гэрчилгээ / Түрээсийн гэрээ		

Бизнес төлөвлөгөө ба ТЭЗҮ		
Байгаль орчин, нийгмийн бодлого / БОНМС		
Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнүүд (БОМТ)		
Компанийн засаглалын бодлого / Ёс зүйн төлөвлөгөө		
Байгууллагын бүтэц / БОНЗ хариуцсан ажилтнуудын CV		
БОНЗ удирдамж / Салбарын бодлогууд		
ОУСБ гэрчилгээ / Аудитын тайлангууд		
Хүний нөөцийн бодлого ба Ёс зүйн дүрэм		
Эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын төлөвлөгөө ба журам		
Байгаль орчин, нийгмийн (БОН) хяналт-шинжилгээний журам / Осол, зөрчлийн бүртгэл		
Галын аюулгүй байдал ба онцгой байдлын үед авах хариу арга хэмжээний төлөвлөгөө		
Гамшгийн эрсдэлийн удирдлагын төлөвлөгөө		
EIA / БОННУ / БОНМТ / Засч залруулах үйл ажиллагааны төлөвлөгөө		
Оролцогч талуудтай харилцах төлөвлөгөө		
Уугуул иргэдийн төлөвлөгөө (УИТ) болон ЧУМСЗ-ийн баримтжуулсан нотолгоо		
Гомдол барагдуулах механизм (ГБМ)		
Байгаль орчны зөвшөөрөл, лицензүүд		
БОНЗ хяналт-шинжилгээ ба хянан үнэлэх төлөвлөгөө		
Компанийн эсвэл төслийн вэбсайт		
Медиа / Хэвлэлийн мэдээлэл		
Спутник зураг / Газрын зураг		
Бусад дэмжих баримт бичиг		

Хавсралт В Байгаль орчин, нийгмийн скрининг ба ангиллын загвар

Дэд төслүүдэд санал болгож буй энэхүү скринингийн загварыг байгаль орчин, нийгмийн боломжит эрсдэл, нөлөөллийг үнэлэж, ангилахад ашиглана. Ангиллын үйл явц УАНС-ийн Байгаль орчин, нийгмийн стандарт, УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлого болон ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандартуудтай нийцсэн байна.

Төслийн мэдээлэл:

Төслийн нэр:

Байршил:

Хэрэгжүүлэгч түнш / Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн тал:

Салбар / Технологи:

Эхлэхээр төлөвлөсөн огноо:

Скринингийн шалгах хуудас

Төсөл нь дараах зүйлсийн аль нэгэнд хамарч буй эсэх эсвэл үүсгэх магадлалтай юу (хамаарах бүхнийг тэмдэглэнэ үү):

- Их хэмжээний газар чөлөөлөлт эсвэл хүн, мал амьд биетийн нүүлгэн шилжүүлэлт
- Уугуул иргэд эсвэл уламжлалт газар нутагт үзүүлэх нөлөөлөл
- Хамгаалалттай бүс нутаг эсвэл амьдрах орчинг доройтуулах үйл ажиллагаа
- Аюултай бодис ашиглах эсвэл аюултай хог хаягдал үүсгэх
- Хөдөлмөрийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын ноцтой эрсдэл
- Албан бус хөдөлмөр, эсвэл хүүхдийн/албадан хөдөлмөр эрхлэлт
- Экосистемийн үйлчилгээ эсвэл биологийн олон янз байдлын алдагдал
- Жендерт суурилсан ялгаварлан гадуурхалт эсвэл оролцооноос хасагдах эрсдэл
- Соёлын өвийн дурсгалт газрууд нөлөөлөлд өртөх магадлал
- БМХД (бэлгийн мөлжлөг, хүчирхийлэл, дарамт)-ийн боломжит эрсдэл
- Орон нутгийн иргэдтэй зөрчил үүсэх өндөр эрсдэл

Эрсдэлийн ангилал (урьдчилсан)

- В ангилал: Дунд зэргийн эрсдэл (БОНМТ/БОНУАТ-аар саармагжуулах боломжтой)
- С ангилал: Бага эсвэл үл мэдэгдэх эрсдэл

Ангиллын үндэслэл:

Скрининг хийсэн:

Огноо:

Ангилал тус бүрээр хэрэгжүүлэх алхам

В ангиллын хувьд:

- Бүрэн хэмжээний БОННУ болон БОНМТ шаардагдаж болзошгүй

-
- Жендерийн үнэлгээ болон ЖАХТ заавал
  - Оролцогч талуудтай харилцах төлөвлөгөө (ОТӨТ) заавал
  - Гомдол барагдуулах механизм (ГБМ) боловсруулна.

С ангиллын хувьд:

- Хялбаршуулсан шалгах хуудас болон менежментийн төлөвлөгөө
- Скрининг хийсэн баримт бичгийг хадгалж, ирүүлнэ
- ОТӨТ болон суурь ГБМ хэрэгжүүлэх зөвлөмж

Хавсралт С: Байгаль орчин, нийгмийн хянан баталгааны тайлан

Оршил

- БОНЗ үйл явцын товч тайлбар: огноо, айлчлалууд, оролцсон шинжээчид
- Хянаж үзсэн баримт бичгийн жагсаалт (хавсралт)
- Ярилцлага хийсэн хүмүүсийн жагсаалт (хавсралт)
- Хянан баталгааны (DD) үйл явцын аливаа хязгаарлалтыг дурдана уу
- Үнэлсэн эсвэл хамаарах стандартууд:

Стандартууд / Шаардлагууд	Хамаарах эсэх	Үнэлэгдсэн
УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлого		
ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандартууд		
Хасах жагсаалт		
ОУХБ-ын Суурь конвенцууд		
Бусад зээлдүүлэгчдийн шалгуур		

Эрсдэлийн ангилал

Төслийн төрөл, хэмжээ, байршлыг харгалзан үзсэн тухайн төслийн БОНЗ эрсдэлийн түвшинг тодорхойлох товч мэдээлэл.

- Төслийн ангилал: В эсвэл С ангилал

ОУСК-ийн эрсдэлийн ангилал	Ангиллын тайлбар	Харьцуулах боломжтой УАНС БОНС (ESS) эрсдэлийн ангилал
В	Цөөн тооны, ихэвчлэн тодорхой талбайд хязгаарлагдсан, буцаан сэргээх боломжтой бөгөөд саармагжуулах арга хэмжээгээр хялбархан шийдвэрлэх боломжтой байгаль орчин, нийгмийн сөрөг эрсдэл болон/эсвэл нөлөөлөл.	В
С	Байгаль орчин, нийгэмд сөрөг эрсдэл болон/эсвэл нөлөөлөл маш бага эсвэл огт байхгүй.	С

Үндэслэл / Тодорхойлсон гол эрсдэлүүд

Орон нутгийн болон олон улсын холбогдох хууль тогтоомжийг мөрдөх байдал

Орон нутгийн хууль тогтоомж, олон улсын гэрээ хэлэлцээр болон тэдгээрийн шаардлагууд, үнэлгээ, мөн байгаль орчны байгууллагаас олгосон эсвэл олгохоор төлөвлөсөн зөвшөөрлүүдийн шаардлагуудыг тодорхойлох

Хууль тогтоомж	Олгосон байгууллага	Зөвшөөрлийн агуулга (эрх)	Олгосон огноо	Хүчинтэй байх хугацаа дуусах огноо	Тайлбар

Байгаль орчин, нийгмийн шаардлагуудын нийцэл

ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандартуудын бүтэцтэй уялдуулан байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлийг үнэлэх, Сангийн нэмэлт БОН шаардлагуудыг мөрдөх байдал.

PS1: Байгаль орчин, нийгмийн эрсдэл ба нөлөөллийн үнэлгээ, менежмент

Гол бүрэлдэхүүн хэсгүүд (одоо байгаа эсвэл шинэчилсэн)	Үнэлгээ			Тайлбар
	Сул	Дунд	Сайн	
Байгаль орчин, нийгмийн бодлого				
Байгаль орчин, нийгмийн эрсдэл, нөлөөллийг тодорхойлох, үүнд:				
Суурь өгөгдөл цуглуулах				
Хувилбаруудын шинжилгээ				
Үнэлгээний аргачлал / Ач холбогдлын шалгуур				
Саармагжуулах арга хэмжээ				
Уур амьсгалын өөрчлөлт				
Хил дамнасан нөлөөлөл				
Хуримтлагдах нөлөөлөл				
Бизнес ба хүний эрх				
Сул дорой эмзэг бүлгүүд				
Жендер				
Гуравдагч этгээдэд үзүүлэх нөлөөлөл				

Нийлүүлэлтийн сүлжээнүүд				
Бүс нутгийн, салбарын эсвэл стратегийн үнэлгээ				
Менежментийн хөтөлбөр / БОНМС				
Байгууллагын чадавх ба ур чадвар				
Онцгой байдлын бэлэн байдал ба хариу арга хэмжээ				
Хяналт-шинжилгээний тогтолцоо				
Оролцогч талуудын оролцоо				
Оролцогч талуудын шинжилгээ ба оролцооны төлөвлөлт				
Мэдээлэл ил болгох				
Зөвлөлдөх үйл явц / Мэдээлэлд суурилсан зөвлөлдөх оролцоо				
Уугуул иргэд				
Уугуул иргэд оршин байгаа эсэхийг тодорхойлох, хамаарах байдлын скрининг				
Уугуул иргэдэд үзүүлэх нөлөөллийг тодорхойлох (эдийн засаг/нийгэм/соёл/байгаль орчин)				
Зайлсхийх/багасгах/нөхөн олговор олгох (саармагжуулах шатлал) ба хугацаатай төлөвлөгөө (УИТ эсвэл уугуул иргэдийн бүрэлдэхүүнтэй төлөвлөгөө)				
PS1-тэй нийцсэн оролцооны үйл явц (мэдээлэлд суурилсан зөвлөлдөх уулзалт, оролцоо, тухайн соёлын тохирсон, төлөөллийн байгууллагуудаар дамжуулах, хугацаа хангалттай байх)				
Шаардлагатай тохиолдолд ЧУМС3-ийг эрэлхийлж баримтжуулах — (газар/уламжлалт нөөц; нүүлгэн шилжүүлэлт; соёлын чухал өв; уугуул иргэдийн мэдлэг ашиглах) — УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлогын тодорхойлолт, үйл ажиллагааны шаардлагад нийцсэн байдал				
Газар өмчлөх, эзэмших уламжлалт арга, ашиглалтад буй газар ба байгалийн нөөцөд хамаарах ЧУМС3 баримтжуулалт (УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлоготой нийцсэн); үнэлгээ, жендерийн хүртээмжтэй байдал, эрхийн				

талаарх мэдээлэл, нөхөн олговор/үр өгөөжийн хуваарилалт				
Тэргүүн ээлжинд уугуул иргэдийг нүүлгэн шилжүүлэхээс зайлсхийнэ, зайлшгүй тохиолдолд ЧУМСЗ-ийг авч, баримтжуулна (УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлоготой нийцсэн); PS5-тай нийцэл				
Уугуул иргэдэд нөлөөлөх чухал соёлын өв — зайлсхийхийг нэн тэргүүнд; зайлшгүй тохиолдолд ЧУМСЗ-ийг авч, баримтжуулна (УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлоготой нийцсэн)				
Уугуул иргэдийн мэдлэг/шинэ санаа/практикийг арилжааны зорилгоор ашиглах — ЧУМСЗ-ийг авна (УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлоготой нийцсэн) + шударга, тэгш үр өгөөжтэй хуваарилалт				
Хөгжлийн үр өгөөж ба хэрэгжилт (соёлын хувьд тэгш, тохирсон; тухайд нь тохирсон)				
Төрөөс уугуул иргэдийн талаар баримталдаг бодлого, холбоотой асуудлууд — үйлчлүүлэгчтэй хамтын ажиллагаа болон зөрүүг нөхөх арга хэмжээ				
ЧУМСЗ үйл явцын баримтжуулалт болон тохиролцоо, нотолгоо				
Уламжлалт мэдлэг, нөөцийн шилжилт, засаглал (УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлого болон УИТХ-тэй нийцүүлэн үр өгөөжийг шударга хуваарилах, уламжлалт мэдлэгийг хамгаалах, нөөц дээр шийдвэр гаргах эрх мэдлийг хангах механизмын үнэлгээ).				
Жендерийн мэдрэмжтэй бодлогын үнэлгээ (ялгаварлан гадуурхахгүй байх, дарамтаас хамгаалах, тэнцүү цалин) болон дэд бүтцийн боломж (ариун цэврийн тусдаа байгууламж, хөхүүл эхчүүдийн өрөө) ба аюулгүй тээвэр				
Төрийн оролцогч талуудтай харилцах үйл явц дахь хувийн хэвшлийн хариуцлага				
Гадаад харилцаа холбоо				
Нөлөөлөлд өртсөн олон нийтэд зориулсан гомдол барагдуулах механизм				

Мэдээлэл ил болголт, тайлагнал				
Нөлөөлөлд өртсөн олон нийтэд тогтмол мэдээлэл хүргэх, тайлагнах				

БОНМС

- Хэрэгжиж буй механизм болон хэрэгжүүлэх шатандаа байгаа үйл ажиллагааг тайлбарлана.
- Боломжит баримт бичгүүд: Байгаль орчин, нийгмийн бодлого, эрсдэл ба нөлөөллийн үнэлгээ, менежментийн хөтөлбөрүүд болон хяналт-шинжилгээний тогтолцоо.
- Дээд удирдлагаар баталгаажуулсан болон ажилтнуудад мэдээлсэн байдал.

БОНМС хэрэгжүүлэх байгууллагын чадавх

- Удирдах албан тушаалтан, ажилтнуудын үүрэг, хариуцлага, ялангуяа дараагийн сэдэвчилсэн чиглэлүүдэд анхаарал хандуулна:
- байгаль орчны менежмент, эрүүл мэнд ба аюулгүй байдал, олон нийттэй харилцах.

Оролцогч талуудын оролцоо

- Нөлөөлөлд өртсөн олон нийт болон
- уугуул иргэдийг тодорхойлох, тэдэнтэй харилцах журмыг тайлбарлана уу.

Гадаад харилцаа холбоо ба гомдол барагдуулах механизм

- Холбогдох оролцогч талууд, ялангуяа
- нөлөөлөлд өртсөн олон нийт болон уугуул иргэдтэй харилцах тогтолцоог тайлбарлана уу.
- Хэрэгжиж буй гомдол барагдуулах механизмыг тайлбарлаж, үнэлнэ үү.

Тайлагнал ба мэдээлэл ил болголт

- Тайлагналын тогтолцоо, давтамж болон тайлагнах мэдээллийн төрлийг тайлбарлана уу.

PS2: Хөдөлмөр эрхлэлт ба ажлын нөхцөл

Гол асуудлууд	Үнэлгээ			Тайлбар
	Сул	Дунд	Сайн	
Хүний нөөцийн бодлого				
Ажлын нөхцөл, хөдөлмөрийн гэрээний нөхцөл				
Ажилчдын байр, сууц				
Ажилчдын эрх ашгийг хамгаалах байгууллагууд				

Ялгаварлан гадуурхахгүй байх, тэгш боломж				
Ажиллах хүчний цомхотгол				
Хөдөлмөрийн гомдол барагдуулах механизм				
Хүүхдийн хөдөлмөр				
Албадан хөдөлмөр эрхлэлт				
Хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, эрүүл ахуй				
Гэрээт гүйцэтгэгчдийн менежмент				
Анхдагч нийлүүлэлтийн сүлжээнд тавих хяналт				

Хүний нөөцийн бодлого ба хөдөлмөрийн харилцаа

- Хөдөлмөрийн гэрээ, нийгмийн даатгал,
- Хөдөлмөр эрхлэх доод нас, ажлын цаг, хамтын хэлэлцээр байгаа эсэх,
- Хуульд энэ талаар тодорхой заалт байхгүйн улмаас компани хамтын хэлэлцээрийг хориглодог эсэх, эсвэл 18 нас хүрээгүй хүүхдийг мөлжлөгийн хэлбэрээр ажиллуулдаг эсэх,
- Эдгээр асуудлаар гэрээт ажилчид болон үйлчилгээ үзүүлэгчидтэй байгуулсан гэрээнд зохистой хяналт тавьж буй эсэх,
- Байгаль орчин, нийгмийн асуудлуудыг тусгасан эсэх,
- Эмэгтэйчүүд болон цөөнхийн бүлгүүдэд тэгш боломж олгож буй эсэх,
- Ажлын нөхцөл нь ОУХБ-ын Суурь конвенцуудтай нийцэж буй эсэх

Хөдөлмөрийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдал

- Ажлын нөхцөлийн онцлог: ургац хураалтын ажил, хүнд машин механизм ашиглалт, Хортон шавж устгалын хэрэглээ ба менежмент,
- Урьдчилан сэргийлэх шаардлагатай арга хэмжээ авч, хэрэгжүүлж буй байдал: ХАБЭА-ын сургалт, хувийн хамгаалах хэрэгсэл (PPE), дохиолол, онцгой байдлын төлөвлөгөө,
- Хэрэгжүүлээгүй арга хэмжээ,
- Эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын төлөвлөгөө байгаа эсэх,
- Осол, зөрчил бүртгэгдсэн эсэх, урьдчилсан арга хэмжээ авсан эсэх,

PS3: Нөөцийн үр ашиг ба бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх

Гол асуудлууд	Үнэлгээ			Тайлбар
	Сул	Дунд	Сайн	
Нөөцийн үр ашиг				
Усны хэрэглээ ба цэвэрлэгээ				
Бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх				
Бохирдуулагч ялгаралт				
Бохирдсон газар				
Хог хаягдлын менежмент				
Аюултай материал менежмент				
Хортон шавж устгалын хэрэглээ ба удирдлага (хамаарах тохиолдолд)				
Ашиглаж буй пестицид бүрийг тус тусад нь бөглөнө (хамаарах тохиолдолд)				

Байгаль орчны нөлөөлөл

- Боломжит нөлөөллүүдийг тодорхойлж БОНМС-д тусгасан эсэх. Анхааралд авагдаагүй үлдсэн боломжит нөлөөлөл байгаа эсэх,
- Хог хаягдал, ус, ялгарлын зохистой менежментийн тогтолцоо хэрэгжиж буй эсэх

Химийн бодисын хэрэглээ

- Химийн бодисыг аюулгүй ашиглах (хэрэглэх, хадгалах, устгах)-тай холбоотой төлөвлөгөө байгаа эсэх,
- Олон улсад хориглосон химийн бодис ашиглаж буй эсэх,
- ДЭМБ-ын маш аюултай Хортон шавж устгалын жагсаалтад багтсан пестицид ашиглаж буй эсэх (хамаарах тохиолдолд)

PS4: Олон нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдал ба хамгаалалт

Гол асуудлууд	Үнэлгээ			Тайлбар
	Сул	Дунд	Сайн	

Орон нутгийн эрүүл мэнд ба аюулгүй байдал				
Ерөнхий шаардлагууд				
Тоосжилт / агаарын чанар				
Дуу чимээ				
Чичиргээ				
Сүүдэр / харагдах байдлын нөлөөлөл				
Дэд бүтэц ба тоног төхөөрөмж, загварчлал ба аюулгүй байдал				
Замын хөдөлгөөн ба тээвэр				
Экосистемийн үйлчилгээ /байгалийн нөөцтэй холбоотой асуудлууд				
Аюултай материалд өртөх эрсдэл				
Өвчинд өртөх (ус)				
Онцгой байдлын бэлэн байдал ба хариу арга хэмжээ				
Талбайн хамгаалалт ба хамгаалалтын ажилтнууд				

Орон нутгийн эрүүл мэнд ба аюулгүй байдал

- Олон нийтэд нөлөөлж болзошгүй эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын ямар асуудлууд (дуу чимээ, тоосжилт, осол, аюултай материал, усны бохирдол) тодорхойлогдсон бэ? Анхааралд авагдаагүй үлдсэн асуудал байгаа эсэх,
- Саармагжуулах хангалттай арга хэмжээ авч буй эсэх, БОНМС-д тусгасан эсэх,
- Гомдол барагдуулах зохистой механизм байгаа эсэх

Хамгаалалтын ажилтнууд

- Компанийн хамгаалалтын ажилтан төслийн талбайгаас гадуур явж буй хүмүүст учирч болзошгүй эрсдэлийг бууруулах талаар хамгаалалтын ямар арга хэмжээ авсан бэ?
- Тэд Аюулгүй байдал ба Хүний эрхийн зарчмуудаар сайн дураар сургалтад хамрагдсан уу?

PS5: Газар эзэмшил ба албадан нүүлгэн шилжүүлэлт

Гол асуудлууд	Үнэлгээ			Тайлбар
	Сул	Дунд	Сайн	
Төслийн загвар				
Нүүлгэн шилжүүлэлтэд өртсөн хүмүүст олгох нөхөн олговор ба үр өгөөж				
Олон нийттэй харилцах				
Гомдол барагдуулах механизм				
Нүүлгэн шилжүүлэлт / амьжиргааг сэргээх төлөвлөгөө ба хэрэгжилт				
Хүн, мал, ан амьтны нүүлгэн шилжүүлэлт				
Эдийн засгийн нүүлгэн шилжүүлэлт				
Төрөөс удирдан явуулж буй нүүлгэн шилжүүлэлтийн арга хэмжээний хүрээнд хувийн хэвшилд ногдох хариуцлага				

- Газрын эзэмшилтэй холбоотой маргаан байгаа эсэх,
- Төсөл нь бие махбодын болон эдийн засгийн нүүлгэн шилжүүлэлтээс зайлсхийх эсвэл багасгахаар төлөвлөгдсөн эсэх,
- Хэрэв нүүлгэн шилжүүлэлт зайлшгүй хийгдэхээр бол нүүлгэн шилжүүлэлт эсвэл амьжиргаа сэргээх төлөвлөгөө боловсруулсан уу? Үйл явц нь оролцоонд суурилсан эсэх, компани зохистой нөхөн олговор санал болгосон эсэх,

PS6: Биологийн олон янз байдлыг хамгаалах ба амьд байгалийн нөөцийн тогтвортой менежмент Нөөц

Гол асуудлууд	Үнэлгээ			Тайлбар
	Сул	Дунд	Сайн	
Амьдрах орчин				
<i>Байгалийн амьдрах орчин</i>				
<i>Чухал амьдрах орчин</i>				
Хуулиар хамгаалагдсан болон олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн бүс нутгууд				
<i>Дайвар түрэмгий харь гаралтай зүйлс</i>				
Биологийн олон янз байдлыг хүндэтгэсэн газар ашиглалтын загварчлал ба төлөвлөлт				
Биологийн олон янз байдалд үзүүлэх эрсдэл, нөлөөллийг тодорхойлох				
Саармагжуулах үе шатыг хэрэгжүүлэх				

Газрын ашиглалтын төлөвлөгөө, анхдагч ойд өөрчлөлт оруулалт болон Өндөр хамгаалалтын ач холбогдол бүхий бүсийн (HCV) үнэлгээ

- Төслийн газрын ашиглалтын өнөөгийн болон төлөвлөж буй байдлыг тодорхой тайлбарлана уу.
- 1994 оноос хойш тухайн төсөл нь байгалийн ой (natural forests)-г өөрчилсөн (conversion) эсэх талаарх нотолгоо бий юу, эсхүл төслийн үйл ажиллагаа цаашид байгалийн ойд өөрчлөлт оруулах магадлалтай юу?
- Төсөл нь хамгаалалтын зорилгот бүс (target conservation area)-д хамаарах эсэх?
- Төслийн талбайд Өндөр хамгаалалтын ач холбогдол бүхий бүс (High Conservation Value – HCV) тодорхойлогдсон уу? Уг үнэлгээг орон нутгийн оролцогч талууд баталгаажуулсан уу? Эрсдэлийг бууруулах арга хэмжээ (mitigation measures) хэрэгжиж байгаа эсэх, мөн тэдгээрийн хэрэгжилт тогтмол хянагдаж байгаа эсэх?

Эрсдэлийн үнэлгээ ба саармагжуулах үе шат

- БОНМС-д тухайн бүс нутгийн биологийн үнэ цэнийг үнэлж дээрх эрсдэлүүдийг төслийн хамрах хүрээнд тусгасан эсэх,
- Ялангуяа биологийн олон янз байдал, экосистемд үзүүлэх сөрөг нөлөөг (амьдрах орчны доройтол, алдагдал) саармагжуулах үе шатыг боловсруулж хэрэгжүүлсэн эсэх,
- Олон нийтийн зүгээс нөлөөлөлд өртсөн биологийн олон янз байдал, экосистемд өгөх олон талт үнэлгээг харгалзан үзсэн эсэх

PS7: Уугуул иргэд

Гол асуудлууд	Үнэлгээ			Тайлбар
	Сул	Дунд	Сайн	
Уугуул иргэд оршин байгаа эсэхийг тодорхойлох, хамаарах байдлын талаар хийх скрининг				
Уугуул иргэдэд үзүүлэх нөлөөллийг тодорхойлох (эдийн засаг/нийгэм/соёл/байгаль орчин)				
Зайлсхийх/багасгах/нөхөн олговор олгох (саармагжуулах үе шат) болон хугацаат төлөвлөгөө (уугуул иргэдийн төлөвлөгөө УИТ)				
PS1-тэй нийцсэн оролцооны үйл явц (тухайн нутгийн соёлд суурилсан, төлөөллийн байгууллагаар дамжуулан мэдээлэл солилцох, зөвлөлдөх уулзалт хийх зэргээр оролцоог хангах)				
УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлогыг хэрэгжүүлэхдээ үйл ажиллагааны нийцлийг хангаж шаардлагатай тохиолдолд ЧУМСЗ-ийг эрэлхийлж баримтжуулна (газар/уламжлалт нөөц; нүүлгэн шилжүүлэлт; соёлын чухал өв; уугуул иргэдийн мэдлэг ашиглах)				
<i>Уламжлалт өмчлөл, уламжлалт ашиглалтад буй газар ба байгалийн нөөцөд хамаарах ЧУМСЗ баримтжуулалт (УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлоготой нийцсэн); үнэлгээ нь жендерийн хүртээмжтэй аргачлал, эрхийн талаарх мэдээлэл, нөхөн олговор/үр өгөөж хуваарилалтыг багтаана.</i>				
Нэн тэргүүнд уугуул иргэдийг нүүлгэн шилжүүлэхээс зайлс хийх; зайлшгүй тохиолдолд ЧУМСЗ авч баримтжуулах (УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлоготой нийцсэн); PS5-ын нөхөн олговрын зарчимтай нийцлийг хангана.				
Уугуул иргэдэд нөлөөлөх соёлын үнэт өвийг хөндөхөөс зайлс хийх; зайлшгүй тохиолдолд ЧУМСЗ авч баримтжуулна (УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлоготой нийцүүлэн).				
Уугуул иргэдийн мэдлэг/шинэ санаа/практикийг арилжааны зорилгоор				

ашиглах — ЧУМСЗ авна (УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлоготой нийцсэн) + шударга, тэгш, үр өгөөж хуваарилах механизмуудыг боловсруулна				
Хөгжлийн үр өгөөж ба хэрэгжилт (тухайн соёлд тохирсон; <i>цаг тухайд нь, тэгш</i>)				
<i>Төрөөс удирдсан уугуул иргэдтэй холбоотой асуудлууд — үйлчлүүлэгчтэй хамтын ажиллагаа ба зөрүүг нөхөх арга хэмжээ</i>				
ЧУМСЗ-ийн үйл ажиллагаа, тохиролцсон нотолгоог баримтжуулах				

PS8 – Соёлын өв

Гол асуудлууд	Үнэлгээ			Тайлбар
	Сул	Дунд	Сайн	
Соёлын өвийн хамрах хүрээ ба тодорхойлолт (биет өв, соёлын үнэ цэнтэй өвөрмөц байгалийн тогтоц, арилжааны зорилгоор ашиглагдах тодорхой биет бус өв)				
Хууль тогтоомж мөрдөх + олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн практикийг ашиглах; БОНМС-ээр дамжуулан удирдах				
Скрининг ба мэргэшсэн мэргэжилтнүүдийг ашиглах				
Байршил/загварчлал томоохон сөрөг нөлөөллөөс зайлс хийх байдлаар төлөвлөх; БОНМС-д санамсаргүй олдвор илрүүлсэн тохиолдолд авах арга хэмжээ, жумыг тусгах				
Урт хугацаанд соёлын зориулалтаар ашиглагдаж ирсэн өвийн талаар нөлөөлөлд өртсөн олон нийт болон эрх бүхий холбогдох байгууллагуудтай зөвлөлдөх				
Соёлын өв илэрсэн төслийн талбай болон ойролцоох газарт олон нийтэд нэвтрэх боломжоор хангах, эсвэл өөр хувилбараар нэвтрэх боломж бүрдүүлэх				
Дахин сэргээх боломжтой соёлын биет өвийг зайлуулах/нөлөөлөх — саармагжуулах үе шатыг хэрэгжүүлэх (зайлс хийх → багасгах,/байран дээр нь сэргээх → өөр газарт сэргээх → нөхөн олговор олгох)				
Дахин сэргээх боломжгүй соёлын өвийг зайлуулах — зөвхөн бүх нөхцөл хангагдсан тохиолдолд (боломжит өөр хувилбар байхгүй; төслийн үр өгөөж нь алдагдлаас давсан; боломжит хамгийн сайн технологи ашиглах)				

Соёлын үнэт өв — гэмтээхгүй зайлуулах/өөрчлөх/ зайлшгүй тохиолдолд шударга хэлэлцээний хүрээнд Мэдээлэлд суурилсан зөвлөлдөх уулзалт ба оролцоо (ICP)-г хангах, үр дүнг баримтжуулах; гадаад шинжээчдийг татан оролцуулах				
Хуулиар хамгаалагдсан соёлын өвийн бүс/хамгаалалтын зурваст байрлах төслүүд — нэмэлт арга хэмжээ (журам/менежментийн төлөвлөгөөг мөрдөх; ивээн тэтгэгчид/удирдлагууд/олон нийттэй зөвлөлдөх; хамгаалалтын зорилгыг дэмжих)				
Биет бус соёлын өвийг арилжааны зорилгоор ашиглах — хамрах хүрээ, эрх, үр дагаварыг мэдээлэх; ICP-г шударга хэлэлцээний хүрээнд хэрэгжүүлэх; шударга, тэгш үр өгөөж хуваарилах				

Шинжилгээний хураангуй буюу дүгнэлт

- Үнэлгээ хийхэд хамааралтай хамгийн чухал асуудал, эрсдэлүүдийг тодорхойлж, тэдгээрт хариу өгөх менежментийн үнэлгээтэй уялдуулан дүгнэлт гаргана. Ингэхдээ хяналт шинжилгээгээр илэрсэн гол зөрчлүүд, тэдгээрийг шийдвэрлэх компани дахь өнөөгийн чадавх, хүсэл эрмэлзлэлийг тайлбарлана.

Тодорхойлсон гол эрсдэлүүд	Менежментийн чадавх	Сул тал ба зөрчлүүд	Сул тал, зөрчлүүдийг шийдвэрлэх чадавх

Санал хураалт ба санал болгож буй Байгаль орчин, нийгмийн үйл ажиллагаа (БОНУАТ)-ны төлөвлөгөө

- Байгаль орчин, нийгмийн үүднээс уг төслийг дэмжих боломжтой эсэх талаар гаргасан шийдвэрийн мэдэгдэл. Хэрэв дутагдал илэрсэн бол уг шийдвэртэй холбогдуулан авах арга хэмжээнүүдийг уялдуулж болно.
- Илэрсэн эрсдэл, зөрчлийг шийдвэрлэхэд компаниас авах шаардлагатай арга хэмжээг тодорхойлж, тэдгээрийг Байгаль орчин, нийгмийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд (БОНУАТ) тусгана. Үүнд хариуцагч талууд, гүйцэтгэлийн үзүүлэлтүүд болон боломжит тохиолдолд хэрэгжүүлэх хугацаа, тооцоолсон зардлыг багтаана.

Байгаль орчин, нийгмийн нийцлийн аудит (БОННА (ESCA)) болон одоо байгаа хөрөнгийн БОНХБ (ESDD)-ийн удирдамж

Энэхүү удирдамж нь тогтсон үйл ажиллагаатай компаниудын хэрэгжүүлж буй төсөл хөтөлбөр, байгууламжид хамаарах хөрөнгө оруулалтад хэрэглэгдэнэ. Энэ нь ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарт 1 болон Сангийн БОНМС-ийн хянан баталгаа журмыг нөхнө.

Зорилго:

- Байгаль орчин, нийгмийн өнөөгийн гүйцэтгэлийг үндэсний зохицуулалт, ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандартууд болон Сангийн БОНЗ шаардлагуудтай харьцуулан үнэлэх;
- Олон жилээр үргэлжилж буй нийцэлгүй байдал, хуримтлагдсан хариуцлагыг тодорхойлох;
- Засч залруулах арга хэмжээг Байгаль орчин, нийгмийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (БОНУАТ)-өөр дамжуулан санал болгох.

БОННА (ESCA) / БОНХБ (ESDD) тайлангийн ердийн бүтэц:

- Гүйцэтгэх хураангуй ба зорилтууд
- Төсөл / Байгууламжийн тойм
- Хууль эрх зүй ба институцийн хүрээний хяналт
- Түүхэн үйл ажиллагаа ба хуримтлагдсан хариуцлага
- Нийцлийг Үндэсний байгаль орчин, нийгмийн шаардлагуудтай харьцуулан үнэлэх
- Нийцлийг ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандартуудтай (PS1–PS8) харьцуулан үнэлэх
- Зөрчил ба эрсдэлийг тодорхойлох (байгаль орчин, хөдөлмөрийн аюулгүй байдал, олон нийт, БМХД гэх мэт)
- Засч залруулах үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (хариуцлага, хугацаа, төсөвтэй)
- Хяналт-шинжилгээ ба тайлагналын шаардлагууд
- Дүгнэлт ба зөвлөмжүүд

Гарах үр дүн:

БОННА (ESCA) / БОНХБ (ESDD) тайланд үр дүнгийн хураангуй, гэрэл зургийн нотолгоо, шийдвэрлэх асуудлуудыг эрэмбэлсэн БОНУАТ матрицыг заавал багтаана. Багцын компанид санхүүжилт олгохоос өмнө илэрсэн нийцэлгүй ноцтой байдал, хуримтлагдсан бохирдолыг засч залруулах арга хэмжээг авахын тулд хараат бус зөвлөхийг үйл ажиллагаандаа татан оролцуулах ёстой.

Хавсралт D: Хасах жагсаалт

Сан нь байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлийн А ангилалд хамаарах компаниудад хөрөнгө оруулахгүй. Байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлийн В эсвэл С ангилалд багтсан боломжит компаниуд л хөрөнгө оруулалтад хамаарна.

Сан нь дараах жагсаалтад дурдсан бүтээгдэхүүн, бодис эсвэл үйл ажиллагаанд оролцдог компаниудад хөрөнгө оруулахгүй:

- Байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлийн А ангилалд хамаарах бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ эрхлэгч эсвэл БОН А ангилалд орсон түүхтэй, бизнесийн загвартай,
- Хүлээн авагч улсын болон Францын хууль тогтоомж, эсвэл олон улсын конвенц, хэлэлцээрээр хууль бус гэж тооцогдох, эсвэл олон улсад хориглосон аливаа бүтээгдэхүүн, үйл ажиллагааны үйлдвэрлэл, хэрэглээ, худалдаа эрхэлдэг (эмийн бүтээгдэхүүн, пестицид/гербицид, озоны үе давхаргыг задалдаг бодис, ПХБ (полихлоржуулсан бифенил)-аар агуулагдах бүтээгдэхүүн, Зэрлэг амьтан, ургамлын ховордсон зүйлийн олон улсын худалдааны тухай конвенц (CITES)-ээр зохицуулагдсан зэрлэг амьтан эсвэл тэдгээрийн бүтээгдэхүүн);
- Согтууруулах ундааны үйлдвэрлэл, худалдаа (шар айраг, дарснаас бусад);
- Тамхины үйлдвэрлэл, худалдаа;
- Мөрийтэй тоглоом, казино болон түүнтэй адилтгах аж ахуйн нэгжийн үйлдвэрлэл, худалдаа;
- Асбестын ширхэгт материалын үйлдвэрлэл, хэрэглээ, худалдаа;
- Далайд 2.5 км-ээс урт тор ашигладаг хөвөгч торон загас агнуур;
- Албадан хөдөлмөр эрхлэлт, хүүхдийн хөдөлмөрийн мөлжлөг зэрэг хэлбэрийг агуулсан үйлдвэрлэл, ажил үйлчилгээ;
- Анхдагч халуун орны чийглэг ойд арилжааны мод бэлтгэлийн үйл ажиллагааг санхүүжүүлэхгүй.
- Их хэмжээний аюултай химийн бодисын үйлдвэрлэл, худалдаа, хадгалалт, тээвэрлэлт, эсвэл арилжааны хэмжээнд аюултай химийн бодис ашиглах; Аюултай химийн бодист бензин, керосин болон бусад нефтийн бүтээгдэхүүн хамаарна;
- Тухайн бүс нутгийн иргэдийн зөвшөөрөлгүй үйлдвэрлэл, үйл ажиллагааг бүрэн баримтжуулсан болон уугуул иргэдийн өмчилдөг, эсвэл хууль ёсоор маргаан шийдвэрлэгдэж буй газар нутаг;
- Байгалийн нөөц (газар, ус зэрэг)-ийг зориудаар устгах, үр ашиггүй зарцуулах, эсвэл бохирдуулахад хүргэх үйл ажиллагаа;
- Генийн өөрчлөлттэй бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэл (GMO).
- Хүмүүсийн бие махбодын болон эдийн засгийн хувьд нүүлгэн шилжүүлэхэд хүргэж болзошгүй үйл ажиллагаа;
- ОУХБ (ОУХБ) эсвэл НЭГДСЭН ҮНДЭСТНИЙ БАЙГУУЛЛАГЫН ХҮНС, ХӨДӨӨ АЖ АХУЙН БАЙГУУЛЛАГА-ийн Уур амьсгалд нөлөөлөх хөдөө аж ахуйн ухаалаг шийдэл нэвтрүүлэхийг дэмжсэн баримт бичигт заасан Олон улсын хөдөлмөрийн стандартуудыг зөрчих;
- Амьдрах орчинг дордуулах, тогтвортой хөгжлийн болон менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлээгүй аливаа ойн төсөл;
- Базелийн конвенц болон холбогдох журамд нийцээгүй хог хаягдлын бүтээгдэхүүний хил дамнанас худалдаа;
- Порнографи буюу биеэ үнэлэхтэй холбоотой аливаа бизнес;
- Соёлын үнэт өвийг их хэмжээгээр гэмтээх, өөрчлөх, устгахтай холбоотой аливаа үйл ажиллагаа;

-
- Хүн амын тодорхой хэсгийг арьс өнгөөр ялгаварлан гадуурхах, ардчиллын эсрэг хэвлэл мэдээллийн үйл ажиллагаа, түгээлт;
  - Хүлээн авагч улс нь Кимберлийн болон ижил төстэй олон улсын хэлэлцээрүүдэд (одоо хүчин төгөлдөр үйлчилж буй эсвэл цаашид байгуулагдах) нэгдээгүй байж алмаазын уурхай ашиглах, арилжаалах;
  - Бүх төрлийн уул уурхай, ашигт малтмал олборлолт, боловсруулалт, тээвэрлэлтийн үйл ажиллагаа;
  - Нэгдсэн Үндэстний Байгууллага, Европын Холбоо болон/эсвэл Францын хориг арга хэмжээнд хамаарах аливаа салбар, үйлчилгээ;
  - ГМО (генийн өөрчлөлттэй организм)-ын үр, эсвэл трансген цэцэрлэгжүүлэлтийг дэмжсэн таримал ургамлын үйлдвэрлэл, ашиглалт, худалдаа, түгээлттэй холбоотой аливаа үйл ажиллагаа;
  - Газар худалдан авалт, нүүлгэн шилжүүлэлт хууль ёсны дагуу хийгдээгүй аливаа үйл ажиллагаа;
  - Жилд нэг сая тонн CO₂ эквивалентаас их цэвэр хүлэмжийн хийн ялгаруулалттай хөрөнгө оруулалт;
  - Нүүрс, нефть, хий дээр суурилсан цахилгаан станцууд, хайгуул, олборлолт, зориулалтын тээврийн үйл ажиллагаа, эсвэл чулуужсан түлш ашигладаг байгууламжтай холбоотой аливаа дэд бүтэц;
  - Нүүрс, нефть, хий (уламжлалт болон уламжлалт бус)-н хайгуул, олборлолт, эсвэл тэдгээрийг тээвэрлэхэд зориулагдсан аливаа үйл ажиллагаа;
  - Чулуужсан түлшний эх үүсвэрээс цахилгаан үйлдвэрлэх, хадгалах, олборлох, хайх байгууламжтай холбогдсон дэд бүтэц, хэрэв тухайн байгууламж жилд нэг сая тонн CO₂ эквивалентаас их хүлэмжийн хий ялгаруулдаг бол;
  - Дэд бүтэц нь дараах хоёр нөхцөлийг хоёуланг нь хангасан тохиолдолд тухайн байгууламжтай холбогдсон гэж үзнэ: (i) чулуужсан түлшний байгууламж байхгүй бол уг дэд бүтэц баригдахгүй байх; болон (ii) дэд бүтэцгүйгээр чулуужсан түлшний байгууламж өөрөө эдийн засгийн хувьд ашигтай байх боломжгүй байх.

Хавсралт Е: Байгаль орчин, нийгмийн үйл ажиллагааны жишиг төлөвлөгөө (БОНУАТ)

Энэхүү Байгаль орчин, нийгмийн үйл ажиллагааны жишиг төлөвлөгөө (БОНУАТ)-ий загвар нь дэд төслийн үнэлгээний явцад тодорхойлогдсон байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлийг удирдахад шаардагдах бүтэц болон үндсэн бүрэлдэхүүн хэсгүүдээс бүрдэнэ. БОНУАТ бүрийг тухайн төслийн онцлог нөхцөл, салбар, эрсдэлийн түвшинд нийцүүлэн боловсруулна.

Төслийн нэр:

Төслийн нэрийг энд оруулна уу

Хэрэгжүүлэгч түнш / Хөрөнгө оруулалт хийгдсэн тал:

Байгууллагын нэрийг оруулна уу

БОНУАТ боловсруулсан огноо:

ӨӨ/СС/ЖЖЖЖ

Байгаль орчин, нийгмийн эрсдэл ба саармагжуулах арга хэмжээнүүд

Эрсдэл / Нөлөөлөл	Саармагжуулах арга хэмжээ	Хариуцсан тал	Хугацаа (жишээ)	Төсөв / Тооцоолсон зардал
Барилгын ажлаас үүсэх дуу чимээ	Ажлын цагийг хязгаарлах; дуу чимээ багатай тоног төхөөрөмж ашиглах	Гүйцэтгэгч	202X оны II–III улирал	
Тухайн нутгийн олон нийтийн амьдралд саад учруулах	Олон нийттэй зөвлөлдөх, мэдээллийн самбар байрлуулах	Төслийн менежер	202X оны II улирал	
Жендерийн оролцоо	Эмэгтэйчүүдийг шийдвэр гаргалтын үйл ажиллагаанд оролцуулах, ажлын байраар хангах	Хүний нөөцийн ажилтан	Төсөл эхлэхэд	

Тайлбар: БОНУАТ нь хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний үр дүнд тулгуурлан тогтмол шинэчлэгдэж байдаг “амьд” баримт бичиг юм.

Хавсралт Ү: Газар чөлөөлөлт, нүүлгэн шилжүүлэлтийн хүрээ (ГЧНШХ) болон Нүүлгэн шилжүүлэлтийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (НШҮАТ) боловсруулах удирдамж

ГЧНШХ-ний үндэслэл

Энэхүү хавсралт нь Газар чөлөөлөлт, нүүлгэн шилжүүлэлтийн хүрээ (ГЧНШХ)-ээс гадна ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарт 5 болон УАНС-ийн Байгаль орчин, нийгмийн стандарт ын шаардлагад нийцүүлэн талбай тус бүрийн Нүүлгэн шилжүүлэлтийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (НШҮАТ) боловсруулахад зориулсан үйл явцын дэлгэрэнгүй удирдамж, загварын бүтцийг хамарна. Хавсралт дахь НШҮАТ-ийн загвар болон удирдамжийг газар чөлөөлөлт эсвэл нүүлгэн шилжүүлэлтийн нөлөөлөл үүсгэх үйл ажиллагаа явуулж буй Багцынбүх компани мөрдөнө.

Газар чөлөөлөлт ба нүүлгэн шилжүүлэлтийн хүрээ (ГЧНШХ) нь дэмжлэг авсан Багцын компанийн үйл ажиллагаанаас үүдэн гарах газар чөлөөлөлт, нүүлгэн шилжүүлэлтийн боломжит эрсдэл, нөлөөлөлд скрининг хийх, үнэлэх, нөхөн олговор олгох, удирдах үйл явцыг тодорхойлно. Үйл ажиллагааны тодорхой талбайд өртсөн хүмүүст ашиг хүртээх нарийвчилсан үнэлэлт гарсан даруйд ГЧНШХ-г холбогдох хамгаалалтын шаардлагад нийцсэн Газар чөлөөлөлт ба нүүлгэн шилжүүлэлтийн төлөвлөгөө (ГЧНШТ)-г боловсруулна.

ГЧНШСББ нь газар чөлөөлөлт болон/эсвэл нүүлгэн шилжүүлэлт, амьжиргааны түвшин алдагдах эрсдэлтэй аливаа үйл ажиллагаа нь үндэсний хууль тогтоомж болон Сангийн БОНЗ шаардлагатай нийцэж буй эсэхийг тодорхойлох суурь мэдээлэл болно.

Нүүлгэн шилжүүлэлтийн нөлөөлөл үүсгэх магадлалтай үйл ажиллагаа бүрт ГЧНШТ боловсруулна. ГЧНШСББ нь төсөл хэрэгжилтийн явцад нөлөөлөлд өртөх хүмүүсийг нүүлгэн шилжүүлэх шалгуур, хууль эрх зүйн орчин, ГЧНШТ боловсруулах үйл явц, түүний агуулга болон хэрэгжилтийн журам, мөн шаардлагатай институцийн зохион байгуулалтыг тодорхойлно.

ГЧНШХ-ний зорилго

Газар чөлөөлөлт болон нүүлгэн шилжүүлэлт нь газар, бэлчээр, бусад хөрөнгө, соёлын дурсгал, орлогын эх үүсвэр зэрэг бүтээмжтэй хөрөнгөнд нөлөөлөх үйл явцаас үүдэн хүмүүсийг нүүлгэн шилжүүлэхийг хэлнэ. Албадан нүүлгэн шилжүүлэлтийг сайн дурын нүүлгэн шилжүүлэлтээс ялгах гол онцлог нь эхнийх нь хүмүүсийн хүсэл зоригийн эсрэг явагддаг үйл явц бөгөөд ихэнх тохиолдолд тэд өөрсдийн шилжилт хөдөлгөөний санаачлагч байдаггүй.

Багцын компани төрөл бүрийн үйл ажиллагаа хэрэгжүүлэх явцаа газар чөлөөлөх зайлшгүй шаардлага үүсч болзошгүй бөгөөд үүний улмаас нөлөөлөлд өртсөн хүмүүст газар, тариалан, орон сууц, бусад барилга байгууламж зэрэг амьжиргааны эх үүсвэрээ алдах тохиолдолд нөхөн олговор олгох шаардлагатай тул албадан нүүлгэн шилжүүлэлттэй холбоотой Байгаль орчин, нийгмийн стандарт ын шаардлагууд хэрэгжих нөхцөл бүрдэж болзошгүй.

ГЧНШХ-ний зорилго нь Багцын компанийн үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхтэй холбоотой үүсэх газар чөлөөлөлт, нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох зэрэг асуудлыг зохистой шийдвэрлэхэд оршино.

ГЧНШХ-ний зорилтууд

ГЧНШХ-ний ерөнхий зорилго нь төсөл хэрэгжилтийн явцад газар чөлөөлөлт, нүүлгэн шилжүүлэлт, нөхөн олговортой холбоотой эрсдэл, нөлөөллийг хэрхэн удирдах талаар чиглэл өгөхөд оршино. ГЧНШХ нь нүүлгэн шилжүүлэлтээс зайлс хийхийг хангах бөгөөд хэрэв зайлс хийх боломжгүй бол нүүлгэн шилжүүлсэн болон дахин өөр газар суурьшсан хүмүүст алдагдлыг нь орлуулах өртгөөр нөхөн олговор олгох, төслөөс бий болсон үр өгөөжийг хүртээх зэрэг ыдэмжлэг үзүүлэхийг баталгаажуулна.

ГЧНШХ-ний зорилтууд:

1. Төсөл хэрэгжүүлэх үед зайлшгүй газар чөлөөлөх шаардлага үүссэн, хэрэв уг чөлөөлөлт эсвэл төслийн үйл ажиллагаа нь нийгэмд сөрөг нөлөө үзүүлэхээр бол эрсдэлийг боломжит хамгийн бага түвшинд барих;
1. Газар чөлөөлөлт зайлшгүй тохиолдолд үүнийг тогтвортой хөтөлбөрийн хүрээнд хэрэгжүүлж, нөлөөлд өртсөн хүмүүст төслийн үр өгөөж хүртээх боломжоор хангах;
2. Нүүлгэн шилжүүлэх нөлөөлд өртөх хүмүүст учир байдлыг ойлгуулж таниулах зөвлөлдөх уулзалт, ярилцлагуудыг зохион байгуулах;
3. Төслийн хэрэгжилтээс үүдэн нөлөөлд өртөх хүмүүсийн амьжиргаанд гарах сөрөг нөлөөг бууруулах, сайжруулах, ядаж байсан түвшинд нь хүргэх, сэргээхэд дэмжлэг үзүүлэх;
4. Нүүлгэн шилжүүлэлтийн төлөвлөлт, хэрэгжилт, хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийх үйл явцад олон талын оролцоог хангаж, тэдгээрийн үүрэг, хариуцлагыг тодорхойлох;
9. Нөлөөлд өртсөн олон нийтэд гомдол барагдуулах боломж олгох;
10. Төслийн нөлөөлд өртсөн олон нийт, өрхүүдэд үүсэх дарамтыг бууруулах.

ГЧНШХ-ний үйл ажиллагааны зорилго нь төсөл хэрэгжүүлэх оролцогч талуудад (үүнд сэргээн засварлалт, нүүлгэн шилжүүлэлтийн үйл ажиллагаа багтана) чиглэл өгөх, төслийн сөрөг нийгмийн нөлөөллийн улмаас уг нөлөөлд өртсөн хүмүүс ядууралд орохгүй байх нөхцөлийг хангахад оршино. ГЧНШХ-ний зорилгот бүлэгт төслийн үйл ажиллагааны хэрэгжилтэд хамааралтай бүх оролцогч тал орно. Үүнд төслийн нөлөөлд өртсөн хүмүүс, олон нийт, мөн холбогдох тохиолдолд төрийн бус байгууллагууд багтана.

Газар чөлөөлөлт болон нүүлгэн шилжүүлэлттэй холбоотой гарах эрсдэл, асуудлыг зохицуулах хууль эрх зүй, захиргааны хүрээ нь төслийн үйл ажиллагаа хэрэгжих улс орнуудын холбогдох хууль тогтоомж болон Сангийн БОНЗ-ын шаардлагуудаас (үүний дотор хөрөнгө оруулагчдын БОНЗ стандартууд) бүрдэнэ. Үйл ажиллагааны түвшинд ГЧНШТ-г боловсруулахын нэг хэсэг болгон хууль эрх зүй болон бодлогын төрөл бүрийн шаардлагуудын уялдаа нийцлийг тодорхойлох зорилгоор зөрүүний үнэлгээ хийж, тухайн үйл ажиллагаанд хамаарах хамгийн хатуу шаардлагыг сонгон хэрэгжүүлэх, газар чөлөөлөлт, нүүлгэн шилжүүлэлттэй холбоотой эрсдэлийг шийдвэрлэх нь чухал юм. Хууль эрх зүй, захиргааны хүрээг харьцуулах үндсэн чиглэлүүдэд алдагдсан хөрөнгийн нөхөн олговор, эрх бүхий этгээдийн шалгуур, нөлөөлд өртсөн хүмүүсийн амьжиргаа, амьдралын түвшинг сайжруулахад үзүүлэх дэмжлэгийн хэмжээ, зөвлөлдөх үйл явц ба гомдол барагдуулах механизм, хүн амын тооллого ба хөрөнгийн бүртгэл, огнооны хязгаар (cut-off date), нөхөн олговор олгох хугацаа, эмзэг бүлгүүд, хяналт-шинжилгээ ба төгсгөлийн үнэлгээ багтана.

Улс орны түвшинд хууль эрх зүй, захиргааны хүрээг тодорхойлохдоо газар чөлөөлөх, газар авах үйл явц, нөлөөлд өртсөн хүмүүсийг нүүлгэн шилжүүлэх журам, газар эзэмшлийн тогтолцоо, уламжлалт эрх, газрын уламжлалт өмчлөлтэй холбоотой онцлог нөхцөлийг харгалзан үзэх нь чухал.

Үндэсний шаардлагуудаас гадна дэд төслүүд нь Сангийн БОНЗ шаардлагуудтай нийцэх ёстой. Газар чөлөөлөлт болон албадан нүүлгэн шилжүүлэлттэй холбоотой ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандарт 5 нь төслөөс үүдэлтэй газар чөлөөлөлт болон газар ашиглалтад тавих хязгаарлалт нь тухайн газрыг ашиглаж буй олон нийт, хувь хүмүүст сөрөг нөлөө үзүүлж болзошгүйг хүлээн зөвшөөрдөг. Иймээс уг стандарт нь дараах зорилтуудаас бүрдэнэ:

1. Боломжит өөр төслийн загварыг судлах замаар нүүлгэн шилжүүлэлтээс зайлс хийх, хэрэв тэгэх боломжгүй тохиолдолд нүүлгэн шилжүүлэлтийг багасгах;
2. Албадан нүүлгэн шилжүүлэлтээс зайлс хийх;

-
3. Газар чөлөөлөлт эсвэл газар ашиглалтад тавих хязгаарлалтаас үүдэх нийгэм, эдийн засгийн сөрөг нөлөөг урьдчилан харж, зайлс хийх, эсвэл тэгэх боломжгүй тохиолдолд эрсдэлийг багасгахын тулд (i) алдагдсан хөрөнгийг орлуулах өртгөөр нөхөн олговор олгох, (ii) нүүлгэн шилжүүлэлтийн үйл ажиллагааг ил тод болгох зорилгоор зөвлөлдөх уулзалт хийж, нөлөөлөлд өртсөн хүмүүсийг мэдээллээр хангаж тэдний оролцоотойгоор хэрэгжүүлэх;
  4. Нүүлгэн шилжүүлэлтэд өртсөн хүмүүсийн амьжиргаа, амьдралын түвшинг сайжруулах, сэргээх;
  5. Дахин суурьших талбайд өмчлөх баталгаатай, боломжит орон сууцаар хангах замаар нүүлгэн шилжүүлэлтэд өртсөн хүмүүсийн амьдрах нөхцөлийг сайжруулах.

ОУСК PS5-д заасан албадан нүүлгэн шилжүүлэлт гэдэг нь төслөөс үүдэлтэй газар чөлөөлөлтийн улмаас үүсэх бие махбодын нүүлгэн шилжүүлэлт (шилжилт хөдөлгөөн, орон байр алдах) болон эдийн засгийн нүүлгэн шилжүүлэлт (орлогын эх үүсвэр, амьжиргааны хэрэгсэл алдагдахад хүргэх хөрөнгө эсвэл хөрөнгөд нэвтрэх боломж алдагдах)-ийн аль алиныг хамарна.

Нөлөөлөлд өртсөн хувь хүн, олон нийт газар чөлөөлөлтөд аргагүй эрхэнд орж татгалзах эрхгүй болсон нүүлгэн шилжүүлэлтийг албадан гэж үзнэ. Зайлшгүй тохиолдолд нүүлгэн шилжүүлэлтэд өртсөн хүмүүс болон хүлээн авагч олон нийтэд үзүүлэх сөрөг нөлөөг бууруулах зохистой арга хэмжээг нарийвчлан төлөвлөж хэрэгжүүлэх ёстой.

Нөхөн олговрын хүрээ

Газар чөлөөлөлт болон нүүлгэн шилжүүлэлтийн эрсдэл нь нөлөөлөл үүсгэх магадлалтай гэж тодорхойлогдсон Багцын компанийн үйл ажиллагаанд зориулан боловсруулагдах ГЧНШТ-өөр нөхөн олговрын хүрээг тодорхойлно. Үүнд газар болон хөрөнгийн алдагдал, байгалийн нөөцөд нэвтрэх боломж алдагдах зээг орно. Нөхөн олговрын хувь хэмжээг тогтоох, амьжиргааг сэргээх арга хэмжээг боловсруулахдаа, ялангуяа нарийн төвөгтэй эсвэл их хэмжээний нөлөөнд өртөхөөр бол орлуулах өртгийг шударга хангах төлөвлөлтийг баталгаажуулах зорилгоор хараат бус үнэлгээний шинжээч болон/эсвэл мэргэшсэн хараат бус байгаль орчин, нийгмийн нүүлгэн шилжүүлэлтийн мэргэжилтэнг татан оролцуулна.

Нөхөн олговрын хүрээг дараах зарчмаар удирдана:

1. Нүүлгэн шилжүүлэлт ил тод, шударга, цаг хугацаандаа (газар чөлөөлөх, авахын өмнө) хийгдсэн тохиолдолд нөхөн олговор олгох (үүнд үндэсний хууль дүрэм болон холбогдох стандартын дагуу хөрөнгийн нөхөн олговор багтана);
2. Алдагдсан хөрөнгийг бүрэн орлуулах өртгөөр нөхөн олгох; болон
3. Төслийн нөлөөлөлд өртсөн хүмүүс болон орон нутгийн олон нийтийн амьжиргааг сэргээж, ядаж нүүлгэн шилжүүлэлтийн өмнөх түвшинд хүргэх, эсвэл түүнээс илүү түвшинд хүргэх

ГЧНШТ нь нөлөөлөлд өртсөн хүмүүсийн төрлүүдийг (газар өмчлөгчид, түрээслэгчид, албан ёсны өмчлөх эрхгүй ой ашиглагчид, байнгын болон түр барилга байгууламж эзэмшигчид, амьжиргааны эх үүсвэрээ алдах эсвэл нөөцөд нэвтрэх боломжоо алдах магадлалтай хүмүүс гэх мэт) болон тэдгээрийн нөхөн олговрын эрхийг тодорхойлно. ГЧНШТ нь нөлөөлөлд өртсөн хүмүүсийн нөхөн олговорт хамрагдах шалгуурыг гаргана (тухайлбал, албан ёсны хувьд хууль ёсны эрхтэй, түрээсийн эрхтэй, мөн хууль ёсны эрхгүй, тогтоосон тухайн он, сар, өдрийн хязгаар (cut-off date)-ын дараа ирсэн хүмүүсийг хэрхэн авч үзэхийг тусгана)

Эрхийн төлөвлөлт

ГЧНШТ нь мөн эрхийн төлөвлөлтийн үйл явцыг танилцуулж, үүнд орлуулах өртгөөр нөхөн олговрын хувь хэмжээг тогтоох, газар чөлөөлөлтөөс үүдэх цаашдын нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээг (амьжиргаа сэргээх санаачилга, эмзэг бүлгийн дэмжлэгийн арга хэмжээ) тодорхойлох зэрэг үйл ажиллагаа хамаарна. Хэрэгжих нөхөн олговрын хувь хэмжээг тогтоохдоо дэд төслийн бүсэд нөлөөлөлд өртсөн газар, ургац болон бусад эдийн засгийн хөрөнгийн зах зээлийн үнийг тодорхойлоход зөвлөгөө өгөх хараат бус үнэлгээний шинжээчийг татан оролцуулж болно.

Нөхөн олговор олгох

Хувь хүн болон өрхөд олгох нөхөн олговрыг мөнгөн хэлбэрээр, бодит хэлбэрээр (in-kind) болон/эсвэл холбогдох тохиолдолд эрэгтэй, эмэгтэй, насанд хүрсэн хүүхдүүд болон бусад оролцогч талуудын мэдлэг, оролцоонд суурилан олгоно. Нөхөн олговрын хэлбэрийг хувь хүн өөрөө сонгох боловч ялангуяа бүтээмжтэй хөрөнгийн нийт алдагдал 20 хувиас дээш хэмжээтэй тохиолдолд бодит хэлбэрийн нөхөн олговор хүлээн авахын ач холбогдол, давуу талыг ойлгуулахад бүхий л хүчин чармайлтыг гаргана. Төслийн ажлын улмаас нөлөөлөлд өртсөн хүмүүсийн амьжиргаанд зайлшгүй шаардлагатай газрын эзэмшил хураагдах эсвэл хэмжээ нь багасах тохиолдолд нөхөн олговрын илүүд үзэх хэлбэр нь өөр газарт ижил тэнцүү газар санал болгох, өөрөөр хэлбэл “газар–газар”-ын зарчмыг баримтална. Харин газрыг газраар шийдэх боломжгүй тохиолдолд мөнгөн нөхөн олговор нь сонголт байж болох ч ийм нөхцөлд мөнгөн нөхөн олговрыг илүүд үзэх хэлбэр биш гэдгийг анхаарах нь зүйтэй. Мөнгөн нөхөн олговор нь зөвхөн тухайн нөлөөлөлд өртсөн бүс нутагт газар эсвэл бусад алдагдсан хөрөнгийн зах зээл бодитоор оршин байгаа тохиолдолд л олгох боломжтой. Жишээлбэл, тухайн бүс нутагт шинэ газар худалдан авах ямар ч боломжгүй байхад тариаланчид мөнгөн нөхөн олговор санал болгох нь хүлээн зөвшөөрөгдөхгүй.

ГЧНШТ боловсруулахад багтах бусад гол бүрэлдэхүүн хэсэгт нөлөөлөлд өртсөн хүмүүст мэдэгдэл хүргүүлэх журам, хүн амын тооллого, хөрөнгийн баримтжуулалт, нөхөн олговрын талаарх тохиролцоо болон гэрээнд тусгах, мөн нөхөн олговрыг нөлөөлөлд өртсөн хүмүүст хүргэх механизм орно.

Амьжиргааг сэргээх

Багцын компанийн үйл ажиллагаа нь орон нутгийн олон нийтийн нөөцөд нэвтрэх боломжид нөлөөлж, амьжиргаа алдагдахад хүргэж болзошгүй. ГЧНШСББ нь нүүлгэн шилжүүлэлтийн үйл явцын шууд үр дүнд эмзэг, төслийн нөлөөлөлд өртсөн хүмүүст учирч болзошгүй сөрөг нөлөөг бууруулах, урьдчилан тооцоолох, амьжиргаа сэргээх стратегийг мөн багтаах ёстой.

Амьжиргаа сэргээх төлөвлөлтийг чиглүүлэх үндсэн зарчмууд

Амьжиргаа сэргээх тогтвортой хандлага нь дараах зарчимд тулгуурлана:

1. Амьжиргаа нь олон талт стратеги тул орлого сэргээх, олон нийтийн дэмжлэгийн сүлжээ бүрдүүлэх зэрэг төрөл бүрийн хандлагыг хослуулан хэрэглэх шаардлагатай;
2. Орон нутгийн бодит байдал, тэргүүлэх хэрэгцээг тусгасан санал болгож буй дэмжлэгийн төлөвлөлт, шийдвэр гаргалтад ашиг хүртэгчдийн идэвхтэй оролцоог хангах;
3. Нөлөөлөлд өртсөн хүмүүст сонголт олгож, амьжиргаагаа сэргээх боломжуудаас өөрт ашигтайг сонгох боломжоор хангах;
4. Шилжилтийн тэтгэмж зайлшгүй шаардлагатай боловч тодорхой шалгуур, төгсгөлийн цэгтэй байх ёстой;
5. Амьжиргаа сэргээх үйл ажиллагаанд ур чадвараа хөгжүүлэх, түүний дотор хөдөө аж ахуйн дадал туршлагаа сайжруулах, чадавхиа бэхжүүлэх зэрэг арга хэмжээг тусгах. Чадавх бэхжүүлэхэд ур чадвар хөгжүүлэхтэй холбоотойгоор эмэгтэйчүүд, эрэгтэйчүүд, залуучууд болон эмзэг бүлгүүдийн ялгаатай хэрэгцээг хүлээн зөвшөөрнө.

Амьжиргаа сэргээх төлөвлөгөөнд нэгтгэх

Сөрөг нөлөөллийн боломж, цар хүрээг хүлээн зөвшөөрч, амьжиргаа сэргээх хувилбаруудыг боловсруулахын тулд дараах хандлагыг авч үзнэ:

1. Эмзэг нөлөөлөлд өртсөн хүмүүсийн амьжиргааг сэргээх нь тэдний экологийн нөхцөл, амьжиргааны хэлбэр, нийгэм–соёлын онцлогт тулгуурлах ёстой;
2. Амьжиргаа сэргээх нь төслийн нөлөөлөлд өртсөн хүмүүст бие даан ижил түвшний эсвэл түүнээс илүү сайн амьжиргааг бий болгоход дэмжлэг үзүүлэх чадвартай байх ёстой. Газар чөлөөлөлт, нүүлгэн шилжүүлэлтийн үйл явц нь төслөөс хэт хараат байдал бий болгох ёсгүй бөгөөд ийм хараат байдал нь цаашид илүү их асуудал үүсгэж болзошгүйг анхаарах нь чухал;

-
3. Амьжиргаа сэргээх арга хэмжээ нь өрх бүрийн эмзэг байдлын онцлог болон тэдний эзэмшиж буй амьжиргааны хөрөнгийн боломжит эх үүсвэрт төвлөрөх ёстой;
  4. Нүүлгэн шилжүүлэлтийн явц болон түүний дараа үүсч болзошгүй маргааныг шийдвэрлэх, харилцан ойлголцлыг нэмэгдүүлэх зорилгоор зөвлөлдөх үйл явцад орон нутгийн хоёр талын олон нийтийн төлөөлөл, төслийн нөлөөлөлд өртсөн хүмүүс болон хүлээн авагч талын төлөөллийг хамруулах.

Газар чөлөөлөлт болон нүүлгэн шилжүүлэлтийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө

Хэрэв Багцын компанийн үйл ажиллагаанд Газар чөлөөлт, нүүлгэн шилжүүлэлтийн тодорхой төлөвлөгөө (ГЧНШТ) шаардлагатай бол ОУСК Гүйцэтгэлийн стандартын Удирдамжид тулгуурлан иж бүрэн ГЧНШТ-д багтах агуулгын ерөнхий тоймыг доор танилцуулна:

1. Төслийн тодорхойлолт: Төслийн ерөнхий тодорхойлолт болон төсөл хэрэгжих бүс нутгийг тодорхойлох,
2. Болзошгүй нөлөөлөл: Дараах зүйлс орно:
  - нүүлгэн шилжүүлэлт үүсгэх төслийн бүрэлдэхүүн хэсэг, үйл ажиллагаа;
  - тухайн бүрэлдэхүүн хэсэг, үйл ажиллагааны нөлөөллийн бүс;
  - нүүлгэн шилжүүлэлтээс зайлс хийх эсвэл багасгах зорилгоор авч үзсэн хувилбарууд; болон
  - төсөл хэрэгжүүлэх явцад боломжит хэмжээнд нүүлгэн шилжүүлэлтийг багасгах зорилгоор бий болгосон механизмууд.
3. Зорилго ба судалгаа: Нүүлгэн шилжүүлэлтийн хөтөлбөрийн үндсэн зорилго болон нүүлгэн шилжүүлэлтийг төлөвлөх/хэрэгжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор хийгдсэн судалгаануудын тойм, тухайлбал хүн амын тооллого, нийгэм-эдийн засгийн судалгаа, уулзалтууд, байршил сонголтын судалгаа гэх мэт.
4. Зохицуулалтын хүрээ: Хүлээн авагч улсын холбогдох хууль тогтоомж, бусад бодлого, журам, гүйцэтгэлийн стандартууд.
5. Байгууллагын хүрээ: Улс төрийн бүтэц, ТББ-ууд.
6. Оролцогч талуудын оролцоо: Нүүлгэн шилжүүлэлтийн төлөвлөлттэй холбоотой олон нийтийн зөвлөлдөх уулзалт, мэдээлэл ил тод болголтын тойм, үүнд нөлөөлөлд өртсөн өрхүүд, орон нутгийн болон/эсвэл үндэсний байгууллагууд, холбогдох олон нийтийн байгууллагууд (СВО) болон бусад тодорхойлсон оролцогч талууд, үүнд хүлээн авагч орны олон нийтийг хамруулсан байдал. Үүнд, тодорхойлсон гол оролцогч талуудын жагсаалт, мөрдсөн үйл явц (уулзалт, фокус бүлэг гэх мэт), дэвшүүлсэн асуудлууд, өгсөн хариу арга хэмжээ, ноцтой гомдлууд (хэрэв байгаа бол) болон нүүлгэн шилжүүлэлтийг хэрэгжүүлэх бүх хугацаанд үргэлжлэх оролцооны төлөвлөгөө зэрэг багтана.
7. Нийгэм-эдийн засгийн шинж чанар: Төсөл боловсруулах эхний шатанд нүүлгэн шилжих магадлалтай хүмүүсийн оролцоотойгоор хийгдэх нийгэм-эдийн засгийн судалгааны үр дүн, үүнд өрхийн болон хүн амын тооллогын судалгааны дүн, эмзэг бүлгийн талаарх мэдээлэл, амьжиргааны түвшин, газар эзэмших болон шилжүүлэх тогтолцоо, байгалийн нөөц ашиглалт, нийгмийн харилцааны хэв маяг, нийгмийн үйлчилгээ болон олон нийтийн дэд бүтэц.
8. Эрх бүхий байдал: Нүүлгэн шилжүүлэлтэд хамрагдах хүмүүсийн тодорхойлолт, нөхөн олговор, бусад нүүлгэн шилжүүлэлтийн тусламжид хамрагдах эрхийг тогтоох шалгуур, үүнд холбогдох огнооны хязгаар (cut-off date)-ууд.
9. Алдагдлын үнэлгээ ба нөхөн олговор: Алдагдлыг үнэлж орлуулах өртгийг тогтоох аргачлал; мөн үндэсний хууль тогтоомжийн дагуу санал болгож буй нөхөн олговрын төрөл, түвшин болон алдагдсан хөрөнгийг орлуулах өртөгт хүргэхэд шаардлагатай нэмэлт арга хэмжээний тайлбар.
10. Нүүлгэн шилжүүлэлтийн цар хүрээ: Нөлөөлөлд өртөх хүмүүс, өрхүүд, барилга байгууламж, олон нийтийн барилга, бизнес, тариалангийн талбай, сүм хийд гэх мэт объектуудын тооны тойм.

-
11. Эрхийн хүрээ: Нөлөөлөлд өртсөн ангиллын бүх хүмүүс болон тэдэнд санал болгож байсан/болгож буй сонголтуудыг хамруулж боломжит тохиолдолд хүснэгт хэлбэрээр нэгтгэсэн байдал.
  12. Амьжиргаа сэргээх арга хэмжээ: Нүүлгэн шилжүүлэлтэд өртсөн хүмүүсийн амьжиргааг сайжруулах эсвэл сэргээхэд ашиглах төрөл бүрийн арга хэмжээ,
  13. Нүүлгэн шилжүүлэх байршлууд: Байршил сонголт, бэлтгэл, шилжилт хөдөлгөөн, өөр байршил санал болгох болон сонгосон шалтгааны тайлбар, хүлээн авагч орны олон нийтэд үзүүлэх нөлөөлөл.
  14. Орон сууц, дэд бүтэц, нийгмийн үйлчилгээ: Орон сууц, дэд бүтэц (ус хангамж, бохир, дулаан хангамж), нийгмийн үйлчилгээ (сургууль, эрүүл мэнд) үзүүлэх (эсвэл нүүлгэн шилжүүлэлтэд өртсөн иргэдийн өөрсдөөр нь хангуулж санхүүжүүлэх) төлөвлөгөө; хүлээн авагч хүн амд ижил түвшний үйлчилгээ үзүүлэхийг хангах төлөвлөгөө; эдгээр байгууламжид шаардлагатай талбайн хөгжүүлэлт, инженерийн болон архитектурын зураг төсөл.
  15. Гомдол барагдуулах журам: Нүүлгэн шилжүүлэлтээс үүдэн гарах болзошгүй маргааныг гуравдагч этгээдээр шийдвэрлүүлэх боломжтой, боломжийн өртөгтэй, хүртээмжтэй журам; гомдол шийдвэрлэх ийм механизм нь шүүхийн зам, олон нийтийн болон уламжлалт маргаан шийдвэрлэх механизмуудын боломжийг харгалзан үзэх ёстой.
  16. Байгууллагын үүрэг, хариуцлага: Нүүлгэн шилжүүлэлтийг хэрэгжүүлэх байгууллагын чадавх, зохион байгуулалтын хүрээ, үүнд нүүлгэн шилжүүлэлтийн арга хэмжээг хэрэгжүүлэх, үйлчилгээ үзүүлэх үүрэг бүхий байгууллагуудыг тодорхойлох; хэрэгжилтэд оролцож буй байгууллага, захиргааны нэгж хоорондын зохистой уялдаа холбоог хангах зохицуулалт; нүүлгэн шилжүүлэлтийн үйл ажиллагааг төлөвлөх, хэрэгжүүлэх чадавхыг бэхжүүлэхэд шаардлагатай аливаа арга хэмжээ (техникийн туслалцааг оролцуулан); мөн төслийн хүрээнд бий болгосон байгууламж, үйлчилгээний удирдлагын хариуцлагыг холбогдох орон нутгийн байгууллагад эсхүл нүүлгэн шилжүүлэлтэд хамрагдсан иргэдэд шилжүүлэх, шаардлагатай тохиолдолд нүүлгэн шилжүүлэлтийг хэрэгжүүлэгч байгууллагуудаас бусад ижил төстэй хариуцлагыг шилжүүлэх зохицуулалт.
  17. Хэрэгжилтийн хуваарь: Бэлтгэл шатнаас эхлэн хэрэгжилт хүртэлх нүүлгэн шилжүүлэлтийн бүх үйл ажиллагааг хамарсан хэрэгжилтийн хуваарь, үүнд нүүлгэн шилжүүлэлтэд өртсөн хүмүүс болон хүлээн авагч орны олон нийтэд хүрэх хүлээгдэж буй үр өгөөж хүртэх зорилгот хугацаа багтана. Нүүлгэн шилжүүлэлтийн хуваарьт үйл ажиллагаа нь төслийн ерөнхий хэрэгжилттэй хэрхэн уялдаж байгааг тодорхой харуулна.
  18. Зардал ба төсөв: Инфляц, хүн амын өсөлт болон бусад болзошгүй эрсдэлийг тооцсон нүүлгэн шилжүүлэлтийн үйл ажиллагааны нарийвчилсан зардлын бүх тооцоог харуулсан хүснэгтүүд; зардал гаргах хугацааны хуваарь; санхүүжилтийн эх үүсвэр; хөрөнгийн урсгалыг цаг тухайд нь хангах зохицуулалт; мөн хэрэгжүүлэгч байгууллагуудын харьяаллаас гадуурх бүс нутагт нүүлгэн шилжүүлэлт хийх шаардлагатай тохиолдолд түүний санхүүжилтийн зохицуулалт.
  19. Хяналт, үнэлгээ, тайлагнал: Нүүлгэн шилжүүлэлтийн үйл ажиллагаанд хэрэгжүүлэгч байгууллагаас тавих хяналтын зохицуулалт, үүнийг хэрэгжүүлэх хараат бус хяналтын этгээдийг дэмжин бүрэн, бодит мэдээллээр хангах; оролт, гаралтын үр дүнг хэмжих гүйцэтгэлийн хяналтын үзүүлэлтүүд; нүүлгэн шилжүүлэлтэд өртсөн хүмүүсийг хяналтын үйл явцад оролцуулах; нүүлгэн шилжүүлэлт болон холбогдох хөгжлийн бүх үйл ажиллагаа дууссаны дараах зохистой хугацаанд нөлөөллийн үнэлгээ хийх; хяналтын үр дүнг дараагийн хэрэгжилтийн үйл явцад чиглүүлэхэд ашиглах.
  20. Сайн дурын газар хандивлалт: Олон нийт эсхүл бүртгэлтэй газар өмчлөгч газар хандивлах тохиолдолд уг хандив нь үнэхээр сайн дурын үндсэн дээр хийгдсэн эсэх, хандивлагч нь тухайн газрын хууль ёсны өмчлөгч мөн эсэх, мөн төслийн шинж чанар, газар хандивласнаар гарах үр дагавар, нөхцөлийн талаар бүрэн мэдээлэл авсан эсэхийг баталгаажуулах зохицуулалт шаардлагатай. Хандивласан газар нь төсөлд тохиромжтой болохыг нотлох; газар болон нөлөөлөлд өртөх боломжтой аливаа хөрөнгийн өмчлөлийн талаарх нарийвчилсан шалгалт (due diligence) хийх; нөлөөлөлд өртөх хүмүүс газар хандивлахаас өөр хувилбарууд, хандив өгөх нөхцөлүүдийг бүрэн ойлгож байгаа эсэхийг баталгаажуулах, хандивласны улмаас учирч болзошгүй алдагдлыг үнэлж тооцох; газар хандивласныг бичгээр баталгаажуулсан мэдээлэлд тулгуурласан зөвшөөрөл (informed consent) авах; тухайн хандивлах газарт буй шилжүүлэх
-

шаардлагатай аливаа хөрөнгийн нөхөн олговрын үнэлгээ, олголтыг бүрэн гүйцэд хийх. Зөвлөлдөх бүх уулзалт, хурал болон гомдол шийдвэрлэхэд авсан арга хэмжээний бүрэн эх сурвалж, зохих баримтжуулалтыг хянаж бэлэн байлгах

Институцийн чадавх, нөөц, үүрэг хариуцлага

Сангийн хүрээнд бэлтгэгдсэн Байгаль орчин, нийгмийн (БОН) ажилтнууд нь Багцын компаниудаас боловсруулсан ГЧНШТ-дэд хяналт, үнэлгээ, чанарын баталгаажуулалтад голлон анхаарч, шаардлагатай тохиолдолд техникийн зөвлөмж өгөх, чадавх бэхжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлнэ. Мөн өндөр эрсдэлтэй төслүүдийн ГЧНШТ-ий хэрэгжилтэд илүү нягт хяналт тавина.

Тодруулбал, Сангийн БОН ажилтнууд/БОНЗ ажилтан дараах чиглэлд анхаарна:

- БОНМС-ийн нийт хэрэгжилт, нарийвчилсан судалгаа (due diligence), эрсдэлийн удирдлага,
- Багцын компаниудын ГЧНШТ болон холбогдох байгаль орчин, нийгмийн баримт бичгийг хянах, батлах,
- Газар чөлөөлөлт, нүүлгэн шилжүүлэлт зэрэг байгаль орчин, нийгмийн нарийн төвөгтэй асуудалтай Багцын компаниудад стратегийн түвшний техникийн зөвлөгөө өгөх, чадавх бэхжүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэх,
- ГЧНШТ-ий дагуу авсан амлалтын хэрэгжилтээ хангаж буй эсэхийг баталгаажуулах зорилгоор, ялангуяа өндөр эрсдэлтэй төслүүдийн хувьд мониторингийн айлчлал хийж тогтмол хяналт тавина,
- Газар чөлөөлөлт, нүүлгэн шилжүүлэлтэй холбоотой шат ахисан асуудлуудад Сангийн гомдол барагдуулах нийт механизмыг удирдан зохицуулах,
- Байгаль орчин, нийгмийн (БОН) хамгаалалтын шаардлага хангаж буй эсэх талаар УАНС-ийн холбогдох оролцогч талуудтай уялдаа холбоо тогтоон ажиллах.

Сангийн БОН ажилтнууд ихэвчлэн Багцын компани тус бүрийн ГЧНШТ-г өдөр тутмын түвшинд бэлтгэх, хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаанд шууд оролцохгүй, учир нь энэ нь Инвестит/Багцын компанийн шууд хариуцлага юм.

Хэрэв Багцын компанийн дотоод БОН чадавх нь ГЧНШТ-г чанартай боловсруулах эсвэл хэрэгжүүлэх хангалттай чадваргүй гэж үзвэл, газар чөлөөлөлт болон албадан нүүлгэн шилжүүлэлтийн чиглэлээр мэргэшсэн хараат бус гуравдагч этгээдийн зөвлөх, компаниудыг заавал татан оролцуулах шаардлагатай бөгөөд үүнтэй холбоотой гарах зардлыг төслийн төсөвт тусгана.

Дэд төсөл хэрэгжүүлж буй Багцын компани бүр өөрийн ГЧНШТ-г хэрэгжүүлэх БОН хангалттай чадавхтай гэдгээ нотлох үүрэгтэй. Үүнд, газар чөлөөлөлт болон нүүлгэн шилжүүлэлтийн чиглэлээр холбогдох мэдлэг, туршлага хуримтлуулсан БОН ажилтнууд, эсвэл шаардлагатай тохиолдолд мэргэшсэн БОН гадаад зөвлөхүүдийг татан оролцуулах.

Газар чөлөөлөлт, нүүлгэн шилжүүлэлтийн нөлөөлөл ихтэй төслүүдийн хувьд (тухайлбал, Х-ээс дээш өрхийг биечлэн нүүлгэн шилжүүлсэн, эсвэл амьжиргааны эх үүсвэрийн ихээхэн хувийг алдагдуулсан эдийн засгийн нүүлгэн шилжүүлэлт), Багцын компани нь албадан нүүлгэн шилжүүлэлтийн чиглэлээр мэргэшсэн хараат бус БОН зөвлөхийг ГЧНШТ боловсруулах болон/эсвэл гадаад мониторинг хийхэд заавал татан оролцуулах ёстой.²

---

²“Их нөлөөлөл”-ийг IFC PS5-ийн удирдамжид тулгуурлан тодорхойлно, тухайлбал 200 хүнийг биечлэн нүүлгэн шилжүүлэх, эсвэл 200 ба түүнээс дээш хүний хөрөнгийн 10% буюу түүнээс дээш хувьд нөлөөлсөн эдийн засгийн нүүлгэн шилжүүлэлт

Хавсралт G: Хөрөнгө оруулалт хүлээн авагчдад зориулсан чадавх үнэлэх хэрэгсэл

Энэхүү хэрэгсэл нь хөрөнгө оруулалт хүлээн авагч боломжит компанийн Байгаль орчин, нийгмийн (БОН) удирдлагын чадавхыг дээшлүүлэх, ялангуяа В ангиллын дэд төслүүдийг үнэлэхэд зориулагдсан юм.

Байгууллагын мэдээлэл

Байгууллагын нэр:

Салбар / Үйлдвэрлэл:

Байршил:

Үнэлгээний шалгах хуудас

- Байгууллага нь байгаль орчин, нийгмийн удирдлагын тогтолцоо (БОНМС)-той юу?
- БОН ажилтнуудтай эсэх эсвэл холбоо барих цэгтэй эсэх,
- Байгууллага нь БОН шаардлага бүхий ижил төстэй төслүүдийг өмнө хэрэгжүүлж байсан эсэх,
- Байгууллага нь өөрийн ажиллагсадад болон гэрээт гүйцэтгэгчдэд БОН сургалт зохион байгуулдаг уу?
- Байгууллагад газар чөлөөлөлт болон албадан нүүлгэн шилжүүлэлтийн төлөвлөлт, хэрэгжилтийн чиглэлээр тусгай сургалт авсан, туршлагатай ажилтнуудтай эсэх,
- Байгууллага нь олон нийтийг биечлэн эсвэл эдийн засгийн хувьд нүүлгэн шилжүүлэхтэй холбоотой төслүүдийг удирдан хийж байсан туршлагатай эсэх,
- Байгууллага нь нүүлгэн шилжүүлэлтийн чиглэлээр мэргэшсэн, чадварлаг БОН гадаад зөвлөхүүдтэй тогтсон хамтын ажиллагаатай юу?
- Байгууллагад нүүлгэн шилжүүлэлт зэрэг өндөр эрсдэлтэй БОН асуудлаар БОН зөвлөх, эсвэл гуравдагч этгээдийн мониторингт зориулсан төсөв төсөвлөж байсан туршлагатай эсэх,
- Байгууллага нь оролцогч талуудтай харилцах механизмтай эсэх,
- Гомдол барагдуулах дотоод үйл явц хэрэгждэг эсэх,
- Жендэрийн үндсэн чиг хандлагыг (gender mainstreaming) хэрэгжүүлэх туршлагатай эсэх,
- Байгууллага өмнө нь байгаль орчин, нийгмийн (БОН) шаардлага зөрчсөн үйл ажиллагаа явуулж байсан эсэх,
- Байгууллагад Уугуул иргэдийн төлөвлөгөө (УИТ) боловруулж удирдан хэрэгжүүлэх болон тэдэнтэй харилцах, эсвэл Чөлөөт, урьдчилсан бөгөөд мэдээлэлд суурилсан зөвшөөрөл (ЧУМСЗ)-ийн үйл явцыг хэрэгжүүлэх чиглэлээр тусгай сургалтад хамрагдсан туршлагатай ажилтнуудтай эсэх,
- Байгууллагад Бэлгийн мөлжлөг, хүчирхийлэл, дарамт (БМХД)-аас урьдчилан сэргийлэх, мөн хохирогч төвтэй гомдол барагдуулах протокол хэрэгжүүлэх туршлагатай, тусгай бодлоготой, сургалтад хамрагдсан ажилтантай эсэх,

Үнэлгээний хураангуй

Чадавхын түвшин: Өндөр Дунд Бага

Үр дүн, зөвлөмжийн товч:

Хэрэв Гаазар чөлөөлөлт, нүүлгэн шилжүүлэлтийн төлөвлөгөө (ГЧНШТ) шаардлагатай төслүүд нь Газар чөлөөлөлт, нүүлгэн шилжүүлэлтийн суурь баримт бичиг (ГЧНШХ)/ГЧНШТ-ийн удирдлагын чадавх “Бага” гэж үнэлэгдсэн бол санхүүжилт олгох урьдчилсан нөхцөлд Багцын компани нь заавал туршлагатай, чадварлаг гадаад БОН зөвлөхүүдийг татан оролцуулах, эсвэл нэмэлтээр БОН ажилтнуудыг ажилд авах шаардлага тавигдана.

Хөрөнгө оруулалт хүлээн авах компаниудад зориулсан БОНМС боловсруулах удирдамж

Багцын компани бүр өөрийн хэмжээ, салбар, эрсдэлийн түвшинд нийцсэн ОУСК Гүйцэтгэлийн стандарт 1 болон Сангийн БОНМС-тэй уялдсан Байгаль орчин, нийгмийн удирдлагын тогтолцоо (БОНМС)-г боловсруулах үүрэгтэй.

Багцын компанийн БОНМС-ийн ердийн бүтэц

1. **Бодлогын мэдэгдэл** – Байгаль орчин, нийгмийн удирдлагын тогтвортой байдал, хүлээн авагч улсын хууль тогтоомж болон Сангийн шаардлагыг мөрдөх амлалт
2. **Эрсдэл ба нөлөөлөл тодорхойлох үйл явц** – Үйл ажиллагааг шүүн ангилах, БОН эрсдэлийг бодитоор тодорхойлох, нөлөөлөл бууруулах шаталсан зарчмыг хэрэгжүүлэх журам
3. **Байгууллагын бүтэц, үүрэг хариуцлага** – БОН-ийн асуудлаар холбоо барих цэгүүдийн үүрэг, тайлагналын шугам, шийдвэр гаргах эрх мэдэл
4. **Удирдлагын хөтөлбөрүүд** – Тодорхойлсон эрсдэлийг удирдах, бууруулах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх төлөвлөгөө, журам, төсөв (ХАБЭА, биологийн олон янз байдал, хөдөлмөр, олон нийтийн оролцоо)
5. **Хяналт ба тайлагнал** – Сан болон зохицуулах байгууллагад тайлагнах үзүүлэлт, давтамж, хэлбэр
6. **Оролцогч талуудын оролцоо, гомдол барагдуулах механизм** – Мэдээлэл ил болгох, зөвлөлдөх, гомдол шийдвэрлэх журам, Сангийн Гомдол барагдуулах систем (ГБМ)-тэй нийцсэн байх
7. **Сургалт ба чадавх бэхжүүлэлт** – Ажилтнуудын мэдлэг, ур чадварыг тасралтгүй дээшлүүлэх хөтөлбөр
8. **Тасралтгүй сайжруулалт** – Дотоод аудит, удирдлагын хяналт, залруулах арга хэмжээний үйл явц

БОНМС-ийн бүрэлдэхүүн хэсэг	Нотлох баримт / Баримт бичиг	Хариуцсан этгээд	Төлөв
Бодлогын мэдэгдэл	Гарын үсэг зурсан БОНЗ бодлого	Гүйцэтгэх захирал / БОНЗ менежер	Хэрэгжсэн / Хүлээгдэж буй
Эрсдэлийн үнэлгээ	Шалгалтын бүртгэл	БОНЗ ажилтан	
Хяналт ба тайлагнал	БОНЗ улирлын тайлан	Нийцлийн баг	

Хавсралт Н: Зөвлөлдөх үйл явцын хураангуй болон Оролцогч талуудын оролцооны төлөвлөгөө (Stakeholder Engagement Plan – SEP)-ийн жишиг загвар

Энэхүү загвар нь төслийн бүх үе шатанд хүртээмжтэй, утга учиртай, тасралтгүй оролцоог хангах зорилгоор Оролцогч талуудын оролцооны төлөвлөгөө (Stakeholder Engagement Plan – SEP)-г боловсруулахад чиглэсэн удирдамж болно.

1. Төслийн тойм

Байршил, хамрах хүрээ, гол зорилтуудыг багтаасан төслийн товч тайлбар өгнө.

2. Оролцогч талуудыг тодорхойлох ба шинжилгээ хийх

Нөлөөлөлд өртсөн олон нийт, төрийн байгууллагууд, иргэний нийгмийн байгууллагууд, эмзэг бүлгүүдийг хамруулан оролцогч гол талуудын жагсаалт гаргана.

Оролцогч талуудын төслийн үйл ажиллагаанд оролцох сонирхолоо илэрхийлсэн, оролцооны арга хэлбэрийг тусгасан хүснэгтийг багтаана.

3. Оролцогч талуудын оролцооны зорилго ба стратеги

Оролцогч талуудын оролцооны зорилгыг тодорхойлж, стратеги боловсруулж, харилцаа холбоог тайлбарлана.

4. Оролцооны арга, хэрэгсэл

Олон нийтийн уулзалт, семинар, судалгаа хийх, эсвэл дижитал платформ ашиглах

5. Оролцооны үйл ажиллагаа ба цагийн хуваарь

Оролцооны төлөвлөсөн үйл ажиллагаа болон хүлээгдэж буй үр дүнг он, сар, өдрөөр танилцуулах

6. Нөөц ба үүрэг хариуцлага

Оролцооны үйл ажиллагааг хариуцах хүн эсвэл багуудыг тодорхойлж, тэдгээрт нөөц боломжийг жигд хуваарилана

7. Гомдол барагдуулах механизм (ГБМ)

ГБМ-д хандах сувгууд болон хариу өгөх хугацааг тодорхойлно

8. Хяналт, тайлагнал

Оролцооны үйл ажиллагааг хэрхэн хянах, санал хүсэлт хүлээн авах, хэрхэн тайлагнахыг тодорхойлно

Хавсралт I: Гомдол барагдуулах механизмын удирдамж

Зорилтууд

- СС GSH-ийн байгаль орчин, нийгмийн (БОН) бодлого, Уур амьсгалын ногоон сан (УАНС), ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандартууд (2023) болон бусад холбогдох стандартуудын шаардлагад нийцсэн, итгэл даахуйц, хамрах хүрээтэй, хүртээмжтэй гомдол барагдуулах механизм боловсруулах;
- Төслийн нөлөөлөлд өртсөн иргэд (PAPs), олон нийт, ажилтнууд, гэрээт гүйцэтгэгчид болон бусад оролцогч талууд санаа зовнилоо илэрхийлж, цаг тухайд нь шийдвэрлүүлэх бүтэцтэй, үр дүнтэй сувгийг бүрдүүлэх;
- Олон нийтийн санал хүсэлтийг Сан болон дэд төслийн үйл ажиллагаанд тусган, хариуцлагыг нэмэгдүүлэх, оролцогч талуудын бодитой оролцоог дэмжих, төслийн чанарыг сайжруулах;
- Хохирогч төвтэй хандлагаар дамжуулан УАНС-ийн БЗХБД (БМХД) бодлого, Жендэрийн бодлого, Уугуул иргэдийн бодлого, Мэдээлэл ил болгох бодлогыг мөрдөх, хэрэгжилтийг хангах.

Үнэлгээ ба үндэслэл

СС Азийн уур амьсгалын сан нь Казахстан, Узбекистан, Монгол Улсад сэргээгдэх эрчим хүч, усны дэд бүтэц, хөдөө аж ахуйн оролцоо, аж үйлдвэрийн нүүрстөрөгчгүйжүүлэлттэй холбоотой байгаль орчин, нийгэм, засаглалын онцлог эрсдэлүүд үүсч болзошгүйг хүлээн зөвшөөрч, бүс нутгийн олон нийт болон оролцогч талуудтай урьдчилан идэвхтэй харилцаа холбоо тогтоохыг чухалчилна. Эдгээр эрсдэлд газар ашиглалтын маргаан, үр өгөөжийн шударга бус хуваарилалт, хөдөлмөрийн нөхцөл, соёлын өвд үзүүлэх нөлөө, жендэрт суурилсан хүчирхийлэл зэрэг орно. Дэд төсөл бүр Сангийн энэхүү нийтлэг бодлогод нийцсэн, төслийн түвшинд гомдол барагдуулах механизм (ГБМ) боловсруулах үүрэгтэй.

Гомдол барагдуулах механизм нь дараах шаардлагыг тавина:

- Шинээр үүсч буй БОН эрсдэлийг тодорхойлох, үйл ажиллагааны гүйцэтгэлийг сайжруулах;
- СС GSH, Багцын компаниуд болон олон нийт хоорондын итгэлийг бэхжүүлэх;
- Төслийн саатал, нэр хүндийн эрсдэл, хурцадмал зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх;
- Хүний эрхийн хамгаалалтыг хангаж, Урьдчилсан, чөлөөтэй, мэдээлэлд суурилсан зөвшөөрөл (ЧУМСЗ)-ийн зарчмыг сахин биелүүлэх.

Удирдах зарчим

СС Азийн уур амьсгалын сан-ийн хүрээнд хэрэгжих бүх гомдол барагдуулах механизм дараах зарчмыг баримтална:

- Хууль ёсны хүрээнд ил тод байдлыг хангах: БОН-ийн туршлагатай ажилтнуудын хяналтад бие даасан үйл ажиллагаа эрхэлнэ;
- Хүртээмж: Орон нутгийн хэлээр төрөл бүрийн сувгаар дамжуулан олон нийтэд үнэ төлбөргүй мэдээлэл хүргэх;
- Урьдчилан таамаглах боломж: Үйл ажиллагаагаа тодорхойлж, хэрэгжих хугацаагаа тодорхой зааж, ойлгомжтой тайлагнах;
- Нууцлал: Бэлгийн мөлжлөг, хүчирхийлэл, дарамт (БМХД)-ын талаар мэдээлэл өгсөн хүмүүсийн аюулгүй байдлыг хангах хохирогч төвтэй хамгаалалтыг бүрдүүлэх;
- Хариу өшөө авалтгүй байх: Гомдол гаргагч нь аливаа өшөө авалт, айлган сүрдүүлэлт, дарамтад өртөх ёсгүй;

-
- Оролцоо ба тасралтгүй суралцах: Оролцогч талуудын санал хүсэлтийг хүлээн авч удирдлагын зүгээс хариу арга хэмжээ авах, дэд төслийн зураг төсөл сайжруулахад ашиглана.

ГБМ нь гомдол хүлээн авах төрөл бүрийн суваг (нэрээ нууцалсан утасны шугам, мессэж, /SMS/вэб) ашиглан хүртээмжтэй байх, мөн гомдол гаргагчид хариу өшөө авахгүй байх бодлогыг хэрэгжүүлнэ.

Гомдол барагдуулах механизмын бүтэц

Хөрөнгө оруулалт хүлээн авагч компани бүр дэд төслийнхөө онцлог, цар хүрээ, байршил, эрэдэлд нийцсэн гомдол барагдуулах механизмыг заавал бүрдүүлнэ. Үүнд дараах зүйлс багтана:

- Байгууллагын бүтцэд гомдол барагдуулах үйл ажиллагааг хариуцсан ажилтнуудыг томилох;
- Гомдол хүлээн авах төрөл бүрийн суваг ажиллуулах (утасны шугам, имэйл, хайрцаг, олон нийтийн уулзалт, онлайн маягт);
- СС GSH-ийн БОНЗ-ын нэгжид хандах боломжтой гомдлын бүртгэл;
- Хэргийн явцын талаар гомдол гаргагчидтай тогтмол мэдээлэл солилцох, харилцах.

Үйл ажиллагааны үйл явц

1. Илгээх: Гомдлыг амаар, бичгээр эсвэл цахимаар гаргаж болно;
2. Баталгаажуулах: Гомдлыг ажлын 5–10 хоногийн дотор хүлээн авснаа баталгаажуулна;
3. Шалгах: Хүлээн авах боломжтой эсэх, тухайн асуудалтай холбогдолтой эсэхийг хянаж шалгана. Холбогдолгүй тохиолдлыг зохих байгууллагад шилжүүлнэ;
4. Шалгалт: Туршлагатай, мэргэшсэн ажилтнууд ярилцлага, талбайн үзлэг хийх, баримт бичгийн хяналтаар дамжуулан шалгана;
5. Хариу: Залруулах арга хэмжээ эсвэл шийдвэрийг ажлын 30 хоногийн дотор мэдэгдэнэ;
6. Хяналт: Хэргийг хаах хүртэл хянаж, үр дүнг СС Азийн уур амьсгалын сан-ийн Байгаль орчин, нийгмийн удирдлагын нэгж (БОНМН (ESMU)) хянаж үнэлнэ.

БЗХБД (БМХД) болон эмзэг бүлгүүдтэй холбоотой анхаарах асуудлууд

Дараах гомдолд тусгай протокол хөтөлнө:

- Бэлгийн мөлжлөг, хүчирхийлэл, дарамт (БМХД);
- Уугуул иргэд болон уламжлалт газар ашиглагчид;
- Эмэгтэйчүүд, хүүхдүүд, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүс зэрэг бусад гадуурхагдсан бүлгүүд.

Протоколд хохирогч төвтэй хэрэг хянан шийдвэрлэх, нууц мэдээлэл хадгалах, нэрээ нууцлах боломж, дэмжих үйлчилгээ (хууль зүй, сэтгэл зүй, эрүүл мэнд)-д хандах, боломжтой тохиолдолд үндэсний хамгааллын байгууллагад шилжүүлэх зохицуулалт орно.

Дэмжих үйлчилгээ (эмнэлгийн, сэтгэл зүйн, хууль зүйн)-д хандахад хохирогч заавал цагдаад гомдол гаргах шаардлагагүй.

Олон нийтийн мэдлэг, харилцаа холбоо

Багцын компаниуд дараах аргаар олон нийтийг ГБМ-ийн мэдээллээр хангана:

- Оролцогч талуудын оролцооны үеийн олон нийтийн уулзалтууд;
- Орон нутгийн хэл дээр материал (танилцуулга, постер, товхимол) тараах;
- Олон нийтийн зөвлөлдөх уулзалтад ГБМ-ийн сургалтыг нэгтгэх;
- Хөдөө орон нутагт радио эсвэл SMS мэдээ түгээх

Шат ахиулах ба шилжүүлэх замнал

Шийдэхэд хүндрэлтэй, эсвэл эмзэг шинжтэй гомдлуудыг дараах түвшинд шилжүүлж болно:

-
- СС Азийн уур амьсгалын сан Сангийн менежер (Байгаль орчин, нийгмийн удирдлагын нэгж);
  - CIPIC Capital-ийн БОНЗ бүлгийн ахлах удирдлага;
  - УАНС-ийн Хараат бус гомдол барагдуулах механизм ([<https://irm.greenclimate.fund>]([<https://irm.greenclimate.fund>])).

Шат ахисан хэргүүдийг Сангийн хэмжээнд гомдлын нэгдсэн бүртгэлд бүртгэж, улирал тутам хянан хэлэлцэнэ.

Хяналт, тайлагнал, суралцах үйл явц

- Багцын компани бүр улирал тутам гомдлын бүртгэлийг **БОНМН (ESMU)**-д ирүүлэх бөгөөд үүнд гомдлын тоо, төрөл, шийдвэрлэх хугацаа, үр дүнг тусгана;
- Ноцтой эсвэл системийн шинжтэй хэргүүдийг ажлын 5 хоногийн дотор тайлагнах ёстой;
- Гомдлын жилийн тайланг нэргүйжүүлсэн хэлбэрээр нийтэлж, УАНС болон бусад хөрөнгө оруулагчидтай хуваалцана.
- Гомдлын чиг хандлагын өгөгдлийг дасан зохицох удирдлага, бодлогын сайжруулалтад ашиглана.

Хяналт ба үүрэг хариуцлага

- Багцын компаниуд Сангийн удирдамжийн дагуу өөрсдийн ГБМ-ийг хэрэгжүүлэх, хадгалах үүрэгтэй;
- БОНМН (ESMU) нь загвар, сургалт, хяналтыг хангана;
- Өндөр эрсдэлтэй хөрөнгө оруулалтын хувьд гомдол барагдуулах үйл явцад гадаад аудит хийнэ.

Оролцогч талуудын оролцоо ба санал хүсэлтийг нэгтгэх

СС Азийн уур амьсгалын сан нь оролцогч талуудын оролцоог гомдол барагдуулах механизмын стратегийн төвд байрлуулдаг. Нийгмийн оролцоо, уур амьсгалын шударга ёс, тогтвортой хөгжлийн төлөөх Сангийн амлалтыг харгалзан оролцогч талуудын зөвлөлдөх уулзалт нь хөрөнгө оруулалтын өмнөх шүүлтээс эхлэн төслийн хаалт хүртэл үргэлжлэх тасралтгүй үйл ажиллагаа юм.

Казахстан, Узбекистан, Монгол Улсад СС Азийн уур амьсгалын сан-ийн хөрөнгө оруулалтын амьдралын мөчлөгийн туршид Сан нь орон нутгийн олон нийт, уугуул иргэд, эмэгтэйчүүдийн болон иргэний нийгмийн байгууллагууд (CSO), төрийн байгууллагууд, салбарын холбоодтой тогтмол харилцана. Эдгээр харилцаа нь орон нутгийн нөхцөл байдлыг ойлгох, эмзэг бүлгүүдийг тодорхойлох, гомдол барагдуулах механизмыг соёлын хэм хэмжээ, хэлний сонголтод нийцүүлэн сайжруулахад чухал ач холбогдолтой.

Оролцооны хэрэгсэлд дараах зүйлс орно:

- Багцын компаниуд болон Сангийн ажилтнуудын тогтмол зохион байгуулах оролцогч талуудын семинарууд;
- ГБМ-ийн хүртээмж, итгэлийг үнэлэх олон нийтийн ойлголтын судалгаа;
- Хөдөө болон хот орчмын бүсэд амьдарч буй эмэгтэйчүүд, залуучууд, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд, нүүдэлчин олонд чиглэсэн фокус бүлгийн хэлэлцүүлгүүд (FGD);
- Алслагдсан, үйлчилгээ дутмаг бүсийн олон нийтийг дэмжих зорилгоор SMS-ээр дамжуулан санал хүсэлт авах, дижитал шугам ашиглах

Эдгээр харилцаанаас гарсан үр дүнг гомдол барагдуулах механизмын зохион байгуулалт, үйл ажиллагааг сайжруулахад, ялангуяа хүртээмжийг нэмэгдүүлэх болон хариу өгөх хугацааг богиносгоход ашиглана.

Төслийн нөлөөлөлд өртсөн оролцогч талууд ба гомдлын нөхцөл байдлын жишээ

Сан нь хөрөнгө оруулалт хийсэн бүс нутагт байгаль орчин, нийгмийн олон төрлийн нөлөөлөл үүсч болзошгүйг урьдчилан харгалзан үздэг бөгөөд үүнтэй холбоотойгоор янз бүрийн оролцогч талаас гомдол гарахыг үгүйсгэдэггүй. Салбарын оролцоонд тулгуурласан жишээг доор үзүүлэв:

- Сэргээгдэх эрчим хүчний хөгжил (Казахстан, Монгол): Салхин цахилгаан станцын барилга угсралт эсвэл нэвтрэх замаас шалтгаалан бэлчээр ашиглалт хязгаарлагдсан талаар нүүдэлчин малчид гомдол гаргах болзошгүй. Гомдлыг шийдвэрлэхдээ орон зайн төлөвлөлтөд дахин үнэлгээ хийх, хэлэлцээрийн замаар нөхөн олговор олгох арга хэмжээ авч болно.
- Хөдөө аж ахуйн усалгааны системийн төслүүд (Узбекистан): Уур амьсгалд нийцсэн ухаалаг хөдөө аж ахуйн хөтөлбөрөөс хасагдсан талаар эмэгтэй тариаланчид санаа зовнилоо илэрхийлнэ. ГБМ нь жендэрийн тэгш оролцоог хангахад чиглэсэн мэдээлэл хүргэх, залруулах сургалтыг баталгаажуулна.
- Хотын дэд бүтэц (Монгол): Улаанбаатар хотын захын оршин суугчид цахилгаан тээврийн хэрэгсэл цэнэглэх дэд бүтцийн барилгаас үүдэлтэй түр зуурын агаарын бохирдол, барилгын дуу чимээний талаар гомдол гаргана. Шийдвэрлэх үйл явцад байгаль орчны мониторингийн мэдээллийг ил тод болгох, олон нийтийн уулзалт зохион байгуулах арга хэмжээ орно.
- Аж үйлдвэрийн шинэчлэл (Казахстан): Эрчим хүчний үр ашгийг нэмэгдүүлэх ажлын явцад хөдөлмөрийн аюулгүй бус нөхцөл үүссэн талаар ажилчид гомдол гаргана. Сан нь Багцын компаниудад шалгалт хийж, хөдөлмөрийн эрүүл ахуй, аюулгүй байдлын талаар залруулах арга хэмжээ авахыг шаардана.
- БЗХБД (БМХД)-тай холбоотой тохиолдлууд (салбар дамнасан): Үйлдвэрийн эмэгтэй ажилчид гэрээт удирдагчдаас дарамт, зүй бус харьцаанд өртсөн талаар мэдээлнэ. Эдгээрийг хохирогч төвтэй БЗХБД (БМХД) протоколын дагуу яаралтай хамгаалах арга хэмжээ авах, шалгалт явуулах, хууль эрх зүйн байгууллагад хандах зэргээр шийдвэрлэнэ.

Чадавх бэхжүүлэлт ба олон нийтэд ил болгох

Гомдол барагдуулах механизмын үр нөлөөг хангахын тулд Сан болон түүний Багцын компаниуд чадавх бэхжүүлэлт, ил тод мэдээлэл хүргэх үйл ажиллагаанд хөрөнгө оруулна. Үүнд:

- Багцын компанийн ажилтнуудад БОН эрсдэлийн шүүлт, гомдол шийдвэрлэх, хохирогч төвтэй хандлагын талаар сургалт явуулах;
- ГБМ протоколын хүртээмжтэй хуулбарыг казах, узбек, монгол, орос хэл дээр хэвлэмэл болон дижитал хэлбэрээр түгээх;
- Үндэсний томилогдсон байгууллагууд (ҮЭБТБ) болон орон нутгийн ИНБ-уудтай хамтран олон нийтийн мэдлэгийг нэмэгдүүлэх зорилгоор уулзалтууд зохион байгуулах;
- Шийдвэрлэгдсэн болон шат ахисан гомдлын дүн шинжилгээг багтаасан улирлын гомдлын хураангуй, нөлөөллийн жилийн тайланг нийтлэх

Сан нь мөн өөрийн Техникийн туслалцааны сангаар дамжуулан олон улсын стандартад нийцсэн гомдол барагдуулах удирдлагын тогтолцоог сайжруулах зорилгоор компаниудад чиглэсэн дэмжлэг үзүүлнэ.

Хяналт, үнэлгээ ба тасралтгүй суралцах

Сангийн Байгаль орчин, нийгмийн удирдлагын нэгж (БОНМН (ESMU)) нь Багцынхэмжээнд гомдол барагдуулах механизмын ерөнхий хяналтыг хариуцна. БОНМН (ESMU) дараах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ:

- Гомдол барагдуулах механизмын үйл ажиллагаа, хариу үйлдэлд жил бүр аудит хийх;
- БОНЗ бодлогын шинэчлэл, сургалтын модулиудад эзэмшсэн мэдлэг, мэдээллээ тусгах;
- Гадаад мэргэжилтнүүд болон ижил төрлийн сангуудтай харьцуулалт хийх, хамтран суралцах үйл ажиллагааг зохион байгуулах;
- Дунд шатны үнэлгээний үеэр эсвэл ноцтой тохиолдолд ГБМ протоколыг хянаж, сайжруулах.

Үүнээс гадна системийн шинжтэй асуудлыг шийдвэрлэхийн тулд Сан нь ҮЭБТБ болон УАНС-ийн Хараат бус гомдол барагдуулах механизмтай хамтран ажиллана. Хэрэв системийн саад бэрхшээл (жишээлбэл хэрэгжүүлэх итгэлгүй, жендэрт суурилсан хасалт, дижитал бичиг үсгийн дутагдал) илэрвэл төвлөрсөн бус гомдол хариуцсан цэгүүд, хамтрагчид дээр суурилсан зуучлалыг туршиж, өргөжүүлэн хэрэгжүүлнэ.

Тайлагнал, суралцах ба ирээдүйд бэлтгэх

ГБМ-тэй холбоотой бүх өгөгдлийг жендэр, байршил, гомдлын төрөл, шийдвэрлэх хугацаагаар задлан шинжилж, хандлагыг тодорхойлон ирээдүйн хөрөнгө оруулалтад ашиглана. Сан нь гомдол шийдвэрлэх үйл явцын ил тод байдал, мөрдөх боломжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор хиймэл оюунд суурилсан өгөгдлийн шинжилгээ, блокчэйнд суурилсан аудитыг нэгтгэх боломжийг судалж байна. Эдгээр шинэчлэлийг сонгосон төслүүдэд туршиж амжилттай хэрэгжсэн тохиолдолд Сангийн дижитал БОНМС дэд бүтцэд нэгтгэнэ.

СС Азийн уур амьсгалын сан нь гомдол барагдуулах механизмыг зөвхөн хариу үйлдэл үзүүлдэг хэрэгсэл бус, олон нийтийн итгэлийг бий болгох, үйл ажиллагаа явуулах нийгмийн зөвшөөрлийг хангах, төслийн урт хугацааны амжилтыг дэмжих стратегийн хөрөнгө болгон хөгжүүлэхийг зорьж байна.

Хавсралт J: Сангийн бодлого (Гомдол барагдуулах механизм)

Үндэслэл

Гомдол гэдэг нь Сангийн хөрөнгө оруулагчид, Хөрөнгө оруулалт хүлээн авагчид эсвэл шууд нөлөөлөлд өртсөн бусад оролцогч талууд (хамтад нь “Оролцогч талууд”)-аас Сан (“Сан”)-ийнүйл ажиллагааны талаар гаргасан сэтгэл ханамжгүй аливаа байдлыг хэлнэ.

Гомдлыг үр дүнтэй шийдвэрлэх нь Сангийн олон талт практик үйл ажиллагаанд хэрэгтэй бөгөөд үйлчилгээний чанарыг сайжруулахад тус дэм болдог. Гомдол нь буруу шийдвэр гаргалт, үйлчилгээний доголдол, харилцаа холбооны дутагдлыг илтгэх нотолгоо болдог. Сан нь үйл ажиллагаандаа ийм төрлийн гомдол гаргахаас сэргийлэх боломжит бүх арга хэмжээг авна.

Нэр хүндээ хадгалах, нэмэгдүүлэхийн тулд Сан нь сэтгэл ханамжгүй оролцогч талуудыг тодорхойлж, тэдний гомдлыг шийдвэрлэх арга замыг боловсруулна. Оролцогч талуудаас гаргасан гомдлыг хүлээн авч мэдрэмжтэй, хялбар, шударга, шуурхай шийдвэрлэхэд анхаарлаа хандуулна.

Гомдлыг зохих ёсоор удирдаж, цаг тухайд нь шийдвэрлэхийн зэрэгцээ оролцогч талуудын ашиг сонирхлыг байнга хангахын тулд Гомдол удирдлагын бодлогыг дараах байдлаар хэрэгжүүлнэ:

1. Оролцогч талуудад гомдол гаргах боломж олгох;
2. Гомдол хүлээн авснаас хойш гурван сарын дотор заавал хариу өгөх.
3. Гомдол гарсан бүх тохиолдлыг баримтжуулж, тайлагнах ёстой.
4. Гомдол барагдуулах бодлогыг БОНМС-ийн бусад бодлоготой нийцүүлэх,
  1. үүнд БЗХБД (БМХД)-ийн удирдамж, Уугуул иргэдийн талаар баримтлах удирдамж,
  2. газар чөлөөлт болон нүүлгэн шилжүүлэлтийн удирдамжтай уялдуулан хэрэгжүүлэх ёстой.

Гомдол барагдуулах удирдлагын бодлого нь орон нутгийн хуулийн дагуу шийдвэрлэх захиргааны болон шүүхийн арга хэрэгсэлд хандах эрхийг хязгаарлахгүй бөгөөд тодорхой гэрээ хэлэлцээрээр олгогдсон гомдол барагдуулах механизмыг орлохгүй.

Сайн санааны үүднээс сэтгэл ханамжгүй байдлаа мэдээлсэн аливаа гомдол гаргагчийг дарамтад оруулах, өшөө авалтын хэрэгсэл болгох зэргээр сөрөг үр дагаварт өртүүлэх ёсгүй. Сан нь гомдол гаргагчид өшөө авалтад өртөхгүй байх бодлогыг баримтална. Гомдол гаргагчийн эсрэг үйл ажиллагаа явуулсан, дарамтанд оруулсан захирал, албан тушаалтан, үйлчилгээ үзүүлэгчдэд сахилгын арга хэмжээ авах бөгөөд үүнд, албан тушаалаас чөлөөлөх эсвэл гэрээг цуцлах хүртэл арга хэмжээ авна. Дарамтад өртөхөөс хамгаалах зохицуулалт нь Сангийн засаглалын байгууллагуудыг өөрсдийн өдөр тутмын ажил үүргийн хүрээнд гүйцэтгэлтэй холбоотой үндэслэлтэй хүчин зүйлст тулгуурлан сахилгын арга хэмжээ авахыг хориглох ёсгүй.

Журам

Гомдлыг дараах сувгийн аль нэгийг ашиглан бичгээр Санд мэдэгдэх ёстой:

а) Шуудангийн хаяг:

CC Global Services Holdings
CC Asia Climate Fund Гомдол барагдуулах механизм
PO Box 309
Ugland House
Grand Cayman
KY1-1104
Cayman Islands

---

b) Цахим шуудангаар:

grievance_cc_acf@citiccapi.com

Гарчиг: Гомдол – Сан

Гомдол хүлээн авснаас хойш ажлын 10 хоногийн дотор Сангаас томилогдсон этгээд (“Холбоо барих этгээд”) гомдол хүлээн авснаа баталгаажуулж, хянан шалгах арга хэмжээний хүрээнд авч хэрэгжүүлж буй үйл ажиллагааны талаар гомдол гаргагчид мэдээнэ. Холбоо барих этгээд нь гомдол шийдвэрлэх журмыг зохих ёсоор удирдан чиглүүлж, гомдол барагдуулах үйл явцын турш гомдол гаргагчидтай харилцах, холбоо барих үндсэн цэг байна.

Гомдол бүрийг зохистой, боломжит хугацаанд шийдвэрлэнэ. Сангаас томилогдсон ажилтан (“Гомдол хариуцсан ажилтан”) тухайн гомдлыг журамд нийцүүлэн авч үзэж, шаардлагатай тохиолдолд Сангийн зохицуулалтын болон гэрээний үүргийн дагуу шуурхай арга хэмжээ авна. Гомдол хариуцсан ажилтан нь системийн шинжтэй эсвэл давтагдсан гомдлуудыг илрүүлж, тэдгээрийн шалтгааныг тодорхойлж, залруулах арга хэмжээ авна. Мөн тухайн ажилтан нь гомдол барагдуулах үйл ажиллагаанаас авсан сургамж болон цаашид гомдол гарахаас зайлс хийх/багасгах зорилгоор хэрэгжүүлсэн арга хэмжээг Удирдах зөвлөлд тогтмол танилцуулна.

Хүлээн авсан гомдол болон түүнтэй холбоотой тайлан, мэдээллийг боломжит хэмжээнд нууцлалтай хадгална. Нууцлалын ашиг сонирхлыг зохих, хангалттай шалгалт явуулах шаардлагатай тэнцвэржүүлэн авч үзнэ. Гомдол шийдвэрлэх ажиллагаанд шууд оролцоогүй этгээдэд гомдолтой холбоотой мэдээллийг дамжуулахыг хатуу хориглоно.

Гомдол гаргагчийн дэвшүүлсэн асуудлыг шударга, хараат бус байр сууринаас авч үзэн, гомдол бүрийн цаад шалтгааныг шинжилж үзэх нь шалгалтын зорилго юм. Шинжилж тогтоосон баримтад тулгуурлан асуудлыг бодитой үнэлэх, цаашид авах арга хэмжээ, үүнд эрүүгийн хэрэг үүсгэх эсвэл бусад шийтгэл ногдуулах эсэхийг үнэлэхэд шалгалтын үйл ажиллагаа чиглэгдэнэ. Хэрэв Сангийн Удирдах зөвлөл шаардлагатай гэж үзвэл, санхүүгийн зөрчилтэй байж болзошгүй этгээд, байгууллагын эсрэг ял шийтгэл ногдуулах үйл ажиллагааг эхлүүлэх, эсвэл бусад арга хэмжээг авна.

Гомдол хариуцсан ажилтан нь шалгалтын үйл явцыг удирдаж тухайн үйл ажиллагаанд шаардагдах мэдлэг, ур чадварыг тодорхойлж, шаардлагатай тохиолдолд гадаад зөвлөх хөлслөх үүрэгтэй.

Шалгалтад зориулан гадаад мэргэжилтэн сонгохдоо Гомдол хариуцсан ажилтан нь тэдний мэргэжлийн ур чадвар, хараат бус, шударга байдлыг гол шалгуур болгож тэдэнтэй нууцлалын гэрээ байгуулж чанд мөрдүүлнэ. Хэрэв тухайн гомдол нь Гомдол хариуцсан ажилтан эсвэл Удирдах зөвлөлийн гишүүнтэй холбоотой бол тэдгээрийг уг гомдлыг хэлэлцэх, шалгах, барагдуулах, шийдвэр гаргах үйл явцад оролцуулахгүй.

Холбоо барих этгээд нь гомдол хүлээн авснаас хойш хоёр сарын дотор шуудангаар эсхүл цахим шуудангаар гомдол гаргагчид бичгээр хариу өгнө. Хариултад мэдээллийн ил тод байдлын ерөнхий зарчимд нийцүүлэн гомдлыг шийдвэрлэхэд хэрэгтэй гэж үзсэн мэдээлэл, санал дүгнэлтийг агуулна.

Хэрэв гомдол гаргагч нь хоёр сарын дотор Холбоо барих этгээдээс хариу аваагүй, эсвэл сэтгэл хангалуун бус хариу авсан бол Гомдол хариуцсан ажилтанд дахин хандах эрхтэй. Хэрэв Гомдол хариуцсан ажилтанд хандсанаас хойш нэг сарын дотор хариу аваагүй, эсвэл сэтгэл хангалуун бус хариу авсан бол гомдол гаргагч хүсэлтээ Удирдах зөвлөлд шилжүүлэх боломжтой. Энэ тохиолдолд Холбоо барих этгээд нь Удирдах зөвлөлд уг гомдол хүргэгдсэн эсэхийг нягтлах үүрэгтэй.

Тайлагнал ба бүртгэл хөтлөлт (гомдол шийдвэрлэсний дараа)

Гомдол хариуцсан ажилтан нь гомдлыг үр дүнтэй хянах, мөрдөх зорилгоор шаардлагатай бүх мэдээллийг бүртгэж тайлан гаргана. Жил бүрийн 3 дугаар сарын 1-ний өдрөөс өмнө, мөн Удирдах зөвлөлийн урьдчилан товлосон хурал бүрийн өмнө Гомдол хариуцсан ажилтан нь өмнөх жилийн эсвэл тухайн хугацаанд гарсан гомдлын үйл ажиллагаанд хийсэн дүн шинжилгээтэй Гомдлын тайланг Удирдах зөвлөлд танилцуулна.

Гомдлын бүх бүртгэлийг Гомдол хариуцсан ажилтан хадгалж, шаардлагатай хэмжээнд нэр, хувийн мэдээллийг нууцлан (анонимжуулж) бүртгэнэ. Эдгээр бүртгэлийг дор хаяж тав (5) жилийн хугацаанд хадгална. омдлоо гаргахдаа өөрийн биеийн мэдээллийг ил болгосон гомдол гаргагч нь шалгалтын явцын талаар мэдэгдэл хүлээн авах, нэмэлт мэдээлэл шаардлагатай тохиолдолд Холбоо барих ажилтан, Гомдол хариуцсан ажилтан, эсхүл Удирдах зөвлөлийн гишүүдийн аль нэг эсхүл хэд хэдэн гишүүнтэй холбогдох, мөн гомдолд албан ёсны хариу авах талаар тодорхой, илэрхий зөвшөөрөл өгсөнд тооцно. Гомдлын бодлого нь хохирогч төвтэй, жендэрийн мэдрэмжтэй (gender-responsive) байдлыг хангах тусгай хамгаалалтын зохицуулалтыг агуулна. Гомдол, санал хүсэлтийг хатуу нууцлалтайгаар болон/эсхүл нэрээ нууцлан ирүүлэх боломжтой. СС Азийн уур амьсгалын сан нь Сан эсхүл багцын компанитай шууд ажиллаж буй, аюулгүй байдлын талаар санаа зовниж буй гомдол гаргагчдад уян хатан ажлын орчны зохицуулалт (flexible workspace)-ыг санал болгох, дэмжихийг зорино. SEAH болон бусад гомдолтой холбоотой бүх мэдээллийг ёс зүйн зарчимд нийцүүлэн, аюулгүй байдлыг ханган хадгалж, хувийн нууцлалыг бүрэн хамгаална.

Сан нь гомдол гаргагч болон холбогдох бусад талуудтай хамтран асуудлыг шийдвэрлэхийг эрмэлзэх бөгөөд үүнд дараах этгээдүүдийг хамруулж болно:

- Эрүүл мэндийн тусламж
- Сэтгэл зүйн тусламж
- Хууль зүйн дэмжлэг
- Олон нийтэд суурилсан хамгаалалтын арга хэмжээ
- Нийгэмшилд дахин дасан зохицох дэмжлэг

БЗХБД (БМХД)-тай холбоотой гомдлуудыг аюулгүй, ёс зүйтэй, нууцлалтайгаар бүртгэж, хянаж явуулна. СС Азийн уур амьсгалын сан-ийн баг нь БЗХБД (БМХД)-ийн чиг хандлагын мэдээлэлд суурь шалтгааны дүн шинжилгээ болон салбар хоорондын бусад аргачлалыг ашиглан дүгнэлт хийнэ.

Оролцогч талуудтай харилцах стратеги

Сан нь Гомдлын бодлого (Гомдол барагдуулах механизм)-ыг холбогдох бүх оролцогч талуудад хүртээмжтэй болгохыг зорьж байна. Сан нь өөрийн оффисын байрандаа Гомдлын бодлогын хэвлэмэл хувийг байршуулах төлөвтэй байна.

Сан нь Багцын компаниудад Гомдол барагдуулах механизм болон бодлогын удирдамжийн хуулбарыг олгоно.

Мөн Сан нь СС Азийн уур амьсгалын сан-ийн Гомдлын бодлогын хэвлэмэл хувийг Үндэсний эрх бүхий байгууллагуудад (ҮЭБТБ) хүргүүлнэ. Үүнээс гадна СС Азийн уур амьсгалын сан нь ИББ, ТББ, Уугуул иргэдийн байгууллага, эмэгтэйчүүдийн төлөөлөх байгууллага болон бусад холбогдох оролцогч талуудтай цахим уулзалт зохион байгуулж Гомдлын бодлогын талаар мэдээлэл өгч, бодлогын хуулбарыг хүргүүлнэ.

Төслийн нөлөөнд өртөж болзошгүй хүмүүсийн товч танилцуулга

СС Азийн уур амьсгалын сан нь хөрөнгө оруулалтаараа дамжуулан тухайн орон нутгийн олон нийтэд уур амьсгалд тэсвэртэй, тогтвортой эерэг нөлөөлөл бий болгохыг зорьж байна. Сан нь Байгаль орчин, нийгмийн стандарт ын тогтолцоо сайтай ч Сангийн хөрөнгө оруулалтын улмаас зарим хүмүүс нөлөөлөлд өртөж болзошгүйг хүлээн зөвшөөрдөг. Иймээс СС Азийн уур амьсгалын сан нь өргөдөл гомдлыг зохих ёсоор бүртгэн шалгаж, шийдвэрлэхийн тулд Гомдол барагдуулах бодлого боловсруулсан. Төслийн нөлөөнд өртөж болзошгүй хүмүүсийн жишиг жагсаалт:

- Дэд төслүүдийн үр шимийг хүртэгчид;
- Багцын компанийн ажилтнууд: Тухайн компанийн ажилтнууд ажлын таагүй нөхцөл, цомхотгол, БЗХБД (БМХД), ажлын байрны зохисгүй харилцаа, цалин хөлс олгогдохгүй байх зэрэг олон асуудалтай тулгарч болзошгүй;
- Олон нийтийн оролцогч талууд: Орон нутгийн иргэд болон Багцын компанийн ажилтнууд хоорондын харилцаа, БЗХБД (БМХД), хүчирхийлэл, орон нутгийн байгаль орчинд үзүүлсэн нөлөөллийн талаар гомдол гаргаж болзошгүй;
- Хөрөнгө оруулалт аваагүй компаниуд: Хөрөнгө оруулалт аваагүй зарим компани хөрөнгө оруулалтын үйл явцын талаар илүү их мэдээлэл авах зорилгоор холбогдож болзошгүй.

Гомдол гаргагчид мөн Уур амьсгалын ногоон сангийн Бие даасан гомдол барагдуулах механизм (IRM)-ыг ашиглах боломжтой. Дэлгэрэнгүй мэдээллийг дараах хаягаас авна уу:
<https://irm.greenclimate.fund/case-register/file-complaint>

Хавсралт К: Байгаль орчин, нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээ (БОННУ)-ний удирдамж

Байгаль орчин, нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээ (БОННУ) гадна Сан нь тухайн улсын нөхцөлд тохирсон сэдэвчилсэн шинжилгээг шаардана:

- Монгол Улсад: Газрын хуваагдал, мөнх цэвдэгийн мэдрэг байдал, Уугуул иргэдийн газар ашиглах эрхийг анхаарах.
- Узбекистан Улсад: Усалгааны системийн загварчлал болон тариаланчдын албан бус ус ашиглах эрхийг тусгах.
- Казахстан Улсад: Аж үйлдвэрийн нүүрстөрөгчгүйжүүлэлтийн орон нутгийн хөдөлмөр эрхлэлт болон биологийн олон янз байдлын коридорт үзүүлэх нөлөөг үнэлэх.

БОННУ-ий аргачлалд үндэсний их, дээд сургууль эсвэл олон улсын шинжээчдийг оролцуулан бие даасан хөндлөнгийн үнэлгээ (peer review) хийлгэхийг хүчтэй дэмжинэ. Бүх БОННУ-д олон нийтийн түвшинд дасан зохицох хамтын ашиг (co-benefits)-ийг тодорхойлсон хэсэг заавал багтсан байна.

Энэхүү удирдамж нь СС Азийн уур амьсгалын сан-ийн В ангилалд багтсан хөрөнгө оруулалтад шаардагдах Байгаль орчин, нийгмийн нөлөөллийн үнэлгээ (БОННУ)-ний суурь хүрээг тодорхойлно. БОННУ нь эрсдэлийг эрт үе шатанд тодорхойлж, бууруулах арга хэмжээг төслийн загварт тусгах боломжийг бүрдүүлдэг.

1. Хамрах хүрээ:
  - Сангийн БОНМС-ийн дагуу В ангилалд орсон бүх дэд төслүүдэд заавал хамаарна.
2. Үнэлгээний хамрах хүрээ:
  - Байгаль орчин, нийгмийн эрсдэл/нөлөөллийг тодорхойлох
  - Үнэлгээний үе шатанд оролцогч талуудтай харилцах
  - Газар ашиглалт, биологийн олон янз байдал, ус, хог хаягдлын шинжилгээ
  - Уугуул иргэд, эмзэг бүлэг, жендэр, амьжиргаанд үзүүлэх нөлөөлөл
  - Хүлээн авагч улсын байгаль орчин, нийгмийн зохицуулалтын эрх зүйн шаардлагын нийцлийг үнэлэх
3. Арга зүй:
  - Анхдагч болон хоёрдогч мэдээлэл ашиглах
  - Орон нутгийн иргэдийн оролцоонд суурилсан аргачлал
  - Суурь судалгаа болон хувилбарын шинжилгээ
  - Байгаль орчин, нийгмийн менежментийн төлөвлөгөө (БОНМТ)-г тусгах
  - Эрсдэлийг бууруулах шаталсан аргачлалыг (mitigation hierarchy) тодорхойлох, баримтжуулах
4. Ил тод байдал:
  - БОННУ-ийнтөслийн тайланг хөрөнгө оруулалт батлахаас хамгийн багадаа 30 хоногийн өмнө олон нийтэд ил болгоно. Тайлангуудыг англи хэл болон орон нутгийн хэл дээр гаргаж, хүртээмжтэй сувгуудаар дамжуулан нийтлэнэ.
5. Хяналт, үнэлгээ:
  - Бүх БОННУ-уудыг Сангийн БОНЗ-ын нэгж хянана. Байршлын хувьд техникийн баталгаажуулалт хийхэд бие даасан зөвлөхүүдийг татан оролцуулж болно.

БОННУ-ийнтүгээмэл бүтэц

- Товч хураангуй

-
- Оршил ба төслийн суурь мэдээлэл
  - Институцийн орчин, эрх зүй (үндэсний БОНЗ зохицуулалт, ОУСК Гүйцэтгэлийн стандартууд, УАНС-ийн шаардлагууд)
  - Төслийн тодорхойлолт (байршил, зураг төсөл, технологи, үйл ажиллагаа, авч үзсэн хувилбарууд)
  - Байгаль орчин, нийгмийн суурь нөхцөл байдал
  - Оролцогч талуудтай харилцах, зөвлөлдөх үйл явц
  - Байгаль орчин, нийгмийн эрсдэл ба нөлөөллийг тодорхойлох, үнэлэх
  - Эрсдэлийг бууруулах арга хэмжээ, үе шат бүрийг тодорхойлох аргачлалыг хэрэглэх
  - Хувилбаруудын шинжилгээ (байршил, технологи, зураг төсөл, “төсөл хэрэгжүүлэхгүй” хувилбар)
  - Нөлөөллийн үнэлгээ
  - Байгаль орчин, нийгмийн менежментийн төлөвлөгөө (БОНМТ) – арга хэмжээнүүдийн хураангуй
  - Институцийн хариуцлага ба чадавхийг бэхжүүлэх
  - Хяналт, тайлагналын тогтолцоо
  - Онцгой байдлын бэлэн байдал, хариу арга хэмжээ
  - Дүгнэлт ба зөвлөмжүүд

БОНМТ-ийн түгээмэл бүтэц

- Оршил ба БОННУ-ийн уялдаа холбоо
- Бууруулах төлөвлөгөө (нөлөөлөл, арга хэмжээ, хариуцах тал, зардлын хураангуй хүснэгт)
- Хяналтын төлөвлөгөө (үзүүлэлт, давтамж, аргачлал, тайлагналын шугам)
- Институцийн үүрэг, хариуцлага
- Чадавх хөгжүүлэх ба сургалтын төлөвлөгөө
- Гомдол барагдуулах механизм (ГБМ)-ын уялдаа холбоо
- БОНМТ хэрэгжүүлэх төсөв
- Тайлагнал ба ил тод байдлын шаардлагууд

Хавсралт L: Байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлийн ангилал – Багцын хэмжээнд

СС Азийн уур амьсгалын сан нь УАНС-ийн БОНЗ-ын хамгаалалтууд болон ОУСК Гүйцэтгэлийн стандартуудад суурилсан уялдаа холбоо бүхий эрсдэлийн ангиллын тогтолцоог хэрэгжүүлдэг. Эрсдэлийн түвшинг нарийвчилсан шалгалт болон хамгаалалтын шаардлагатай арга хэмжээний түвшингээр тодорхойлно.

1. Эрсдэлийн ангилал:

- В ангилал: Дунд зэргийн эрсдэл. БОННУ болон БОНМТ шаардлагатай бөгөөд энэ нь Багцын компанийн түвшинд БОНЗ-ын техникийн хангалттай чадавхтай байх, шаардлагатай тохиолдолд гадаад шинжээчдээр дэмжүүлж Сангийн БОНЗ нэгжийн бат бөх хяналтыг шаардана.
- С ангилал: Бага буюу үл ялиг эрсдэл. Зөвхөн скринингийн шалгах хуудас шаардлагатай.

2. Багцынтүвшний эрсдэлийн тархалт:

Дэд төсөл бүрийг тусад нь ангилна. Хэрэв Багцын компанид олон төрлийн үйл ажиллагаа хэрэгжиж байгаа бол хамгийн өндөр эрсдэлтэй ангиллыг сонгож, дэд төслийн түвшинд хамгаалалтын ялгаатай арга хэмжээг хэрэгжүүлнэ.

3. Салбар тус бүрээр ангилсан эрсдэлийн жишээ:

- Сэргээгдэх эрчим хүч (Казахстан, Монгол): Гол төлөв В ангилалд хамаарна. Биологийн олон янз байдал, газар ашиглалт, дуу чимээтэй холбоотой эрсдэлүүд.
- Ус / Усжуулалт (Узбекистан): В ангилал. Ус татах, ашиглалт болон олон нийттэй холбоотой эрсдэлүүд.
- Эрчим хүчний хэмнэлт/Цахилгаан тээврийн хэрэгсэл (Монгол): С ангилал. Дэд бүтцийн шинэчлэл, бага зэргийн эрсдэлтэй.
- Хог хаягдлын менежмент (Хот суурингийн бүс, Монгол): В ангилал. Хогийн цэгийн ойролцоох нийгмийн нөлөөлөл, хог хаягдал боловсруулагчдын аюулгүй байдал.

4. Хэрэгсэл:

- Скрининг шалгах хуудас (Хавсралт А)
- Салбар, газарзүй, хөрөнгө оруулалтыг үе шатаар ангилсан эрсдэлийн хяналтын хэрэгсэл

Хавсралт М: СС Азийн уур амьсгалын сан-ийн Бэлгийн мөлжлөг, хүчирхийлэл, дарамтад (БМХД) хандах хандлага

Суурь мэдээлэл ба үндэслэл

Бэлгийн мөлжлөг, хүчирхийлэл, дарамт (БМХД) нь дэлхий даяарх уур амьсгалын санхүүжилтийн үйл ажиллагаанд ноцтой эрсдэл хэвээр байна. Монгол, Казахстан, Узбекистан улсад уур амьсгалд тэсвэртэй дэд бүтэц, үйлчилгээнд тэргүүлэгч хөрөнгө оруулагчийн хувьд CIPIC Capital Asia Climate Fund (СС Азийн уур амьсгалын сан) нь эмэгтэйчүүд, хүүхдүүд, албан бус хөдөлмөр эрхлэгчид болон уугуул иргэд БМХД-тэй холбоотой эрсдэлд илүү өртөмтгий байдгийг хүлээн зөвшөөрдөг. Дэд бүтцийн хөгжил болон олон нийттэй харилцах онцлогоос шалтгаалан БМХД-ийг Сангийн Байгаль орчин, нийгмийн удирдлагын тогтолцооны (БОНМС) хүрээнд чухал эрсдэл гэж үзнэ.

Бодлогын хүрээ

СС АЗИЙН УУР АМЬСГАЛЫН САН-ийн БМХД бодлого нь хүний эрхэд суурилсан, хохирогч төвтэй загварт тулгуурласан олон улсын дараах шилдэг туршлагаудтай нийцнэ:

- ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандартууд, ялангуяа PS2 болон PS4;
- Уур амьсгалын ногоон сангийн БМХД бодлого;
- Бизнес ба хүний эрхийн талаарх Раггийн зарчмууд;
- Хөдөлмөрийн мөлжлөг, хүчирхийлэл, дарамтын тухай ОУХБ-ын Конвенц (№190).

Сангийн БМХД (SEAN) бодлого нь бэлгийн зүй бус аливаа хэлбэрийн үйлдэлд үл тэвчих (zero tolerance) хандлагыг баримталж, тодорхой тайлагнал болон хариуцлагын тогтолцоог заавал мөрдүүлэх бөгөөд бүх түнш байгууллагуудаас төслийн төлөвлөлт, хэрэгжилтийн үе шат бүрд БМХД (SEAN) хамгаалалтын арга хэмжээг нэвтрүүлж, хэрэгжүүлэхийг шаарддаг.

БМХД эрсдэлийн үнэлгээ ба урьдчилан сэргийлэлт

В ангиллын бүх дэд төслүүд БМХД эрсдэлийн скрининд хамрагдах ёстой (Хавсралт С-г үзнэ үү). Нарийвчилсан шалгалтын явцад БОНЗ ажилтан дараах хүчин зүйлсийг үнэлнэ:

- Ажиллах хүчний бүтэц болон жендэрийн байдал;
- Гүйцэтгэгчийн ажилд авах практик, ажилчдаа байршуулах зохион байгуулалт;
- Олон нийттэй харилцах хандлага;
- Гомдол барагдуулах механизмд (ГБМ) нэвтрэх боломж;
- Төслийн бүс нутаг дахь нийгмийн хэм хэмжээ, соёлын мэдрэмж, жендэрт суурилсан хүчирхийллийн (GBV) мэдэгдэж буй эрсдэлүүд.

Барилга угсралт, туслан гүйцэтгэгчид шилжин ирэгсдийг хөдөлмөр эрхлүүлэх, сургууль, эмнэлэг, захын ойролцоо үйл ажиллагаа явуулах дэд төслүүдийг эрсдэл бууруулах нэмэлт арга хэмжээ шаардлагатай гэж тэмдэглэнэ. Урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг Байгаль орчин, нийгмийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнд (БОНУАТ) заавал тусгана. Эдгээрт дараах арга хэмжээ багтана:

- Гүйцэтгэгч болон туслан гүйцэтгэгчдэд зориулсан Ёс зүйн дүрэм;
- Талбайн бүх ажилтнуудад зориулсан жендэрийн мэдрэмжтэй сургалт;
- Хэрэгжүүлэгч түншийн бүтэцд жендэрийн тусгай хариуцагч томилох;
- Жендэрт суурилсан хүчирхийлэл (GBV)-д хариу арга хэмжээ авах чиглэлээр мэргэшсэн орон нутгийн иргэний нийгмийн байгууллагуудтай хамтран ажиллах.

Хариу арга хэмжээ

СС Азийн уур амьсгалын сан нь БМХД-тэй холбоотой бүх мэдэгдэл, гомдлыг нууцлалын хүрээнд шуурхай, хууль ёсны журмын дагуу авч үзэхийг шаардана. Багцынбүх компани дараах тогтолцоог бүрдүүлэх ёстой:

- Нэрээ нууцлах боломжтой, хохирогч төвтэй гомдол хүлээн авах сувгууд (нэвтрэх олон цэгтэй);
- Гомдол хүлээн авах ердийн сувгаас тусгаарлагдсан, БМХД-д зориулсан тайлагнах тусгай замнал;
- Хууль эрх зүй, эмнэлгийн болон сэтгэл зүйн үйлчилгээтэй холбогдох холбоос бүхий хямралын үед авах хариу арга хэмжээний протокол;
- БМХД-тэй холбоотой гомдол, шийдвэрлэлтийн талаарх улирал тутмын тайлан (нэр нууцалсан хэлбэрээр).

Сан нь дараах агуулгатай БМХД-д хариу арга хэмжээний протоколыг мөрддөг:

- Ноцтой тохиолдлуудыг ажлын 5 өдрийн дотор БОНЗ нэгж болон Хөрөнгө оруулалтын хороонд мэдэгдэх;
- Шаардлагатай тохиолдолд хараат бус мэргэшсэн мөрдөн шалгагчийг дайчлах;
- БМХД тохиолдлуудын баримтжуулалт болон үндсэн шалтгаанд шинжилгээ хийх;
- Гэрээг цуцлах, хууль эрх зүйн арга хэмжээ авах зэрэг сахилгын арга хэмжээг хэрэгжүүлэх.

Оролцогч талуудын оролцоо ба олон нийтийн хамгаалалтууд

Нүүдэлчин уугуул иргэдийн жендэрийн онцлог харилцаа давамгайлах боломжтой Монгол Улсад олон нийтийн оролцооны бүх үйл ажиллагаанд эмэгтэйчүүдэд зориулсан тусгай фокус бүлгийн хэлэлцүүлгийг эмэгтэй ажилтан эсхүл ИНБ-ын түншүүдээр удирдуулан зохион байгуулна. Албан бус хөдөө аж ахуйн хөдөлмөрт эмэгтэйчүүд зонхилох тохиолдол түгээмэл байдаг Узбекистан Улсад, БМХД-ийн эрсдэлийг оролцоонд суурилсан хөдөө орон нутгийн үнэлгээ болон зөвлөлдөх уулзалтуудаар тодорхойлно. Аж үйлдвэрийн нүүрстөрөгчгүйжүүлэлтийн төслүүд хэрэгжих Казахстан Улсад ажлын байран дахь дарамт, доромжлолын эрсдэлд онцгой анхаарал хандуулна.

Хяналт, тайлагнал ба хариуцлага

БМХД-тэй холбоотой БОНЗ Гол гүйцэтгэлийн үзүүлэлтүүдэд (Хавсралт Н) Багцын компанийн гүйцэтгэлийн үнэлгээний картуудад нэгтгэнэ. Үүнд дараах тохиолдлууд орно:

- БМХД-ийн талаарх мэдлэг олгох сургалтын тоо;
- БМХД-ийг хамарсан гомдол барагдуулах механизмын тоо;
- Хүлээн авсан болон шийдвэрлэсэн БМХД-тэй холбоотой гомдлын тоо;
- 30 хоногийн дотор шийдвэрлэсэн гомдлын хувь хэмжээ.

Ахиц дэвшлийг жил бүр Уур амьсгалын ногоон санд тайлагнаж, Сангийн Мэдээлэл ил болгох бодлогын дагуу олон нийтэд ил тод болгоно.

Техникийн туслалцаа ба сургамж

Багцын компаниуд БМХД сургалт, бодлого боловсруулах, эсхүл ИНБ-тай түншлэл байгуулахад Сангийн Техникийн туслалцааны сангаас дэмжлэг хүсэх боломжтой. БМХД-ээс урьдчилан сэргийлэх жилийн сургалт, семинарыг БОНЗ-ын нэгж зохион байгуулж, олж авсан сургамжийг жилийн БОНЗ сургалтын товч тайланд нэгтгэнэ.

Институцийн үүрэг, хариуцлага

Багцын компаниуд БМХД-ээс урьдчилан сэргийлэх болон хариу арга хэмжээг хэрэгжүүлэх, мөн энэ чиглэлээр тусгай хариуцагч (дотоод эсхүл гадаад) томилох үүрэгтэй бөгөөд Сангийн БОНЗ ажилтан нь хяналт, стратегийн зөвлөмжөөр хангана. Багцын компани бүр БМХД-ийн хариуцсан нэг цэгийг томилох ёстой. Шаардлагатай тохиолдолд хэрэгжүүлэлтийн хамтарсан багт олон нийтэд суурилсан байгууллагын төлөөллийг оролцуулж болно.

Зөрчил гаргасны үр дагавар

БМХД хамгаалалтыг хэрэгжүүлээгүй эсхүл тохиолдлуудад зохих ёсоор хариу арга хэмжээ аваагүй тохиолдолд санхүүжилтийг зогсоох, хөрөнгө оруулалтын гэрээг цуцлах, холбогдох байгууллага эсхүл УАНС-д мэдэгдэх зэрэг шийтгэл ногдуулна.

Сан нь өөрийн үйл ажиллагаанд өртсөн бүх хүний нэр төр, хүндэтгэл, аюулгүй байдлыг хамгаалахыг тууштай баримтална.

Хавсралт N: БМХД болон Жендэрт суурилсан үйл ажиллагааны талаарх СС Азийн уур амьсгалын сан-ийн Багцын компаниудад зориулсан удирдамж

Зорилго ба хамрах хүрээ

Энэхүү Хавсралт нь СС Азийн уур амьсгалын сан-ээс санхүүжүүлэгдэж буй Багцын компаниудад БМХД (SEAH)-ээс урьдчилан сэргийлэх болон жендэрт суурилсан үйл ажиллагааг өдөр тутмын үйл ажиллагаанд нэгтгэн хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн удирдамжийг өгнө. Уг баримт бичиг нь УАНС, ОУСК болон Сангийн тусгай бодлого, шаардлагад нийцлийг хангахад дэмжлэг үзүүлэхээс гадна аюулгүй, тэгш, хүртээмжтэй төслийн хэрэгжилтийг бэхжүүлэх чадавхыг бэхжүүлэх зорилготой.

Компанийн түвшний БМХД эрсдэлийн скрининг

Багцын компаниуд хөрөнгө оруулалтын эхний үе болон нарийвчилсан шалгалтын явцад БМХД эрсдэлийн үнэлгээг заавал гүйцэтгэнэ. Үүнийг дараах үзүүлэлтээр үнэлнэ:

- Ажиллах хүчний жендэрийн тэнцвэртэй байдал ба эрх мэдлийн харилцаа;
- Гүйцэтгэгчдэд тавих хяналт, удирдлага;
- Олон нийттэй шууд харилцах үйл ажиллагааны давтамж (олон нийтэд чиглэсэн ажил, үйлчилгээ үзүүлэх);
- Эмзэг бүлэг хүн амд ойр байдал;
- Өмнө гарсан гомдол, нэр хүндийн эрсдэл.

Эрсдэлийн профайлыг Байгаль орчин, нийгмийн менежментийн төлөвлөгөө (БОНМТ)-ний нэг хэсэг болгон боловсруулж жил бүр шинэчилнэ.

БМХД-ээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг боловсруулах

Дараах алхмыг заавал хэрэгжүүлнэ:

- Жендэр ба БМХД хариуцсан холбоо барих цэг (Focal Point) томилох;
- БМХД-ийг хамарсан ёс зүйн дүрэм боловсруулж, бүх ажил гүйцэтгэгчдээр гарын үсэг зуруулж түгээх;
- БМХД болон ёс зүйн талаар улирал тутам сургалт явуулах;
- БМХД хамгаалалтыг гүйцэтгэгчийн гэрээ болон худалдан авалтын үйл ажиллагаанд тусгах.

Олон нийтийн хамгаалалт ба оролцоо

Багцын компаниуд нь оролцогч талуудтай хүртээмжтэй, соёлын онцлогт нийцсэн зөвлөлдөх үйл явцыг зохион байгуулах үүрэгтэй. Төсөл нь хэлний болон соёлын саад бэрхшээл бүхий бүс нутагт хэрэгжиж буй тохиолдолд хэлмэрчийн үйлчилгээ болон тухайн нөхцөлд тохируулсан харилцаа холбооны материал, мэдээллийн хэрэгслийг заавал хангана. Жендэрээр ангилсан зөвлөлдөх уулзалтыг зохион байгуулах, мөн орон нутгийн эмэгтэйчүүдийн иргэний нийгмийн байгууллагуудтай (CSO) түншлэл тогтоохыг дэмжинэ.

Компаниуд дараах механизмуудыг бий болгоно:

- Жендэрт нийцсэн гомдол барагдуулах механизм;
- Аюулгүй байдал, хүндэтгэлийн талаарх ойлголтыг хянах олон нийтийн үнэлгээний карт (community scorecard);

-
- БМХД-тэй холбоотой санал зөвлөмжийг төслийн зураг төсөлд тусгах эргэх холбооны механизм.

БМХД (SEAN) тайлагнал болон зөрчлийн удирдлага

Компаниуд нь SEAN (бэлгийн мөлжлөг, дарамт, хүчирхийлэл)-тай холбоотой гомдлыг шийдвэрлэх дотоод протоколыг боловсруулж, хэрэгжүүлэх бөгөөд энэ нь Сангийн Гомдлын бодлоготой нийцсэн байна. Үүнд дараах шаардлагууд багтана:

- Тодорхой, шаталсан тайлагналын бүтэц;
- Хохирогч төвтэй дэмжлэгийн үйлчилгээ (эмнэлгийн, хууль зүйн, сэтгэлзүйн);
- Нууцлалтай бүртгэл хөтлөх тогтолцоо болон мэдээлэгчийг хамгаалах (whistleblower protection) механизм;
- Ноцтой зөрчлийг Сангийн БОНЗ нэгжид шуурхай тайлагнах журам.

Жендэрт суурилсан хөтөлбөрүүд

СС Азийн уур амьсгалын сан нь Багцын компаниудыг Сангийн Жендэрийн бодлоготой нийцүүлэн жендэрийн тэгш байдал, нийгмийн оролцоонд идэвхтэй хувь нэмэр оруулахыг дэмжинэ. Үүнд дараах арга хэмжээнүүд багтаж болно:

- Эмэгтэйчүүдийг удирдах болон техникийн албан тушаалд дэвшүүлэхийг дэмжих;
- Хүүхэд асрах үйлчилгээний хүртээмжийг дэмжих;
- Эмэгтэйчүүд удирдсан бизнесүүдэд зориулсан санхүүгийн бүтээгдэхүүн боловсруулах;
- Жендэрийн хувьд өөрчлөлт авчрах уур амьсгалын дасан зохицох төслүүдэд ТББ-уудтай хамтран ажиллах.

Хяналт ба сургамж

Багцын компани бүр БМХД-ийн үзүүлэлтүүдийг хагас жил тутам тайлагнах үүрэгтэй бөгөөд үүнд:

- БМХД-тэй холбоотой гомдлын тоо болон шийдвэрлэсэн хувь;
- Жендэр ба БМХД-ийн сургалтад хамрагдсан ажилтнуудын тоо;
- Оролцогч талуудын харилцаанд жендэрээр задалсан оролцоо.

Сан эдгээр өгөгдлийг нэгтгэн дүн шинжилгээ хийж, хэв шинжийг тодорхойлон дэмжлэгийг зохих ёсоор тохируулна. Техникийн туслалцаа болон сургамж солилцох арга хэмжээнүүд нь Хөрөнгө оруулалт хүлээн авагч бүх талд нээлттэй.

БОНМС-тэй уялдуулах

БМХД болон жендэртэй холбоотой бүх хамгаалалтын арга хэмжээг Багцын компани бүрийн Байгаль орчин, нийгмийн удирдлагын тогтолцоо (БОНМС)-д нэгтгэж, БОНУАТ-тай уялдуулах ёстой. Хэрэгжилтийн нотолгоо нь хөрөнгө олгох үе шат бүрийн өмнө заавал шаардагдана.

Энэхүү заавар нь Төв Азийн болон Монгол Улсын уур амьсгалын өөрчлөлт, жендэрийн тэгш байдал, шударга ёсыг дэмжих Сангийн өргөн хүрээтэй ажлын хэсэг юм.

Компанид тавигдах нэмэлт шаардлагууд

Багцынбүх компани дараах хохирогч төвтэй хэрэг удирдах журмыг заавал хэрэгжүүлнэ:

- Мэдээллийн нууцлалыг хадгалах, хүлээн авах тогтолцоо, олон хэл дээр нэвтрэх боломжтой сувгууд;
- Төсөл хэрэгжих бүс бүрт эрүүл мэнд, сэтгэлзүй, хууль эрх зүйн үйлчилгээний лавлагаа, сүлжээ;
- Ажлын байран дахь таагүй харилцаа, аюулгүй байдлын талаарх ойлголтыг үнэлэх жил бүрийн тайлан судалгаа;
- СИПС-ийн БОНЗ ажилтнаар зохицуулагддаг бүс нутгийн БМХД-ээс урьдчилан сэргийлэх эвсэлд нэгдэх.

Загвар:

Огноо	Байршил	Тохиолдлын төрөл	Авсан хэмжээ	арга	Дараагийн дэмжлэг	БМХД тохиолдлын хариу арга хэмжээний бүртгэл

Хавсралт О: БМХД эрсдэлийн скрининг шалгах хуудас, хариу арга хэмжээний протокол

Энэ хавсралтад Сангийн санхүүжилттэй дэд төслүүдэд Бэлгийн мөлжлөг, хүчирхийлэл, дарамт (БМХД)-ын эрсдэлийг тодорхойлох, шийдвэрлэхэд зориулсан скрининг шалгах хуудасны зааврыг агуулна. Бүх дэд төслүүд Байгаль орчин, нийгмийн хянан баталгааны (ESDD) (БОН due diligence) хүрээнд БМХД скринингт заавал хамрагдана.

БМХД эрсдэлийн скрининг шалгах хуудас

Тохирох эрсдэлүүдийг тэмдэглэнэ үү:

- Төсөл нь эмзэг бүлгийн хүмүүстэй (шилжин суурьшсан хүн ам, албан бус ажилчид, эмэгтэйчүүд, охид) ихээхэн харилцан хамааралтай ажиллах шаардлагатай
- Төсөл нь түр хугацааны барилгын ажиллах хүч шаардсан дэд бүтцийн хөгжлийн үйл ажиллагааг агуулсан
- Төслийн байршил нь алслагдсан эсвэл тусгаарлагдсан, хяналт болон гомдол барагдуулах механизмд нэвтрэх боломж хязгаарлагдмал
- Хэрэгжүүлэгч түншүүдийн дотор дарамт, зүй бус авирын талаарх ХН (DD) бодлого сул эсвэл байхгүй
- Ижил төрлийн төсөл эсвэл газарзүйн бүсэд БМХД тохиолдлын түүхтэй

Эрсдэлийн түвшний үнэлгээ

- Бага
- Дунд
- Өндөр

Үндэслэл:

Хариу арга хэмжээ (БМХД эрсдэл дунд эсвэл өндөр үед)

- Бүх гэрээ болон ёс зүйн дүрэмд БМХД-ээс урьдчилан сэргийлэх заалтыг тусгах
- Ажилтнууд, гүйцэтгэгчид болон олон нийтийн гишүүдэд БМХД талаарх мэдлэг олгох сургалт явуулах
- БМХД-ийн нууц тайлагнах сувгуудыг бий болгож, олон нийтэд мэдээлэх
- Хэрэгжүүлэгч байгууллагын дотор БМХД хариуцсан холбоо барих цэг томилох

Скрининг хийсэн:

Огноо:

Хавсралт Р: Жендэрийн арга хэмжээний төлөвлөгөө (ЖАХТ) – Загвар

Төслийн нэр:

Улс/Бүс нутаг:

Хэрэгжүүлэгч байгууллага:

Төслийн үргэлжлэх хугацаа:

1. Жендэрийн шинжилгээний хураангуй
  - Төслийн нөхцөл байдал дахь жендэрийн гол асуудлууд
  - Тэгш оролцоонд саад болж буй хүчин зүйлс
  - Жендэрийн тэгш байдлыг дэмжих боломжууд
2. Жендэрийн арга хэмжээний төлөвлөгөөний хүснэгт

Зорилго	Үйл ажиллагаа	Зорилтот бүлэг	Хариуцлага	Хугацаа	Үзүүлэлт	Төсөв
---------	---------------	----------------	------------	---------	----------	-------

3. Жендэрт нийцсэн үзүүлэлтүүд
  - Төслийн засаглал дахь удирдах түвшний албан тушаалд байгаа эмэгтэйчүүдийн хувь
  - Төслийн үйл ажиллагаанаас үр шим хүртэж буй эмэгтэйчүүдийн тоо
  - Сургалт, ажлын байранд хамрагдсан байдлын жендэрээр задалсан өгөгдөл
4. Хяналт, тайлагнал
  - Жендэр хариуцсан холбоо барих цэг
  - Жендэрийн аудитын давтамж
  - Оролцогч талуудын санал хүсэлтийг хүлээн авах механизм

Тайлбар: Жендэр хариуцсан холбоо барих цэг нь Багцын компанийн дотор байрлах бөгөөд ЖАХТ-ийн хэрэгжилтийг хариуцна. Сангийн БОНЗ ажилтан нь хяналт тавьж, шаардлагатай тохиолдолд техникийн дэмжлэг үзүүлнэ.

Хавсралт Q: Уугуул иргэдийн скрининг ба УИТ-ийн загвар

А хэсэг: Уугуул иргэдийн талаар скрининг хийх шалгах хуудас

Скринингийн шалгуур Тийм/Үгүй Тайлбар / Үндэслэл

Дээрх асуултын аль нэгэнд нь “Тийм” гэж хариулсан тохиолдолд Уугуул иргэдийн төлөвлөгөө (УИТ) боловсруулна.

Б хэсэг: Уугуул иргэдийн төлөвлөгөө (УИТ) – Загвар

Төслийн нэр:

Байршил:

УИТ бэлтгэсэн огноо:

1. Нийгмийн үнэлгээний хураангуй
  - Уугуул иргэдийн хүн ам зүй ба байршил
  - Тухайн газрын соёл, сүнслэг болон эдийн засгийн холбоо
  - Боломжит эерэг болон сөрөг нөлөөлөл
2. Ач холбогдолтой зөвлөлдөх уулзалт ба ЧУМСЗ үйл явц
  - Уугуул иргэдтэй хийсэн зөвлөлдөх уулзалт, үйл ажиллагаануудын тойм
  - Харилцан оролцооны үр дүн, тохиролцсон асуудлууд
  - ЧУМСЗ-ийн нотолгоо (уулзалтын тэмдэглэл, гарын үсэг зурсан мэдэгдэл гэх мэт)
3. Саармагжуулах болон үр өгөөж хуваарилах арга хэмжээ

Нөлөөлөл	Уламжлалт мэдлэгийг хамгаалах, нөөцийн шилжилт (devolution), шударга бөгөөд тэгш хүртэх үр өгөөж, механизм бүхий саармагжуулах/сайжруулах арга хэмжээ (УАНС-ийн Уугуул иргэдийн бодлогын шаардлагад нийцсэн)	Хариуцагч тал (Багцын компани)	Хугацаа
----------	--	--------------------------------	---------

4. Хяналт, гомдол барагдуулах ба тайлагнал
  - Уугуул иргэдэд зориулсан гомдол хүлээн авах тусгай сувгууд
  - Төслийн хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ (M&E)-д оролцох
  - Уугуул иргэдээр задалсан үзүүлэлтүүд³

³ Багцын компани нь Уугуул иргэдтэй үр дүнтэй зөвлөлдөх, FPIC болон IPP-ийн үйл ажиллагааг амжилттай хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай дотоод чадавхиа сайжруулахын тулд гадаадын мэргэшсэн мэргэжилтэнг татан оролцуулах ёстой.

Хавсралт B: Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ (M&E)-ний үзүүлэлтийн жагсаалт

Сэдэвчилсэн чиглэл	Үзүүлэлт	Төрөл	Өгөгдөл задлалт	Давтамж	Эх сурвалж (Багцын компанийн тайлан, PC M&E систем)
Байгаль орчин	Зайлсхийсэн эсвэл бууруулсан ХҮХ (GHG) ялгаруулалт	Тоо хэмжээний	Салбар, улс	Жил бүр	Багцын компанийн БОНЗ тайлан
	Суурилуулсан сэргээгдэх эрчим хүчний хүчин чадал	Тоо хэмжээний	Улс	Жил бүр	Техникийн тайлан
	Ус ашиглалтын үр ашгийн сайжруулалт	Тоо хэмжээний	Төслийн төрөл	Жил бүр	Коммунал үйлчилгээний өгөгдөл
	Тогтвортой менежмент / нөхөн сэргээлтэд хамрагдсан газрын талбай	Тоо хэмжээний	Үр шим хүртэгчдийг жендэрээр (хамаарах тохиолдолд)	Жил бүр	БОНМС хяналт
Нийгэм	Шууд бий болсон ажлын байр (байнгын / түр)	Тоо хэмжээний	Жендэр, нас, улс	Жил бүр	Хүний нөөцийн бүртгэл
	Олон нийтийн хөтөлбөрүүдэд хамрагдсан байдал, үр шим хүртэгчид	Тоо хэмжээний	Жендэр, эмзэг бүлгүүд	Хагас жил тутам	КНХ (CSR) тайлан
	Хүлээн авсан / шийдвэрлэсэн гомдлын тоо	Тоо хэмжээний	Ангилал, ноцтой байдал	Улирал тутам	Гомдол барагдуулах механизмын (ГБМ) бүртгэл
	ХАБЭА болон БМХД урьдчилан сэргийлэх сургалтад хамрагдсан ажилтнууд	Тоо хэмжээний	Жендэр, байршил	Жил бүр	Сургалтын бүртгэл
Засаглал	БОНМС бүрэн хэрэгжиж буй Багцын компаниуд	Тоо хэмжээний	Салбар	Жил бүр	БОНЗ аудит
	БОНЗ-ын Үйл ажиллагааны төлөвлөгөөнүүд	Тоо хэмжээний	Багцын компани	Улирал тутам	БОНМН (ESMU) -ийн хяналт

	хугацаандаа хэрэгжсэн эсэх				
	ТУЗ-ийн БОНЗ-ын хяналтын уулзалтууд зохион байгуулагдсан	Тоо хэмжээний	—	Жил бүр	ТУЗ-ийн хурлын тэмдэглэл
	Нийцлийн зөрчлүүдийг тайлагнаж, шийдвэрлэсэн байдал	Тоо хэмжээний	Ноцтой байдлын түвшин	Жил бүр	Нийцлийн бүртгэл

Хавсралт S: Салбарын онцлогт тохирсон менежментийн төлөвлөгөөний хүрээ

Эл хавсралтаар Сангийн санхүүжилттэй дэд төслүүдэд шаардагдаж болзошгүй Байгаль орчин, нийгмийн менежментийн төлөвлөгөө (БОНМТ)-ий бүтэц, жишиг загваруудыг танилцуулна. Эдгээр загвар нь Сангийн БОНМС, ОУСК-ийн Гүйцэтгэлийн стандартууд болон УАНС-ийн түр хугацааны БОНС (ESS) стандартуудтай нийцнэ. Дэд төсөл бүр өөрийн цар хүрээ, салбар, эрсдэлийн профайлд тохируулан эдгээр загварыг хэрэглэх буюу дасан зохицуулна.

1. Биологийн олон янз байдлын үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (ВАР)

Зорилго: Төслийн үйл ажиллагаа нь биологийн олон янз байдал болон экосистемд үзүүлэх сөрөг нөлөөг багасгах, эрсдэлээс зайлс хийх, нөхөн сэргээхэд чиглэгдэнэ.

Ерөнхий агуулга:

- Төслийн тодорхойлолт, биологийн олон янз байдлын нөхцөл байдал (суурь судалгааны үр дүн)
- Амьдрах орчны нөхцөл байдал болон онц чухал зүйлсийг тодорхойлох
- Нөлөөллийн үнэлгээ хийх, саармагжуулах ажлын үе шат, аргачлал
- Биологийн олон янз байдлыг хамгаалах, сэргээх арга хэмжээ
- Хяналтын үзүүлэлтүүд ба давтамж
- Үүрэг, хариуцлага
- Төсөв ба хуваарь
- Тайлагнал ба дасан зохицох менежментийн журам

2. Нүүлгэн шилжүүлэлтийн үйл ажиллагааны төлөвлөгөө (НШҮАТ)

Зорилго: Газар эзэмшил, ашиглалтын хязгаарлалтаас үүдсэн бие махбодын болон/эсхүл эдийн засгийн шилжилтийг удирдах.

Ерөнхий агуулга:

- Төслөөс үүдэлтэй шилжилтийн тодорхойлолт
- Нийгэм-эдийн засгийн суурь судалгаа ба өртсөн хүмүүсийн тооллого
- Шалгуур хангалт ба эрхийн матриц
- Нөхөн олговор болон амьжиргааг сэргээх арга хэмжээ
- Байгууллагын зохион байгуулалт ба гомдол барагдуулах механизм
- Хэрэгжих хуваарь ба төсөв
- Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний суурь бүтэц

---

3. Амьжиргааг сэргээх төлөвлөгөө (LRP)

Зорилго: Эдийн засгийн нөлөөлөлд өртсөн боловч бие махбодоор шилжээгүй хүмүүсийн амьжиргааг сэргээх эсхүл сайжруулах зорилготой.

Ерөнхий агуулга:

- Нөлөөлөлд өртсөн иргэдийн амьжиргааны эх үүсвэрийн танилцуулга
- Амьжиргааны эрсдэлийн үнэлгээ
- Сэргээх болон төрөлжүүлэх арга хэмжээ
- Чадавх бэхжүүлэх ба дэмжих үйлчилгээ
- Хяналтын үзүүлэлтүүд ба тайлагнал

4. Хөдөлмөрийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын (OHS) төлөвлөгөө

Зорилго: Барилга угсралт болон ашиглалтын явцад ажил гүйцэтгэгчдийг эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын эрсдэлээс хамгаалах зорилготой.

Ерөнхий агуулга:

- Аюулыг тодорхойлох ба эрсдэлийн үнэлгээ
- Урьдчилан сэргийлэх болон хамгаалах арга хэмжээ
- Онцгой байдлын бэлэн байдал ба хариу арга хэмжээ
- Сургалт ба мэргэшлийн шаардлага
- Осол, тохиолдлыг тайлагнах ба мөрдөн шалгах
- Гүйцэтгэлийн хяналт

5. Олон нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын төлөвлөгөө (CHSP)

Зорилго: Эрүүл мэнд, аюулгүй байдал, хамгаалалтын эрсдэлээс төсөл хэрэгжих байршлын ойр орчинд суурьшиж буй олон нийтийг хамгаалах зорилготой.

Ерөнхий агуулга:

- Олон нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын суурь нөхцөл
- Барилга угсралт/ашиглалтын нөлөөллийн үнэлгээ
- Зам тээвэр, тоосжилт, дуу чимээ, аюулгүй байдлын менежментийн арга хэмжээ
- Олон нийтийн зөвлөлдөх уулзалт ба харилцааны төлөвлөгөө
- Онцгой байдлын хариу арга хэмжээ ба олон нийтийн мэдлэг олгох журам
- Хяналт, тайлагнал

6. Хог хаягдал ба бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх төлөвлөгөө (WPPP)

Зорилго: Хатуу, шингэн, хийн хаягдлыг багасгах, удирдан чиглүүлэх, бохирдлоос сэргийлэх

Ерөнхий агуулга:

- Хог хаягдалын урсгал, бүртгэл, ялгалт

-
- Хаягдлыг багасгах үе шат, аргачлал, дахин боловсруулах/ашиглах төлөвлөгөө
  - Хадгалалт, тээвэрлэлт, зайлуулах арга
  - Бохирдлоос сэргийлэх технологи ба хяналтын арга хэрэгсэл
  - Хяналтын үзүүлэлтүүд ба залруулах арга хэмжээний үйл явц
  - Хэрэгжилт

Дэд төсөл бүр өөрийн нөхцөлд тохируулан Байгаль орчин, нийгмийн скрининг хийж, ангилсаны дараа ямар төлөвлөгөө хэрэгжүүлэхээ тодорхойлно. Санхүүжилт олгохоос өмнө хэрэгжүүлэх төлөвлөгөөнүүдээ боловсруулж батлуулах бөгөөд дэд төслийн БОНМТ-д нэгтгэнэ. Уг хавсралтад багтсан загварууд нь хамгийн доод түвшний заавар бөгөөд хүлээн авагч улсын хууль эрх зүйн шаардлага эсхүл зээлдүүлэгчдийн стандартуудыг хангахын тулд өргөтгөж болно.

7. Хортон шавьжны менежментийн нэгдсэн төлөвлөгөө (IPMP)

Зорилго:

Хөдөө аж ахуй болон газар нөхөн сэргээлтийн үйл ажиллагаанд пестицид хэрэглэснээр үүдэн гарах эрүүл мэнд, байгаль орчин, биологийн олон янз байдлын эрсдэлийг багасгах зорилготой (ОУСК PS3, PS6).

Ерөнхий агуулга:

- Төслийн тодорхойлолт ба хөдөө аж ахуйн нөхцөл байдал
- Хортон шавьжаас үүссэн дарамт ба одоогийн практик үйл ажиллагаа
- Үндэсний зохицуулалт ба олон улсын стандартууд
- Хортон шавьжтай тэмцэх менежментийн нэгдсэн стратеги
- Урьдчилан сэргийлэх
- Биологийн хяналт
- Механик хяналт
- Химийн хяналт (хамгийн сүүлчийн сонголт)
- Зөвшөөрөгдсөн болон хориглосон Хортон шавж устгалын жагсаалт (WHO Ia/Ib ангиллыг хасна)
- Пестицидтэй харьцах, хадгалах, тээвэрлэх, зайлуулах журам
- ХАБЭА (PPE)-ийн шаардлага, сургалт
- Олон нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын анхаарах асуудлууд
- Хяналтын үзүүлэлтүүд (Хортон шавж устгалын хэрэглээ, тохиолдлууд, үлдэгдлийн түвшин)
- Үүрэг, хариуцлага
- Тайлагнал ба залруулах арга хэмжээ

---

8. Тогтвортой ус ашиглалтын төлөвлөгөө

Зорилго: Усны нөөцийг үр ашигтай, шударга, тогтвортой татан ашиглах, хэрэглээг хангах (ОУСК PS3, PS4).

Ерөнхий агуулга:

- Төслийн усны хэрэгцээ ба эх үүсвэрүүд
- Усны хүртээмжийн суурь байдал ба өрсөлдөж буй хэрэглээ
- Ус татах зөвшөөрөл ба хууль эрх зүйн нийцэл
- Усны хэрэглээний үр ашгийг дээшлүүлэх арга хэмжээ ба технологи
- Экосистемийг хамгаалах арга хэмжээ
- Усны чанарыг хамгаалах ба бохирдлоос сэргийлэх
- Ган гачиг болон уур амьсгалын эрсдэлийн асуудлууд
- Усны хэрэглээтэй холбоотой оролцогч талуудын оролцоо (хамаарах тохиолдолд)
- Хяналтын үзүүлэлтүүд (татан авсан усны хэмжээ, үр ашгийн харьцаа)
- Үүрэг, хариуцлага ба тайлагнал

9. Барилгын үе шат дахь Байгаль орчин, нийгмийн менежментийн төлөвлөгөө (БОНМТ)

Зорилго: Барилгын үйл ажиллагаа эрхлэх үеийн байгаль орчин, нийгмийн эрсдэлийг удирдах (ОУСК PS1, PS2, PS3, PS4).

Ердийн агуулга:

- Барилгын үйл ажиллагааны хамрах хүрээ
- Барилгын хуваарь ба гүйцэтгэгчид
- Байгаль орчны менежментийн арга хэмжээ
- Тоосжилт, дуу чимээ, чичиргээ
- Хөрсний элэгдэл ба урсац
- Хог хаягдал ба аюултай материал
- Хөдөлмөрийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдлын арга хэмжээ
- Зам тээвэр ба олон нийтийн аюулгүй байдлын менежмент
- Хөдөлмөр ба ажлын нөхцөл (БМХД эрсдэлийг бууруулах арга хэмжээг оролцуулан)
- Онцгой байдлын бэлэн байдал ба хариу арга хэмжээ (Хавсралт Т-тэй уялдуулах)
- Барилгын үйл явц дахь оролцогч талуудын харилцаа хамаарал
- Хянах ажиллагаа ба тохиолдлын тайлагнал

-
- Үүрэг, хариуцлага (гүйцэтгэгч ба Багцын компанийн хооронд)

10. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө

Зорилго: Бохирдлоос урьдчилан сэргийлэх, хог хаягдалтай аюулгүй харьцах, хадгалах, тээвэрлэх, зайлуулах (ОУСК PS3).

Ерөнхий агуулга:

- Үүсэх хог хаягдлын төрөл ба хэмжээ
- Хог хаягдлыг багасгах, ангилах арга хэмжээ
- Аюултай ба аюулгүй хог хаягдлын харьцаа
- Хадгалалт, шошгожилт, тээвэрлэлтийн журам
- Зайлуулах зөвшөөрөлтэй эсхүл дахин боловсруулах байгууламж
- Асгархаас урьдчилан сэргийлэх ба хариу арга хэмжээ
- ХАБЭХ (PPE) ба сургалт
- Хяналтын үзүүлэлтүүд (хог хаягдлын хэмжээ, зайлуулалтын бүртгэл)
- Үүрэг, хариуцлага ба тайлагнал

Хавсралт Т: Онцгой байдлын бэлэн байдал ба хариу арга хэмжээний төлөвлөгөө (ОББХАХТ)-ий загвар

Онцгой байдлын бэлэн байдал ба хариу арга хэмжээний төлөвлөгөө (ОББХАХТ) нь ажилчид, орон нутгийн иргэд болон байгаль орчинд сөргөөр нөлөөлж болзошгүй онцгой нөхцөл байдлаас урьдчилан сэргийлэх, бэлтгэх, хариу арга хэмжээ авах болон сэргээх журам, арга хэмжээг тогтооно. Багцын компани бүр өөрийн эрсдэлийн түвшинд нийцсэн, ОУСК Гүйцэтгэлийн стандарт 2, үндэсний хууль тогтоомж болон Сангийн БОНМС-тэй нийцсэн, тухайн байршилд тохирсон ОББХАХТ-г боловсруулна.

Зорилго:

- Ажилчдын болон ойролцоох олон нийтийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдлыг хамгаалах
- Онцгой байдлын үед байгаль орчинд учрах хохирлыг хамгийн бага түвшинд байлгах
- Үр дүнтэй хариу арга хэмжээ, сэргээн босголтыг зохицуулах

Бэлтгэл хангах үндсэн алхмууд:

- Эрсдэлийг тодорхойлох, үнэлэх – Болзошгүй онцгой нөхцөл байдлыг (гал түймэр, дэлбэрэлт, асгаралт, байгалийн гамшиг, БМХД-тэй холбоотой тохиолдол) тодорхойлж, магадлал болон үр дагаврыг үнэлэх.
- Үүрэг, хариуцлага – Онцгой байдлын зохицуулагчид, анхны тусламж үзүүлэгчид, харилцаа холбоо хариуцсан ажилтнууд болон гаднын хариу арга хэмжээ авагчдын үүрэг хариуцлагыг тодорхой хуваарилах.
- Харилцаа холбооны протокол – Орон нутгийн захиргаа, эрүүл мэндийн байгууллага, олон нийтийн холбоо барих цэгүүдийн мэдээллийг багтаасан дотоод болон гадаад харилцаа холбооны сувгуудыг тогтоох.
- Онцгой байдлын нөөц ба тоног төхөөрөмж – Онцгой байдлын тоног төхөөрөмж, нүүлгэн шилжүүлэх маршрут, цугларах цэгүүдийг жагсаах.
- Сургалт ба дадлага – Онцгой байдлын хариу арга хэмжээ авах талаар тогтмол сургалт явуулах, жилд дор хаяж нэг удаа иж бүрэн дадлага сургуулалт хийх, үр дүн болон залруулах арга хэмжээг баримтжуулах.
- Олон нийтийн зохицуулалт – Орон нутгийн захиргаа болон нөлөөлөлд өртсөн олон нийттэй уялдаа холбоо тогтоож, орон нутгийн онцгой байдлын тогтолцоонд нийцүүлэх.
- Хяналт ба үнэлгээ – ОББХАХТ-ийг жилд дор хаяж нэг удаа эсхүл аливаа ноцтой тохиолдлын дараа хянан шинэчилж, бодит тохиолдол болон сургуулалтаас авсан сургамжийг тусгах.

Ердийн агуулга:

- Төслийн тойм ба нөхцөл байдал – Төслийн байршил, үйл ажиллагаа, эрсдэлийн тодорхойлолт.
- Болзошгүй онцгой нөхцөл байдлын хувилбарууд – онцгой нөхцөл байдлыг тодорхойлох (гал түймэр, дэлбэрэлт, аюултай асгаралт, байгалийн гамшиг, аюулгүй байдлын зөрчил).
- Үүрэг, хариуцлага – Онцгой байдлын хариу арга хэмжээний удирдлагын шатлал, талбайн ажилтнууд, гүйцэтгэгчид болон орон нутгийн байгууллагуудын үүрэг.

-
- Мэдээлэх ба харилцаа холбооны журам – Дотоод болон гадаад харилцаа холбооны протокол, холбоо барих жагсаалт (онцгой байдлын алба, олон нийтийн төлөөлөгчдийг оролцуулан)
  - Хариу арга хэмжээний журам – Шуурхай хязгаарлалт, нүүлгэн шилжүүлэлт, эмнэлгийн тусламж, гал унтраах журам
  - Нөөцийн шаардлага – Үр дүнтэй хариу арга хэмжээ авахад шаардлагатай тоног төхөөрөмж, хүний нөөц, байгууламж
  - Сургалт ба дадлага – Онцгой байдлын сургуулалтын давтамж болон ажилтнуудыг сургалтад хамруулах шаардлага
  - Орон нутгийн захиргаа ба олон нийтийн уялдаа холбоо – Орон нутгийн онцгой байдлын алба, эмнэлэг, олон нийтийн удирдагчидтай хамтран ажиллах
  - Төлөвлөгөөг хянан шинэчлэх – Тогтмол хяналт (жилд дор хаяж нэг удаа), тохиолдлын дараах дүн шинжилгээ, тасралтгүй сайжруулалт
  - Бүртгэл хөтлөлт ба тайлагнал – Тохиолдол болон сургуулалтын баримтжуулалт, тайлагналын шаардлага

Хавсралт U: Нийлүүлэлтийн сүлжээний зохистой харьцаа

Зорилго:

Нийлүүлэлтийн сүлжээнд хүүхдийн болон/эсхүл албадан хөдөлмөр эрхлүүлэлтийн эрсдэлийг тодорхойлох, урьдчилан сэргийлэх, бууруулахад Багцын компаниудын үйл ажиллагааг чиглүүлэхэд оршино.

Хамрах хүрээ:

Сангийн хөрөнгө оруулалтын хүрээнд бараа, түүхий эд эсхүл үйлчилгээ нийлүүлж буй бүх ханган нийлүүлэгч болон гүйцэтгэгчдэд хамаарна.

Гол бүрэлдэхүүн хэсгүүд:

Эрсдэлийг тодорхойлох:

- Нийлүүлэлтийн үндсэн сүлжээг зураглаж, хөдөлмөрийн эрсдэл өндөртэй салбар, бүс нутаг үйл ажиллагааны чиглэлүүдийг тодорхойлох.

Нийлүүлэгчийн скрининг болон бүртгэлд хамруулах (Onboarding):

- Нийлүүлэгчдээс хөдөлмөрийн практикийн талаар өөрийн үнэлгээний асуулгын хуудсыг бөглүүлэх;
- Өндөр эрсдэлтэй нийлүүлэгчдэд өргөтгөсөн хянан баталгаа (enhanced due diligence) хийх (жишээлбэл, талбайн хяналт-шалгалт, баримт бичгийн баталгаажуулалт).

Гэрээний шаардлага:

- Хүүхдийн хөдөлмөр болон албадан хөдөлмөрийг хориглосон, Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллагын (ILO) 138, 182, 29 дүгээр конвенцын хэрэгжилтийг заавал мөрдөх, зөрчил гарсан тохиолдолд гэрээг цуцлах эрхийг тусгасан заалтыг гэрээнд оруулах;
- Нийлүүлэгч нь ижил үүрэг, шаардлагыг өөрийн туслан гүйцэтгэгч нарт дамжуулан хэрэгжүүлэхийг шаардах (cascade requirement).

Хяналт ба баталгаажуулалт:

- Тогтмол аудит (дотоод эсхүл гуравдагч этгээдээр) болон санамсаргүй шалгалт хийх
- Нийлүүлэлтийн сүлжээнд ажиллагсдад зориулсан гомдол барагдуулах механизмыг хянан үнэлэх

Залруулах арга хэмжээ ба сэргээн засварлалт:

- Зөрчил илэрсэн тохиолдолд авах сэргээн засварлах алхмуудыг тодорхойлох (ханган нийлүүлэгчийг түр түдгэлзүүлэх, залруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө боловсруулах, нөлөөлөлд өртсөн ажилтнуудад нөхөн олговор олгох)

Тайлагнал ба тасралтгүй сайжруулалт:

Нийлүүлэлтийн сүлжээн дэх хөдөлмөрийн зохистой байдал, шалгалтын талаар БОНЗ-ын хяналтын хүрээнд жил бүр тайлагнахыг шаардах

Хавсралт V: Санамсаргүй олдвор илрүүлэх журам – Загвар ба удирдамж

Зорилго: Төслийн үйл ажиллагааны явцад санамсаргүй илэрсэн биет соёлын өвийг хамгаалах, зохистой удирдах

Хэрэгжүүлэх алхмууд:

Ажлыг зогсоох: Олдвор илэрсэн цэгээс 30 метрийн радиуст бүх үйл ажиллагааг нэн даруй зогсоох

Холбогдох байгууллагад мэдэгдэх: Талбайн хариуцагч болон байгаль орчин, нийгмийн (БОН) мэргэжилтэн холбогдох соёлын өвийн байгууллагад нэн даруй мэдээлэх

Талбайг хамгаалах: Холбогдох мэргэжилтнүүд иртэл хүмүүсийг талбайд нэвтрүүлэхгүй байх, соёлын өв гэмтээхээс сэргийлж хамгаалалт хийх

Үнэлгээ: Мэргэшсэн археологич эсхүл эрх бүхий байгууллага ач холбогдлыг үнэлнэ.

Шийдвэр: Эрх бүхий байгууллага хадгалж хамгаалах, шилжүүлэх эсхүл баримтжуулах талаар шийдвэр гаргана.

Бүртгэл хөтлөх: Олдворын талаарх мэдээллийг баримтжуулах (огноо, GPS, тайлбар, гэрэл зураг)

Ажлыг үргэлжлүүлэх: Эрх бүхий байгууллагаас бичгээр зөвшөөрөл авсны дараа л ажлыг дахин эхлүүлэх

Санамсаргүй олдворын бүртгэлийн маягт

Зүйл	Дэлгэрэнгүй / Тайлбар
Төслийн нэр / байршил	
Илэрсэн огноо, цаг	
GPS координат	
Илрүүлэгчийн нэр, холбоо барих мэдээлэл	
Олдворын тайлбар (эд өлгийн зүйл, байгууламж, яс гэх мэт)	
Гэрэл зураг хавсаргасан эсэх (Т/Ү)	
Авсан яаралтай арга хэмжээ (ажлыг зогсоох, бүс тогтоох гэх мэт)	
Эрх бүхий байгууллагад мэдэгдсэн огноо/цаг	
Зөвлөгөө авсан байгууллага / мэргэжилтний нэр	
Урьдчилсан үнэлгээний дүн	
Дараагийн зөвлөмжит алхмууд	
Ажлыг үргэлжлүүлэх зөвшөөрөл олгосон огноо	
Талбайн хариуцагчийн гарын үсэг	
БОН мэргэжилтний гарын үсэг	